

цск

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

4 чэрвеня

2004 г.

№23/4260

АНОНС!

Набліжаецца 60-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 60-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Установа «Літаратура і Мастацтва» падрыхтавала да выдання кнігу «Наша Перамога». Заказы на яе прымаюцца па тэлефоне : 284-66-71

Пра на слыху,
на языку і іншае

Гэтыя нататкі выкліканы артыкулам Уладзіміра Дамашэвіча "Кніга павінна ачышчаць нашу мову" ("ЛіМ". 2.04.2004). Пісьменнік, можна сказаць, усё сваё жыццё быў далёка неаб'якавы як да нялёгкага лёсу нашай мовы, так і да культуры беларускага літаратурнага маўлення.

СТАР.

3

Максім
Танк

АЛЕСЬ
АПАМОВИЧ

ІВАН
ШАМЯКІН

Штвен
Папчанка

Візітная карта сталіцы

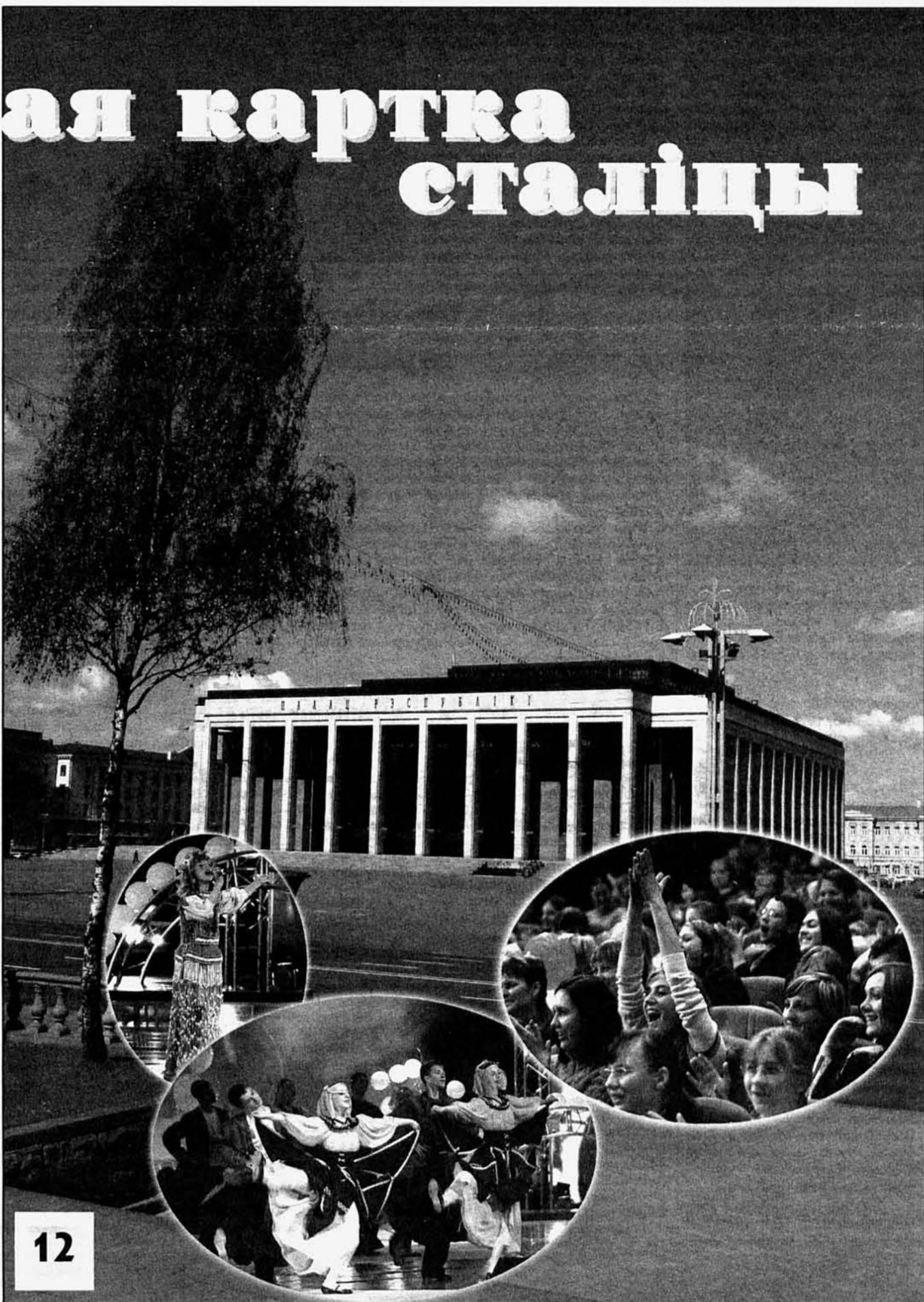
Палац Рэспублікі знаходзіцца ў цэнтры Мінска і з'яўляецца своеасаблівай візітнай карткай сталіцы. Тут праходзяць падзеі самага высокага ўзроўню: міжнародныя форумы, прэс-канферэнцыі, дзелавыя сустрэчы, выстаўкі, прэзентацыі, фестывалі і канцэрты.

Так, нядаўна ў вялікай зале Палаца прайшоў чарговы адборачны тур II Нацыянальнага тэлевізійнага конкурсу юных талентаў "Сур'е надзей".

Каб разгадаць таямніцы Палаца Рэспублікі, карэспандэнт "ЛіМа" сустрэўся з яго генеральным дырэктарам Пятром Волкавым.

СТАР.

12

З 24 па 26 мая ў Мінску адбыліся X Міжнародныя навуковыя Кірыла-Мяфодзійскія чытанні па тэмах "Царква і інфармацыйна-адукацыйная прастора" (ЕГУ) і "Духовная культура ў інфармацыйна-адукацыйнай прасторы" (БДУ культуры), прысвечаныя Міжнароднаму дню славянскага пісьменства і культуры.

Арганізатарамі чытанняў з'яўляліся: Беларускі Экзархат Рускай Праваслаўнай Царквы, Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Багаслоўскі факультэт імя святых роўнаапостальных Мяфодзія і Кірыла Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і Міжнароднае грамадскае аб'яднанне "Хрысціянскі адукацыйны цэнтр імя святых Мяфодзія і Кірыла".

24 мая работу чытанняў на факультэце тэалогіі Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта адкрыў Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі, дэкан факультэта тэалогіі ЕГУ, старшыня Міжна-

роднага грамадскага аб'яднання "Хрысціянскі адукацыйны цэнтр імя святых Мяфодзія і Кірыла". Па яго словах, гэты форум "дае магчымасць глыбей пранікнуць у скарбніцу культурнай і духоўнай спадчыны нашых блізкіх і далёкіх продкаў. Адначасова ўсё больш важнай становіцца для нас неабходнасць зазірнуць у глыбіні ўласных сэрцаў, каб у святле Боскай ісціны асэнсаваць сваё месца ў сённяшнім свеце і ў гістарычным летапісе нашых народаў..."

Ва ўрачыстай цырымоніі адкрыцця чытанняў прынялі ўдзел: галоўны інспектар кіравання сацыяльнай і выхаваўчай работы Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь Анатоль Кучынскі, намеснік старшыні Камітэта па справах рэлігіі і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь Уладзімір Ламека, Апостальскі Нунцій у Рэспубліцы Беларусь, архіепіскап Іван Юрковіч, выконваючы абавязкі рэктара ЕГУ, прафесар Уладзімір Дунаеў, прарэктар па навуковай рабоце БДУ культуры, прафесар Марыя Бяспалая,

рэктар жаночага інстытута Эўвіла Ларыса Чарапанова, Пасол Рэспублікі Польшчы ў Рэспубліцы Беларусь сп. Тадэвуш Паўлік, епіскап Фесаліецкі і Фанарыаферсальскі, доктар багасловія Феакліт (Грэцыя), рэктар Біблейска-багаслоўскага інстытута св. Андрэя Першазваннага Аляксей Мадроў, дырэктар Інстытута місіялогіі і экуменізма пры Маскоўскім Патрыярхаце, пратаіерэй Уладзімір Фёдароў (Санкт-Пецярбург), адказны рэдактар газеты "Царкоўны веснік" Сяргей Чапнін.

У рабоце чытанняў удзельнічалі вядомыя багасловы, гісторыкі царквы, філосафы, рэлігіязнаўцы і культурологі (усяго каля 250 чалавек). Сярод іх трэба назваць святара, прафесара Гвіда Фергаўена (Швейцарыя), прафесара Барбару Халенслебен (Швейцарыя), святара, прафесара Георга Цыгельсберга (Аўстрыя), доктара філасофіі, прафесара Роберта Сляйскага (ЗША), О.Леанарда Горку (Польшча), доктара гістарычных навук, прафесара Андрэя Зу-

бава (Масква).

У канферэнцыі таксама бралі ўдзел прадстаўнікі навукова-даследчых інстытутаў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, выкладчыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка, Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта, а таксама навукоўцы і педагогі з універсітэтаў Магілёва, Віцебска, Гродна, Гомеля, Полацка.

У рамках канферэнцыі на факультэце тэалогіі ЕГУ адбыліся і студэнцкія чытанні, на якіх выступілі з дакладамі на багаслоўскую, царкоўна-гістарычную, рэлігіязнаўчую і філасофскую тэматыку студэнты ЕГУ, БДУ і БДУ культуры. За лепшыя работы ў галіне багасловія, рэлігійнай філасофіі і культуралогіі некаторым з іх былі ўручаны прызы — сучасная літаратура адпаведна багаслоўскага, рэлігійнага і філасофскага кшталту.

Н.Д.

Фота К. Дробава

Вечнасць, адлостраваная яркім талентам

Ажыўлена было днямі ў магазіне "Белсаюздруку", што знаходзіцца на вуліцы Максіма Танка ў сталіцы. Па ініцыятыве кіраўніка Мінскага гарадскога "Белсаюздруку" Ларысы Шаблюўскай тут прайшло абмеркаванне кнігі Анатоль БУТЭВІЧА "У гасцях у вечнасці" і "Званы Нямігі", вылучаных на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь.

Пра творчасць пісьменніка, асабліва пра гістарычна-мастацкі накірунак у ёй з захапленнем гаварылі Навум Гальпяровіч, Анатоль Мяснікоў, Алесь Марціновіч, адзначыўшы, што названыя кнігі істотна вылучаюцца сярод таго, што напісана апошнім часам пра беларускую даўніну. Анатоль БУТЭВІЧ, на думку выступаўцаў, выдатна спалучае ў сваёй асобе гісторыка-даследчыка і глыбокага пісьменніка-псіхолога.

Падзяліліся сваімі ўражаннямі і многія рас-

паўсюджальнікі друку, якія заўважылі, што творы А.БУТЭВІЧА карыстаюцца вялікім попытам, асабліва ў моладзі. І гэта невыпадкава, бо яны патрыятычныя па сваім змесце і ўносяць важкі ўклад у выхаванне падрастаючага пакалення.

Выступіў і сам пісьменнік, які расказаў пра ўласную літаратурную дзейнасць, падзяліўся творчымі планами, што звязаны з далейшым асэнсаваннем яркіх падзей мінуўшчыны, а таксама жыцця выдатных гістарычных асоб.

Удзельнікі сустрэчы былі адзінадушныя ў тым, што кнігі "У гасцях у вечнасці" і "Званы Нямігі" робяць гонар беларускай літаратуры і, безумоўна, заслужваюць таго, каб быць адзначанымі Дзяржаўнай прэміяй РБ.

Анатоль БЯРНОВІЧ

Гэта сустрэча і настаўнікам, і вучням Быстрыцкай базавай школы, што на Астравеччыне, запомніцца надоўга. Прысвечана яна была 50-годдзю з дня нараджэння вядомага паэта, лаўрэ-

ата Дзяржаўнай прэміі Беларусі, галоўнага рэдактара часопіса "Полымя" Міколы Мятліцкага.

У сустрэчы прымалі ўдзел настаўнікі з бліжэйшых школ раёна. Вершы, а таксама песні на вершы паэта гучалі ў выкананні

вучняў. Цёплыя словы ў яго адрас казалі арганізатар мерапрыемства настаўніца беларускай мовы і літаратуры Людміла Мікітаўна Багачова, калегі паэта Уладзімір Марук і Казімір Камейша.

У.М.

Трымаю ў руках унікальнае па змесце багата ілюстраванае выданне — "Чырвоную кнігу ў казках і вершах беларускіх пісьменнікаў", якая выпушчана нядаўна РВУ "Літаратура і Мастацтва" Міністэрства інфармацыі.

Арлан-белавост, срабрыстая чайка, буры мядзведзь, звоначак рапунцэль, венерын чаравічак, — аб гэтых і многіх іншых птушках, жывёлах і раслінах апавядаецца ў 44-х змешчаных у кнізе высокамастацкіх творах.

Пра куліка-сароку, напры-

клад, паэт Віктар Гардзеі піша:

"У міжрэччы цёплы красавік
Мільгануўся птушкай
белабокай,
Як па дзюбе доўгай —
то кулік,
Як па апярэнні — то сарока".

І далей у вершаванай форме расказваецца пра дзівосную, падобную адначасова на куліка і варону птушку, яе жыццё ў прыродзе і звычках.

З кнігі мы даведваемся пра тое, як арлан набыў сабе хвост, пра кветачку касач, адкуль з'явілася белая чапля і чорны бусел, чаму сябруюць канюшына з люпінам і многае іншае.

З захапленнем чытала казкі старога астранаўта, напісаныя Раісай Баравіковай, бабулі Юс-

тыны ў запісе Людмілы Рублеўскай, творы іншых аўтараў. Праз займальныя сюжэты ў выданні паўстае перад чытачамі дзівосны свет роднай прыроды. "Чырвоная кніга..." абуджае ў сэрцах чытачоў любоў да таго непайторнага свету, які робіць наш край жывым і прыгожым. Бо менавіта з любові, на мой погляд, вырастае жаданне зберагчы і захаваць для нашчадкаў тое, што мы атрымалі ў спадчыну.

"Чырвоная кніга..." — як адзначыла яе складальнік Раіса Баравікова, — гэта папярэджанне і завет усім нам — жыць так, каб не ачарсцвела душа і не стала абьякавым сэрца".

Валянціна СМАНЦАР

АБСЯГІ

МАГІЛЁЎ

ВЕЧАР ДЛЯ ВЕТЭРАНАЎ І МОЛАДЗІ

У Магілёўскім архітэктурна-будаўнічым каледжы ўдзяляюць належную ўвагу патрыятычнаму выхаванню навучэнцаў. Для іх праводзяцца тэматычныя і літаратурныя вечары, на якіх знаёмяць юнакоў і дзяўчат з асноўнымі вехамі Вялікай Айчыннай вайны. Цікава прайшоў вечар сустрэчы з ветэранамі вайны і працы.

На ёй Захар Бадуноў, пакоўнік, капітан першага рангу, і Віктар Ларыёнаў, франтавік, былы выкладчык каледжа, узгадалі некалькі эпізодаў сваёй ваеннай маладосці. Заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь Валянцін Ермаловіч расказаў пра асабісты ўдзел у вайне ў 1944 — 1945 гг., а потым пазнаёміў прысутных з літаратурна-мастацкай кампазіцыяй "Франтавыя дарогі" паводле вершаў паэта-франтавіка Аляксея Пысіна.

Аўтар гэтых радкоў, які сустрэў вайну 14-гадовым падлеткам, гаварыў пра сваю працу ў калгасе падчас апошняга года вайны і пра чытаў тры асабістыя кароткія дакументальныя апавяданні пра тагачаснае жыццё.

Гучалі песні ваеннай пары. Удзельнікі мастацкай самадзейнасці каледжа дэкламавалі вершы пра вайну, салдат і ветэранаў. На заканчэнне вечарыны вакальны ансамбль выканаў песню "Каццоша".

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ

Тыдзень культуры

Тыдзень беларускай культуры, абвешчаны ў Магілёўскай вучэльні культуры, прайшоў паспяхова і, трэба спадзявацца, пакінуў пэўны след у сэрцах тых, хто так ці іначай быў далучаны да гэтых мерапрыемстваў. Праграму яго спланавалі супольнымі намаганнямі адміністрацыя і студэнты навучальнай установы.

Дзве сустрэчы з аматарамі гістарычнай літаратуры правёў вядомы беларускі пісьменнік Уладзімір Арлоў, які прапанаваў сваё бачанне месца Беларусі ў сённяшнім свеце, адказаў на шматлікія пытанні навучэнцаў, распавёў пра сваю творчасць.

Поспехам карысталася, напрыклад, і фотавыстава "Помнікі архітэктуры Беларусі", якую прэзентавалі магілёўскія грамадскія аб'яднанні "Чароўны ўспамін" і "Кола сяброў".

У межах Тыдня студэнцкая радыёстудыя транслявала музычныя творы гуртоў "NRM", "Палац", "Уліс", "Крама", быў арганізаваны паказ кінафільмаў на беларускай мове, праведзена ўрачыстая вечарына з конкурсамі на лепшае веданне беларускай культуры.

Адзін з актыўных распрацоўшчыкаў гэтага праекта студэнт вучэльні Ігар Казмерчак адзначыў, што нават такая ўстанова, як вучэльная культуры, мае вострую патрэбу ў прапагандзе беларускай культуры.

Мерапрыемствамі Тыдня ўдалося ахапіць практычна ўвесь студэнцкі і выкладчыцкі калектыў — амаль паўтары тысячы чалавек. За два гады арганізацыі падобных акцый, свярджваюць іх ініцыятары, павялічылася колькасць прыхільнікаў і дарадцаў у гэтай высакроднай справе.

Міхась БОЛІНСКІ

25 мая адбыліся мерапрыемствы, прымеркаваныя да Дня памяці класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча. Як сказала дырэктар музея Багдановіча Таццяна Шалягоўна, "Гэты дзень жапабны, але ў той жа час ён дае надзею на тое, што адбудзецца, што не забудзецца і што будзе жыць беларускае слова".

Дзень традыцыйна пачаўся з ускладання кветак да помніка паэту. Ушанаваць яго памяць прыйшлі навучэнцы гуманітарнага ліцэя, супрацоўнікі музея Максіма Багдановіча і Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, пісьменнікі Генрых Далідовіч, Анатоль Вяцінскі, Віктар Шніп ды іншыя прыхільнікі творчасці Максіма Багдановіча.

Пасля адбылася памінальная служба ў Саборы святых Пятра і Паўла. Завяршыўся дзень таксама традыцыйным абмеркаваннем жыццёвага і творчага шляху слаўтага паэта ў літаратурным салоне "Вянок". Гасцямі і ўдзельнікамі былі: Леанід Дранько-Майсюк, Анатоль Вяцінскі, Алесь Бадак, Эдуард Акулін, Рыгор Сініца, Уладзімір Арлоў, Аляксандр Лось і інш. Безумоўна, у гэты дзень гучалі чудоўныя радкі Максіма Багдановіча і прысвечаныя яму паэтычныя словы...

Н.Д.

Фота К. Дробава

Гэтыя нататкі выкліканы артыкулам Уладзіміра Дамашэвіча "Кніга павінна ачышчаць нашу мову" ("ЛіМ". 2.04.2004). Письменнік, можна сказаць, усё сваё жыццё быў далёка неабякава як да нялёгкага лёсу нашай мовы, так і да культуры беларускага літаратурнага маўлення. Прыгадваюцца словы В. Быкава, прамоўленыя на VII з'ездзе Саюза пісьменнікаў Беларусі: "Дзесяці гадоў мы змагаліся за родную мову — некаторыя касцьмі клапілі ў тым змаганні..." (як Уладзімір Дамашэвіч, напрыклад).

Амаль усе меркаванні аўтара, выказаныя ў згаданым артыкуле, надзённыя і прымальныя. Але некаторыя, думаецца, патрабуюць удакладнення ці аспрэчвання.

Сцвярджаецца, напрыклад, што прыслоўе *перадусім*, якое ў творчасці маладых "сустракаецца цяпер даволі часта", — непатрэбная нашай мове калька з польскага "пшэдэ вшысткім" і што ў ёй "чуецца нешта цынчнае". Цяжка здагадацца, што ж тут цынчнага. Гэта слова з тым жа значэннем "найперш" і ў форме "перадусім" здаўна з'яўляецца нарматыўным ва ўкраінскай літаратурнай мове. Бытуе яно ў жывой народнай мове паўднёва-заходніх беларускіх гаворак, фіксуецца ў некаторых дыялектных слоўніках, занатавана ў даведніку А. Каўруса "Словы без прапіскі". Яго выкарыстоўваюць не толькі маладыя аўтары. Яно сустракаецца ў У. Дубоўкі, у давераснёўскіх творах М. Танка і ў яго не так даўно апублікаваных "Дзённіках". Нярэдка яно і на старонках "ЛіМа" (напрыклад, за 31.10.1997 г. ці 13.02.1998 г.). Абодва такія прыклады: "Чалавек інтэлігентнай прафесіі ўспрымаўся перадусім як індывідуальнасць" (У. Калеснік); "Браты Гарэцкія не толькі і не столькі летапісцы, а перадусім пераўтваральнікі жыцця" (М. Мухомовіч). Таму наўрад ці трэба сустракаць гэта прыслоўе ў штыкі. Няхай яно ўзбагачае слоўнік літаратурнай мовы, папаўняе сіна-

німічны рад слоў і спалучэнняў: *найперш, перш за ўсё, у першую чаргу, першым чынам*.

З артыкула вынікае, што дзеяслоў *згубіць* спалучаецца толькі з канкрэтнымі прадметамі, а страціць — толькі з абстрактнымі і што ўжыванні згубіць розум, згубіць прытомнасць — "гэта непісьменна!" Але з выкарыстаннем дзеясловаў *губляць, згубіць, траціць, страціць* не так усё про-

славянскія (руск. *на языке, на слуху, укр. на язиці, на слуху*). Па-другое, *на языку і на слыху* — не сінонімы, не тоесныя выразы. Першы (*на языку ў каго*) мае два значэнні: 1) гатова сказацца, быць вымаўленам; напрыклад: "І ў кожнага на языку: "Што, што там, за песам?" (Б. Сачанка); 2) пастаянна паўтараецца, абмяркоўваецца кім-небудзь: "Такое пытанне, мусяць, у кожнага калі

10—15 гадоў было апублікавана ў перыядыцы нямала добрых артыкулаў пра культуру сучаснага літаратурнага маўлення. Праўда, час ад часу сустракаюцца і перагібы, перабор меры ў імкненні ачышчыць нашу мову ад запазычаных слоў. Так, у газеце "Наша слова" (28.04.2004 г.) на поўным сур'ёзе раецца ўжываць замест назоўніка падзвіг, запазычанага з рускай мовы, "натуральнае — з

натуральнае з нагой, абуткам. Параўнаем, аднак, нічым не апраданае адхіненне ад нормы пры ўжыванні гэтага фразеалагізма ў рамана А. Наварыча "Літоўскі воук": "Давялося ладзіць прыём напоўніцу, па ўсіх правілах і на шырокую руку".

Выраз *як не ў сябе ўжываецца* толькі пры дзеясловах *есці, піць* і абазначае "ўволю і ненасьптна". А ў наступным прыкладзе ён выкарыстаны з парушэннем і зместу, і формы: "Трэба было ледзь не дзве гадзіны стаяць у чарзе, потым задыхацца ў душнай парылцы, дзе мужчыны як не ў сабе хвасталіся венікам" ("Маладосць". 2003, № 12, с. 75).

Фразеалагізм *нуль без палачкі* (для каго, без каго, перад кім) заўсёды выступае як выказнік пры дзейніку са значэннем асобы і мае сэнс "нічога не значыць, нічога з сябе не ўяўляе". Параўнаем яго памылковае ўжыванне: "Брыгадзір хадзіў ад хаты да хаты, стукаў у вокны, гнаў на працу, а за тую працу людзі атрымлівалі нуль без палачкі" ("ЛіМ". 29.09.2000).

Прыкладзе яшчэ толькі два прыклады, паказваючы ў дужках, у якой форме трэба было ўжываць пэўныя выразы: "З дзіравай торбай ходзіць, а такім начальнікам зрабіўся — куды там! На казе не аб'едзеш! (трэба: на казе не пад'едзеш). Не падступіцца, вы толькі гляньце!" ("Маладосць". 2004, № 2, с. 41); "Менавіта пісьмовы экзамэн па мове з'яўляецца каменем сутыкнення (трэба: каменем спатыкнення) для многіх абітурыентаў" ("Настаўніцкая газета". 7.10.2000).

Кніга сапраўды, як піша У. Дамашэвіч, павінна ачышчаць нашу мову, а не засмечваць яе рознымі хібамаі.

Іван ЛЕПЕШАЎ,
прафесар кафедры
беларускай мовы Гродзенскага
дзяржаўнага ўніверсітэта імя
Янкі Купалы, доктар
філалагічных навук

Пра на слыху, на языку і іншае

не на языку, то ў галаве..." (І. Мележ). Другі выраз (*на слыху ў каго*) абазначае "пастаянна вымаўляецца кім-небудзь, мае шырокую вядомасць, папулярнасць": "Цяпер на слыху ў газет і крытыкаў Ганна Ахматава, Пастэрнак, Мандэльштам, Бродскі і г.д." (П. Панчанка); "А зусім нядаўна яго імя было ва ўсіх, як гэта кажучы, на слыху" (Л. Арабей); "Верш амаль у кожнага што называецца *на слыху*" (В. Зуёнак).

У Дамашэвіч прыгадвае ранейшыя дзесяцігоддзі, калі Я. Скрыган, Ф. Янкоўскі даволі часта выступалі ў друку з грунтоўнымі аглядамі стану нашай моўнай практыкі, і шкадуе, "што сёння пытаннямі мовы, стылю мала хто цікавіцца". Але ж і ў апошнія

справедным коранем *-чын-* слова *"вычын"*.

Звернемся цяпер да некаторых іншых прыкладаў парушэння норм у сучасным друку.

У 1933 г. пастававай Савета Народных Камісараў БССР "Аб зменах і спрашчэнні беларускага правапісу" афіцыйна ўзаконены шмат якія новыя нормы, у тым ліку ўжыванне канчатка *-ам* (а не *-ом*) у давальным склоне і *-ах* (а не *-ох*) у месным склоне множнага ліку назоўнікаў мужчынскага, і ніякага роду, а таксама множналікавых назоўнікаў (*сані, сені, людзі, бацькі* і інш.). Да 1933 г. вымаўлялі і пісалі так (прыклады з "Тутэйшых" Янкі Купалы): "нам, бацькам, галава баліць", "не заміналі важным гасцём", "у іншых мясцох", "аб гасцёх", "пры людзёх", "у вачох".

Цяпер некаторыя аўтары самачынным аднаўляюць старую норму, пашыраючы яе нават на назоўнікі жаночага роду. Так, у вершах А. Сыса знаходзім: "А за тое, што жыў, — пасадзіць ў нагох арабіну", "Ох, Мікола, Мікола, а як ты памрэш — хто ж мяне па начох прысынаць будзе вершам?" Часта парушаюцца правілы ўжывання фразеалагізмаў. Выраз *на шырокую нагу* нарматыўна павінен выкарыстоўвацца толькі ў гэтай, адзінай ягонай форме. Гл. у маім "Этымалагічным слоўніку фразеалагізмаў" (Мн.: БелЭн, 2004, с. 258) пра гісторыю ўзнікнення гэтага выразу, звяз-

КАНФЕРЭНЦЫ

Так сталася (канечне, не зусім выпадкова), што ў сёлетнім чэрвені сышліся разам тры розныя, але цікавыя і аўтарытэтыя міжнародныя навуковыя канферэнцыі, да якіх непасрэдна ці апасродкаванае (але не ўзбочнае) дачыненне мае філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэ-

ружнасці з купалаўскім Музеям іх праводзіць Міжнародны Фонд Янкі Купалы, якім вольна ўжо шэраг гадоў кіруе прафесар, загадчык кафедры тэорыі літаратуры БДУ Вячаслаў Рагойша. Разам з тым, у чытаных і на гэты раз удзел прыме даволі вялікая група навукоўцаў-філолагаў Белдзяржуніверсітэта. А што да тэматыкі іх, то яна прадвызначана 100-годдзем беларускамоўнай творчасці народнага паэта Беларусі. Як вядома, у 1904

думкі, выкладзеныя на Купалаўскіх чытаннях, паслужаць далейшаму плённаму развіццю нашай літаратуразнаўства, у прыватнасці купалазнаўства.

Завершыць Дні беларускай літаратурнай класікі, паставяць кропку ў іх (спадзяёмся, што нават клічнік) пятыя міжнародныя Ракаўскія чытання, на гэты раз выязныя, што пройдуць 20 чэрвеня ў Пяршайскім Доме культуры (Валожынскі раён Мінскай воб-

пейскіх літаратур: тыпалогія, рэцэнзія, мастацкі пераклад; Творчасць В. Дуніна-Марцінкевіча і шляхі самавызначэння беларускага народа; В. Дуніна-Марцінкевіч і праблема беларуска-польскай бікультурнасці; Вывучэнне творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча ў сярэдняй школе і ВНУ; Валожыншчына ў жыцці і творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча; Мясяціны В. Дуніна-Марцінкевіча як фактар літаратурнага краяз-

Дні беларускай літаратурнай класікі

та. Што да міжнароднага сімпозіума, які непасрэдна праводзіць філфак БДУ, дык гэта чарговая міжнародная навуковая канферэнцыя "Літаратура — Мова — Культура", якая адбудзецца 18—20 чэрвеня ў памяшканні факультэта (Мінск-30, вул. К. Маркса, 31) ужо ў чацвёрты раз і прысвячаецца сёлета 80-годдзю з дня нараджэння класіка сучаснай беларускай літаратуры Васіля Быкава. Праца пленарнага пасаджэння і секцый канферэнцыі будзе арганізавана па наступнай праблематыцы: *Народны пісьменнік і яго эпоха; Творчасць Васіля Быкава і традыцыі нацыянальнай прозы; Васіль Быкаў і літаратура, культура свету; Індывідуальна-аўтарскі стыль Васіля Быкава і развіццё беларускай літаратурнай мовы; У вянках Васілю Быкаву (эсэ, успаміны, прысвятчэнні)*. Чакаецца, што канферэнцыя зацікавіць многіх шанавальнікаў і даследчыкаў творчасці аўтара "Знака бяды" не толькі з Беларусі, але з блізкага і далёкага замежжа.

Калі я ўжыла выраз "апасродкаванае дачыненне", то мела на ўвазе толькі тое, што дзве другія канферэнцыі праводзяцца не на філфак. У той жа час у іх арганізатцы і правядзенні выкладчыкі факультэта прымаюць самы чыны ўдзел. Так, 17—18 чэрвеня ў памяшканні Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы (Мінск-30, вул. Я. Купалы, 4) пройдуць чарговыя, сёмыя па ліку, міжнародныя Купалаўскія чытання. У цеснай сад-

годзе Янка Купала, які да гэтага спрабаваў (і не без поспеху) пісаць вершы на польскай мове, пазнаёміўся з творами В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, Янкі Лучыны, зразумеў, з якога народа ён выйшаў, якому народу павінен найперш служыць, і канчаткова перайшоў у сваёй творчасці на беларускую мову. За менш чым дзесяць гадоў — з'ява ў сусветным прыгожым пісьменстве феноменальная! — з пачаткоўца ён узняўся да класіка нацыянальнай літаратуры, аднаго са стваральнікаў не толькі сучаснай беларускай літаратуры, але і беларускай літаратурнай мовы, нацыянальнага песняра-прарока. Вось гэтым ярка і абумоўлена тэматыка сёлетніх купалаўскіх чытанняў, якая ўключае наступныя праблемы: *Псіхалагічна-мастацкія і сацыякультурныя перадумовы імклівага творчага ўзыходжання паэта (ад "Жалейкі" да "Шляхам жыцця"); Асэнсаванне творчай спадчыны Янкі Купалы перыяду яго творчага ўзыходжання; Нацыянальнае самаўсведамленне Янкі Купалы; Праблема традыцый і наватарства ў ранняй творчасці Янкі Купалы; Традыцыі Янкі Купалы і сучаснасць*. Як заўсёды, па выніках чытанняў будуць выдадзены іх матэрыялы (дарэчы, матэрыялы шостых Купалаўскіх чытанняў "Творчасць Янкі Купалы ў кантэксце еўрапейскага літаратурнага працэсу", як і некаторых ранейшых, можна набыць у Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы). Несумненна,

Тэматыка іх — "Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч (1808—1884) і працэс мікславянскага культурнага ўзаемадзеяння". Пра выданнем іх не толькі адзначаецца 120-годдзе з дня смерці пісьменніка, але і распачынаецца падрыхтоўка да знамянальнага юбілею — 200-годдзя з дня нараджэння першага класіка новай беларускай літаратуры. Не так даўно грамадскасць Беларусі адсвяткавала (у тым ліку ўсталяваннем помнікаў пісьменнікаў у Мінску) двухсотгадовы юбілей Аляксандра Пушкіна і Адама Міцкевіча, прыходзіць чарга і да ўласнага вялікага літаратурнага свята. І хто, як не валожынцы, на зямлі якіх, а менавіта ў Люцынцы цяперашняга Пяршайскага сельсавета, жыў і тварыў класік нацыянальнага пісьменства, павінны абудзіць грамадскую думку, нагадаць пра недалёкі ўжо юбілей!

Арганізатары Ракаўскіх чытанняў — а гэта Валожынскі райвыканкам, Грамадскі камітэт Ракаўскіх чытанняў (які, дарэчы, узначальвае той жа Вячаслаў Рагойша), філалагічны факультэт Белдзяржуніверсітэта — спадзяюцца на актыўны ўдзел у гэтай навуковай канферэнцыі не толькі вядомых вучоных, у тым ліку замежных, але і настаўнікаў, работнікаў клубных устаноў і бібліятэк раёна. Спадзяванні гэтыя грунтоўна на актуальным і шырокім праблемным полі чытанняў, што ўключае наступныя праблемы: *Творчасць В. Дуніна-Марцінкевіча ў кантэксце еўра-*

наўства і міжнароднага турызму. Трэба сказаць, што гэтыя, як і ранейшыя, Ракаўскія чытання актыўна падтрымлівае ўсё мясцовае кіраўніцтва на чале са старшынёй райвыканкама Маркевічам Іванам Станіслававічам. Сам Іван Станіслававіч з'яўляецца старшынёй, яго першы намеснік Кулак Анатоль Мікалаевіч — адным з намеснікаў старшыні Аргкамітэта Ракаўскіх чытанняў. Гэта ў значнай ступені вызначае высокі ўзровень падрыхтоўкі і правядзення чытанняў, іх навукова-практычную выніковасць. Настаўнікі беларускай мовы і літаратуры, бібліятэчныя і клубныя работнікі, журналісты раённай газеты "Працоўная слава", мясцовага радыёвяшчання, якія бяруць у чытаных самы актыўны ўдзел, тут жа даносяць вынікі навуковых распрацовак беларускіх і замежных вучоных да шырокай аўдыторыі — вучняў, інтэлігенцы, работнікаў сельскай гаспадаркі і прамысловасці раёна. Калі дадаць да гэтага, што матэрыялы чытанняў будуць выдадзены асобнай кніжкай, якая ляжа на паліцы ўсіх бібліятэк раёна, то можна ўявіць, якая падмога чакае тых, хто выкладае ці вывучае літаратурнае краязнаўства, дакладней — валожызнаўства...

Дні беларускай літаратурнай класікі неўзабаве распачынаюцца. Заявілі на ўдзел у іх можна падаваць да 10 чэрвеня на адрас філфака БДУ з указаннем назвы канферэнцыі. Таццяна КАБРЖЫЦКАЯ, дацэнт кафедры славянскіх літаратур БДУ

Партизан Валодзя Сыцько з Лешні летам 1943 года ноччу з Грышам Нікалаенем завітаў у родную вёску. Маці так радавалася сустрэчы, што забылася нават замкнуць сенцы. Раптам у канцы вёскі начуюць цышыню парушэнь сабачы брэх. Гэта ў Лешню з Цімкавіч з'явіўся атрад фашыстаў, які спытаўся да шашы Баранавічы—Слуцк. Не-

Партизаны спыніліся ля Дзярэчына. Жэня Кавальчук і Барыс Немалякін пайшлі ў вёску. Неўзабаве вярнуліся з групай мужчын, кожны быў з пілоі ці сякерай. Сяляне не разумелі, навошта іх пазвалі з гэтымі інструментамі: няўжо мост будаваць на недалёкай рацэ. Камандзір групы Сыцько нечакана запытаў: — Паможце нам спілаваць

Толькі адскачылі ад шашы, як ззаду адзін за адным пачуліся выбухі. Слупы са свістам паляцелі ў паветра. Гітлераўцы з засад пусцілі некалькі чэргаў, але партизаны былі ўжо далёка ад месца выбухаў. Хлопцы зрабілі добры крук, каб зблытаць конскія сляды і не выдаць сялян, вярнуліся ў вёску. Партизаны саскачылі з коней,

Аб падзеях на Беларусі ў час Вялікай Айчыннай напісана шмат. Я ж у гэтым допісе раскажу яшчэ пра адзін эпізод, аб якім паведаміла Марыя Герасімаўна Праснякова. ...У 1942 годзе яна не без рызыкі і цяжкасцей з дочкамі Алімпіядай і Тамарай выбралася з акупаванага Віцебска і пешкі прыйшла на бацькоўскі хутар, што месціцца побач з вёскаю Лугавыя ў Гарадокім раёне. З бацькоў там ужо нікога не было — памерлі.

Хата і іншыя пабудовы — згарэлі. Ацалела толькі маляпосеньная лазня, дзе і прыткнулася жанчына з дзецьмі. На бацькаўшчыне ёй (муж з першых дзён вайны быў на фронце) было нялёгка, але не так адзінока, як у Віцебску. Непадалёку, у суседняй вёсцы, жыла родная сястра Ефрасінья. Хутар Прасняковых якраз месціцца на партызанскай дарозе. Яны часцяком сюды заходзілі, адпачывалі, асабліва калі вярталіся з баявога задання. Часцей да Марыі Герасімаўны прыходзілі разведчыкі — сын сястры Ефрасіньі Хведар Коллеў, яго сябры Пётр Фірцаў і Васіль Рыжкоў.

Чужынец становіцца сябрам

калькі нямецкіх салдат зайшлі ў бліжэйшыя хаты, каб паласавацца салам і якамі.

Сын падышоў да начовак, ля якіх ляжалі мыла і ручнік, узяўся за рэмень — хацеў раздзявацца. Але скрып дзвярэй у сенцах прымусяў яго насцярожыцца, прыслухацца. Маці выскачыла з хаты і тут жа падалася назад, глядзячы, як заварожаная, перад сабой. Валодзя кінуўся да аўтамата. У цымяным святле газойкі ўбачыў ён, што следам за маці, у дзверы ўсоўваецца фашыст, чорны, як смоль. Адзін салдат ступіў за парог Валодзевай хаты — ствол аўтамата быў накіраваны ў яго грудзі. Грозны вокліч: "Хэндэ хох!" прымусяў салдата ўздрыгнуцца. Маці стаяла белая, як палатно. Фашыст лыпаў вачыма. Рукі яго самі падскочылі ўверх, выпусціўшы вінтоўку.

Партизаны з палонным зніклі ў начной цемры за будынкамі. Раніцай хлопцы былі ў атрадзе.

— Расстраляць! Гэта ж фашыст! — сказаў камандзір групы.

— Я — ніхт фашыст! Я мадзяр! Гітлер капут! — палонны здагадаўся, што гаворка ідзе пра яго далейшы лёс.

— Жыві! — сказаў Сыцько і пастукаў па плячы мадзяра. — Дык кажаш: Гітлер капут?!

— Капут! Капут! — аж засвяціўся палонны ад радасці.

З гэтага часу Фёдар Куліш, так звалі мадзяра, хадзіў заўсёды ў лагерах з Валодзем ці з Грышам.

З сумнага задумлівага чалавека ператварыўся на вачах Фёдар у бадзёрага і шчаслівага партизана, які разумее, што ў далёкай Беларусі ён змагаецца за вызваленне Венгрыі ад акупантаў — фашысцкіх захопнікаў.

Валодзя Сыцько сачыў за кожным крокам свайго падапечнага і пераканаўся, што яго пара браць на любое баявое заданне. Сказаў аднойчы:

— Пойдзеш, Фёдар, на заданне, якое праз цябе мы не выканалі з Грышам, як цябе заарканілі.

— Якое заданне?

— Сам скоро ўбачыш.

сплупы ля шашы! — Чаму ж не памагчы сваім хлопцам, — адказаў стары сялянін. — Немцам памагалі гэтыя сплупы ставіць, паможам і вам іх спілаваць. Хай без сувязі падрыжаць у сваіх гарнізонах.

Група прайшла кіламетры тры ад вёскі ды павярнула да шашы. Партизаны разышліся на флангі, каб прыкрыць агнём сялян, калі з'явіцца немцы, а пасярэдзіне зазвінелі пілы, застукалі сякеры. Праз мінут дваццаць было знішчана каля кіламетра лініі сувязі: спілаваны і парэзаны сплупы, разбіты ізалатары, пасечаны праводы. Партизаны падзякавалі сялянам за дапамогу і адлучылі іх.

— Сякеры навастрыце да раніцы, каб зазубрын не засталася. Дроту не чапайце: мы паставім некалькі мін.

На адной з іх днём падарваўся нямецкі сувязіст, рамонт лініі замарудзіўся, сувязь паміж гарнізонамі не працавала некалькі дзён.

Сыцько аднойчы запытаў, ці ўмее мадзяр ездзіць на кані.

— Я ж сялянін, свайго каня меў. З сядлом ці без сядла?

— Без сядла, Фёдар. Без сядла. Сёння без дапамогі сялян абыздемся. Утрох справімся. Толькі самалёты многа скінулі. Новы метад будзем выпрабаваць.

Тры партизаны, Сыцько, Нікалаеня і мадзяр, зноў прыйшлі ў вёску Дзярэчына да знаёмых сялян і папрасілі трое коней на гадзіну, тры торбы і тры пары старых панчоў. Сяляне глядзелі з цікавасцю на партизан: што тыя задумалі? Хлопцы парэзалі панчохі напалам, загнулі туды па толавай шашцы, прыладзілі капсулі з бікфордавымі шнурамі, паклалі ўсё ў торбы, перакінулі іх за плечы і ўскочылі на коней.

— Праз гадзіну слухайце, як будзем спілаваць сплупы без піл, — сказаў Грыша Нікалаеня.

Коннікі зніклі ў цемры. Пад'ехалі да шашы, прыслухаліся — цышыня. Каля сплупоў спыніліся. Даставалі з торбаў кавалкі панчоў з толам, прывязвалі вяроўкамі да сплупоў. Так развесілі ўсе дванаццаць зарадаў. Пасля паймаліся галолам падпальваць шнур, якія звисалі з панчоў.

аддалі іх гаспадарам, а самі пайшлі ў атрад. Праз некалькі гадзін усе камандзіры падрыўных груп сабраліся каля штабнага будана. Да іх выйшаў начальнік штаба Павел Жукоўскі і жартаўліва сказаў:

— Матайце, хлопцы, сабе на вус, як можна за некалькі мінут "адрмантаваць" добры кавалак лініі нямецкай сувязі, — і звярнуўся да Валодзі Сыцько: — Раскажы пра панчохі.

Так мы даведаліся пра вынікі "выпрабавання" — і вопыт адной групы стаў набывкам кожнага падрыўніка. Сыцько ж адпачыў ды зноў у дарогу — выконваць наступнае заданне са сваім сябрам мадзярам, які быў раней ворагам, а стаў паплечнікам у барацьбе з фашыстамі.

Пасля вызвалення Беларусі чырвонаармейцы і яго баявыя сябры беларускія партизаны вызвалілі народы Еўропы ад карычневай чумы, а ён цэлы год чакаў вызвалення Венгрыі і толькі пасля Перамогі вярнуўся дадому — яго не ўзялі ў Чырвоную Армію як чужынца, ён жыў на Міншчыне і дапамагаў беларусам аднаўляць разбураную акупантамі народную гаспадарку. З радасцю сустраў Перамогу і паехаў у свабодную Венгрыю, ганарыўся, што хоць трошкі дапамагаў беларускім партизанам вызваляць і сваю Радзіму.

Мне самому давялося граміць фашыстаў на венгерскай зямлі, выганяць акупантаў з Будапешта, ваяваць ля Секешфехервара. Там, у Венгрыі, успамінаў я мадзяра Фёдара Куліша, свайго баявога сябра, беларускага смелага партизана.

Васіль ГУРСКІ, пісьменнік

Соль

Хата і іншыя пабудовы — згарэлі. Ацалела толькі маляпосеньная лазня, дзе і прыткнулася жанчына з дзецьмі. На бацькаўшчыне ёй (муж з першых дзён вайны быў на фронце) было нялёгка, але не так адзінока, як у Віцебску. Непадалёку, у суседняй вёсцы, жыла родная сястра Ефрасінья.

Хутар Прасняковых якраз месціцца на партызанскай дарозе. Яны часцяком сюды заходзілі, адпачывалі, асабліва калі вярталіся з баявога задання. Часцей да Марыі Герасімаўны прыходзілі разведчыкі — сын сястры Ефрасіньі Хведар Коллеў, яго сябры Пётр Фірцаў і Васіль Рыжкоў.

Аднойчы ноччу Хведар і Васіль прывезлі да яе мех жыта. Узрадавалася хутаранка, стала дзжаваць. Але хлопцы сядзелі на лаўцы і маўчалі.

— Што здарылася? — устрывожылася Марыя Герасімаўна.

— Бяда ў нас у атрадзе, цёця, — як нехаця, тужліва вымавіў пляменнік. — Соль ані крупінікі. Трэба ісці ў Гарадок. Мы спрабавалі, але дарэмна. Адна надзея на вас.

— У мяне толькі жменька. Яна не ўратае хворых.

— Вядома, — пагадзіўся Хведар. — Але я пра другое.

Мне цяжка гаварыць, але вымушаны. Пашліце ў Гарадок з жытам Алімпіяду. Яна пройдзе. Немцы на дзяцей менш звяртаюць увагі. Ісці трэба праз Чысцік, у Сазанятах багата паліцай. Соль абменьваюць на рынку.

Марыя Герасімаўна прамаўчала.

Ноччу яна не магла ні на хвіліну заснуць — думала, як быць. Нарэшце, адважылася — праводзіла дачку праз лес, бясконца паўтараючы, што гаварыць, калі затрымаюць немцы ці паліцаі.

Цэлы дзень разведчыкі разам з гаспадыняй пакутавалі, чакалі Алімпіяду. Яна вярнулася познім вечарам, аддала маці соль і стомлена вымавіла: "Хачу спаць..." Дзіця прайшло 20 кіламетраў.

Ішоў час, трэба было думаць пра заўтрашні дзень.

Аднойчы Марыя Герасімаўна насыпала ў кайстру партызанскага жыта і пакрывалася ў Лугавыя, каб змалоць

яго на муку. Хлеб патрэбен быў для сябе і для партизанаў. Дзяўчынкі засталіся дома адны. Алімпіяда, якая чула ад Хведара, што тае солі, што яе прынесла, аказалася малавата, падгаварыла Тамару, каб ісці разам у Гарадок і выменяць патрэбны харч. У райцэнтр дзяўчаты пайшлі не праз Чысцік, а праз Сазанята. Ля самай вёскі іх дагналі самалёты з жоўтымі крыжамі на крылах. Забухалі бомбы. Сёстры стрымгапоў кінуліся на двор цёткі Пашы — далёкай мацінай радні. У хаце была незнаёмая кабетка. Яна заўсміхалася дзецям, лісціва запытала:

— Ці прыходзіць, дзяўчаткі, да вас на хутар партизаны?

Цётка трывожна глядзела на дзяцей, тоячы ў сабе страх, што зараз яны скажуць праўду. Але тыя прамаўчалі. Як толькі за жанчынай лягнулі веснічкі, цётка Паша спешна агародамі вывела дзяўчат на дарогу.

— Вяртайцеся хутчэй дамоў, — сказала яна, — нікому нічога не раскажывайце, бо будзе бяда.

Дзеці не паслухаліся цёткі, пайшлі ў Гарадок. Калі выменялі солі, заспяшаліся на хутар. Недалёка ад яго, на мосце, праз раку, іх аклікнулі паліцаі. Разам з імі, ля перылаў, стаяла кабетка, якая надаўна была ў хаце цёткі. Паліцай вытрас усё з торбы, спытаў, каму яны нясуць соль. Алімпіяда, капоцячыся ад страху, сказала, што соль абмянялі сабе. Паліцай не паверыў і выцяў па твары дзяўчынку. У гэты момант на мост уз'ехаў воз яшчэ з трыма паліцаямі. Адзін з іх, рослы, з хударлявым тварам падышоў да затрыманых, з усмешкай пацкавіўся ў саслужыцаў: "Што, партизанаў злавілі?" Паліцай, які выцяў Алімпіяду, пакрыўдзіўся:

— Бачыш, яны партизанам соль нясуць.

— Іхні дзядзька партизан, — паддакнула жанчына. — Вядзіце іх да Мордзіка.

Паліцай з хударлявым тварам дастаў з кішэні пісталет і нацэпіў яго на дзяўчынак:

— Яшчэ раз тут убачу, — сказаў ён, — пастрэляю як сабак. А цяпер марш адсюль.

Сёстры імчалі па лесе, не адчуваючы пад сабою ног. Сонца ўжо спала на зямлю чырвоныя пасмы. Марыя Герасімаўна, убачыўшы дачок, хапіла дзяркіч і кінулася, каб адпалцаваць іх. Але, убачыўшы стомленых, перапуджаных дзяцей, абняла, загаласіла. На двор ўляцеў Хведар. Ён цэлы дзень шукаў дзяўчынак. Выслухаўшы іх, ён сказаў:

— Спаўлю здрадніцу і павешу на дрэве.

Не здзейсніў партизан свайго намеру — загінуў. Не вярнуўся з вайны і муж Прасняковай. Яна з дзецьмі вымушана была пераехаць у Калінінградскую вобласць.

У сваім лісце Марыя Герасімаўна хацела даведацца аб прозвішчы таго, хто ўратаваў дачок, каб шчыра, як маці, аддзячыць невядомага героя-партыёта.

Мікола ДУБОУСКІ

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА ІІІ КВАРТАЛ 2004 ГОДА!

Шаноўныя чытачы!
Ідзе падпіска на трэці квартал 2004 года. На выданні Рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні нашай краіны. Для ўстаноў Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адкрыта льготная падпіска.

Чытачы нашых выданняў, сапраўды любіце іх, пакажыце ім сваю любоў!

Наш адрас: 220005 Мінск, Захарова, 19 9/90
«Літаратура і Мастацтва»
факс: 2847965 тэл. 284-84-41, 284-85-25
адрас маркетынга 284-66-71

Назва выдання	Індэкс	1 месяц	3 месяцы	6 месяцаў
«Літаратура і мастацтва»	63856	2600 руб.	7800 руб.	16 800 руб.
Індывідуальная	63857	4100 руб.	12 300 руб.	16 800 руб.
Ведамасная	63880	4100 руб.	12 300 руб.	16 800 руб.
Льготная	63880	4100 руб.	12 300 руб.	16 800 руб.
«Полымя»	74985	2600 руб.	7800 руб.	16 800 руб.
Індывідуальная	00141	3600 руб.	10 800 руб.	16 800 руб.
Ведамасная	00727	3600 руб.	10 800 руб.	16 800 руб.
Льготная	00727	3600 руб.	10 800 руб.	16 800 руб.
«Маладосць»	74957	2700 руб.	8100 руб.	16 800 руб.
Індывідуальная	00137	3900 руб.	11 700 руб.	16 800 руб.
Ведамасная	00731	3900 руб.	11 700 руб.	16 800 руб.
Льготная	00731	3900 руб.	11 700 руб.	16 800 руб.
«Нёман»	74968	2600 руб.	7800 руб.	16 800 руб.
Індывідуальная	00238	3600 руб.	10 800 руб.	16 800 руб.
Ведамасная	00728	3600 руб.	10 800 руб.	16 800 руб.
Льготная	00728	3600 руб.	10 800 руб.	16 800 руб.
«Всемирная литература»	74863	2600 руб.	5200 руб.	8400 руб.
Індывідуальная	00135	3600 руб.	7200 руб.	8400 руб.
Ведамасная	00729	3600 руб.	7200 руб.	8400 руб.
Льготная	00729	3600 руб.	7200 руб.	8400 руб.

УВАГА!
Пачынаючы з КРАСАВІКА бягучага года Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» АБМЕЖАВАЛА ПАСТАЎКУ СВАІХ ВЫДАННЯў («Полымя», «Маладосць», «Нёман», «Всемирная литература», «ЛіМ») У РОЗНІЦУ.
Адзіная магчымасць застацца нашымі чытачамі — ПАДПІСАЦЦА на часопісы і газету.

Як захоўваюцца правы аўтараў і ўладальнікаў сумежных правоў у Рэспубліцы Беларусь у галіне прыватнага капіравання і ўзнаўлення аўтарскіх твораў
расказвае дырэктар Вучэбна-даследчага рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства інтэлектуальнай уласнасці "РУПІС" Мікалай ЧЫСТЫ:

чы такі высокі ўзровень тэхналагічнага развіцця, забарона праз аўтарскія правы працаваць не будзе. Таму што практычна немагчыма забяспечыць выкананне гэтай забароны на прыватнае карыстанне з-за вялікай колькасці карыстальнікаў і цяжкасці іх ідэнтыфікацыі. Акрамя таго, увядзенне такой забароны будзе азначаць замах на недачыкальнасць прыватнага жыцця карыстальнікаў. Відавочна, выклікам тэхналагічнаму пра-

каму павінны плаціць.

На жаль, з 1996 года, калі быў прыняты Закон РБ "Аб аўтарскім праве і сумежных правах", і па сённяшні дзень гэты артыкул закона не працуе. Восем год — не маленькі тэрмін! Спробы ўстановы па калектыўным кіраванні аўтарскімі правамі "РУПІС" распачаць работу не дала плёну па наступных прычынах: вытворцы абсталювання і носьбітаў не жадаюць весці перамавы аб вы-

бітаў альбо ў працэнтных адносінах да продажнага кошту тавара. Для прыкладу, у бліжэйшых нашых суседзях гэтыя паказчыкі маюць наступныя памеры: Латвія — носьбіты 6 працэнтаў, абсталюванне 3 працэнтаў; Украіна — адпаведна 5 і 3 працэнтаў.

Але каб сабраць аўтарскую ўзнагароду за прыватнае капіраванне, трэба мець дакладную інфармацыю пра вытворцаў і імпарцёраў аб-

РЭДАКЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЯ ўСТАНОВА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
 выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
 арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19,
 тэл.: 284-66-71.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва";
 e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Прыватнае капіраванне і ўзнаўленне

Любы твор мастацтва, вядома ж, належыць аўтару. Аўтарскае права не пазбаўляе іншых асоб мажлівасці карыстацца гэтым творам. На тое і разлічвае аўтар, калі займаецца творчасцю, што ягоны твор будзе прэзентаваны публіцы і будзе ёю прызнана ўспрыняты. Аднак аўтар таксама разлічвае атрымаць за свой твор матэрыяльную ўзнагароду, на захаванне ягоных аўтарскіх правоў на гэты твор.

Сённяшняе інтэнсіўнае развіццё тэхналогій запісу стварае небяспечнасць выкарыстання чужых творчых здобываў не шляхам іх набыцця, а шляхам прыватнага капіравання. Пры дапамозе запісваючага абсталювання і чыстых аўдыё- і відэа-носьбітаў карыстальнікі маюць самастойны доступ да чужога творчага плёну. Гэта пазбаўляе аўтара распараджання сваім творам па сваім жаданні. Дзе ж выйсе? Можна, варта забараніць ўзнаўленне твораў у асабістых мэтах? Аднак заканадаўцы большыні развітых краін даўно зразумелі, што ўлічваю-

рэсу ў галіне аўдыё- і відэа-запісу павінна стаць толькі прагрэсіўнае аўтарскае права.

Неабходна значыць, што Закон РБ "Аб аўтарскім праве і сумежных правах" з'яўляецца даволі прагрэсіўным у сферы прыватнага капіравання. Артыкул 18 Закона ўтрымлівае палажэнні, якія сцвярджаюць спалучэнне прынцыпу свабоды капіравання твораў у прыватных мэтах з абавязкам выплаты аўтарам і ўладальнікам сумежных правоў справядлівай ўзнагароды. Абавязак жа выплачваць ўзнагароду палягае на вытворцаў, а таксама імпарцёраў абсталювання для гука- і відэа-запісу і чыстых аўдыё- і відэа-касет і дыскаў. Асобамі, якія маюць права на атрыманне ўзнагароды, з'яўляюцца аўтары твораў, выканаўцы і вытворцы фанаграм. Збор ўзнагароды ажыццяўляецца ўстановай па калектыўным кіраванні маёмаснымі правамі. Гэта зроблена для таго, каб тыя, хто абавязаны плаціць ўзнагароду, не мелі спраў з вялікай колькасцю тых,

значэнні ставак ўзнагарод; немагчыма атрымаць інфармацыю пра імпарцёраў абсталювання і носьбітаў. Гэта інфармацыя настолькі "засакрэчана", хочаш не хочаш, узнікае падазроннасць, што ўсё гэта абсталюванне і чыстыя носьбіты завоззяцца ў Беларусь нелегальным шляхам.

Паколькі вызначыць стаўкі ўзнагарод за прыватнае капіраванне шляхам перамоваў немагчыма, артыкул 18 Закона прадугледжвае ўстанавленне гэтых ставак урадам. Гэта можа стаць ягонаю асобнай паставай альбо дадаткам да Паставы СМ РБ ад 8 мая 1997 № 452 "Аб кіраванні маёмаснымі правамі аўтараў на калектыўнай аснове і мінімальныя стаўкі аўтарскай ўзнагароды за выкарыстанне некаторых відаў твораў літаратуры і мастацтва" ў новай рэдакцыі паставы Саўміна ад 23.12.2002 г. № 1790. Памеры ўзнагарод могуць вызначацца ў цвёрдых сумах на адзінку абсталювання і чыстых нось-

бітаў альбо ў працэнтных адносінах да продажнага кошту тавара. Для прыкладу, у бліжэйшых нашых суседзях гэтыя паказчыкі маюць наступныя памеры: Латвія — носьбіты 6 працэнтаў, абсталюванне 3 працэнтаў; Украіна — адпаведна 5 і 3 працэнтаў.

У гэтай паставе таксама павінен быць распісаны механізм адказнасці вытворцаў і імпарцёраў за выплату аўтарскай ўзнагароды. У большыні краін яны абавязаны прадстаўляць пісьмовую дэкларацыю ва ўстанову па калектыўным кіраванні аўтарскімі правамі пра колькасць зробленых і імпартаваных твораў. Акрамя вытворцы і імпарцёра адказнасць нясе і рознічны гандляр, які рэалізуе тавар. Ён краіні ў выпадку нявыплаты аўтарскай ўзнагароды. Гэты механізм паказаў выключную сваю паспяховасць шмат у якіх краінах свету.

Запісаў Яўген АЛЕЙНІК

Не лянуйся, раздрукуй!

"Я хачу даслаць свой твор выдаўцу па электроннай пошце. Аднак, у якасці пісьмовых сродкаў я таксама выкарыстоўваю камп'ютэр, а не паперу. Як у такім выпадку я магу абараніць свае аўтарскія правы?"

Ігар С. з Мінска.

На вашае пытанне адказвае вядучы спецыяліст рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства інтэлектуальнай маёмасці "РУПІС" Кацярына Янцікава.

— Зараз, напэўна, складана знайсці аўтара, які па-ранейшаму пісаў бы свае творы ад рукі ці на машыны. Гэтую ролю сёння ўзяў на сябе камп'ютэр.

Так што рукапіс можа быць напісаны любым з даступных варыянтаў. Ды і сутнасць яго застаецца той жа. Варта толькі памятаць — нельга ленавацца, каб раздрукаваць іншы раз свой твор на паперы! Гэтым самым вы дасце свайму твору сапраўднае захаванне. І ў гэтым выпадку таксама, як і ў іншых

варыянтах, прастаўляйце дату стварэння, сваё імя і подпіс, перш чым адправіць свой твор па электроннай пошце выдаўцу!

Параду, дадзеную чытачам "ЛіМа" пры мінулым выхадзе рубрыкі "Аўтарскае права" аб перасылцы рукапісу сабе самому, нельга ў поўнай меры адносіць да таго ліста, які аўтар можа пераслаць сабе па электроннай пошце. Менавіта таму, што дату яго стварэння зафіксаваць у поўнай меры нельга. Ды і падрабязней яго таксама вельмі проста ў адрозненні ад паштовага штэмпеля.

Святлана КАНАНОВІЧ

ІМПРЭЗЫ

Другое пранікненне ў Тахелес

Усе памятаюць, якія прыгоды зарабіў сабе Коля Герасімаў, натрапіўшы на машыну часу. Не супраць "павычварца" і нашых сучаснікаў. Так, нядаўна ўсіх жадаючых павандраваць у прасторы мастацтва запрасілі дзеячы айчыннага эксперыменту.

"Другое пранікненне ў Тахелес" — пад такой назвай у Палацы мастацтваў адбылася акцыя, наладжаная цэнтрам сучасных мастацтваў "Дах". Забягаючы наперад, адзначым, што пранікненне так і не атрымалася — замест запланаванага тэатра дзівацтваў — толькі адзін дзень. Затое які! Мяркуюць самі.

Дзея першая — адкрыццё выставы мастака Алеся Родзіна, якому, дарэчы, давялося неаднойчы пабываць і папрацаваць ва ўзгаданым "Тахелесе" — буйным берлінскім арт-цэнтрам. Спадар Родзін цалкам перакананы, што ў Беларусь шмат таленавітых, ініцыятыўных людзей, таму зусім не блага было б займаць свой уласны "тахелес". Задума, вядома,

добрая, але справа ўпіраецца ў адсутнасць фінансавых сродкаў і прыдатнага памяшкання.

Прэзентацыя работ Родзіна праходзіла ў незвычайнай магічнай атмасферы. Адусюль былі чутны галасы маладых літаратараў; сумныя музыкі, прывязаныя да слупоў, гралі нешта дэпрэсіўнае, а паміж разгубленых глядачоў сноўдаліся людзі ў белым.

Далей — яшчэ цікавей — сустрача вясны па рэцэпце кіраўніка пластычнага тэатра "InZest" Вячаслава Іназемава. Як расказаў потым галоўны "інжэстэвец", асабіста для яго выступленне пад дахам Палаца мастацтваў, акрамя вандроўкі ў "Тахелес", стала яшчэ і пранікненнем ва ўнутраны дворык, які даўно ўжо вабіў артыстаў як добрае месца для перформансу. Менавіта там і разгарнулася дзеянне: вялізная сцяна, на сцяне — Дзед Мароз, да якога цягнуцца не дацягнуцца нейкая дзіўная істота, што выслінула на свет. Змрочная птушка штурляе ў глядачоў, якія назіраюць за дзеяннем праз шкло, кульмакі з фарбай. Сумная музыка, ціхі перашэпты: "Ну і справы... Першы раз такое бачым..."

Далей ініцыятыву перахапіў Зміцер Вішнёў са сваёй "Спецбрыгадай афрыканскіх братоў". Перформанс "Тэрарызм не пройдзе" паставіў кропку не толькі ў праграме ўсяго "пранікнення",

але і ў падсвядомасці самых нервовых глядачоў. Асабліва рызыкавалі тыя цікаўныя, хто апынуўся ля самага эпіцэнтра падзей, дзе разбіваліся сырыя яйкі, ляцелі пырскі шампанскага і раздаваўся жажлівы рогат галоўнага "афрыканера".

Дарэчы, не так даўно ў Зміцера Вішнёва прайшла персанальная выстава на Нямеччыне, перад адкрыццём якой нашаму пісьменніку і мастаку давялося папрацаваць у адной з майстэрняў "Тахелеса". Нельга адназначна сказаць, што замежную публіку нічым не здзівіць, — расказвае Зміцер. — Проста яны больш разбіжаныя дабрабытам дый безліччу мастацкіх праектаў. І ў гэтым, на маю думку, значную ролю адыграў колішні падзел Берліна на дзве часткі. Пасля аб'яднання адбыўся моцны мастацкі выбух: мастацтва, якое існавала ва ўмовах усходняй прасторы, аб'ядналася з мастацтвам, якое жыло па сваіх канонах на Захадзе. У выніку адбылася добрая квінтэсенцыя".

Вось вам і Берлін. Вось вам і Тахелес. Вось вам і беларускі варыянт пранікнення.

Ну а тым, хто так і не дабраўся да пункта прызначэння падчас распачатай, але так і не скончанай імпрэзы, жадаем не згубіць імпульс і ўрэшце здзейсніць вандроўку.

Кацярына МАРГОЛЬ

БЕЛАРУСКИ ДЗЯРЖАЎНЫ УНІВЕРСИТЭТ КУЛЬТУРЫ

АБ'ЯЎЛЯЕ ПРЫЁМ АСПІРАНТАЎ НА 2004 ГОД

з адрываю і без адрыву ад вытворчасці па спецыяльнасцях:

05.25.03 — Бібліятэказнаўства, бібліяграфазнаўства і кнігазнаўства.

13.00.05 — Тэорыя, метадыка і арганізацыя сацыяльна-культурнай дзейнасці.

17.00.09 — Тэорыя і гісторыя мастацтва.

24.00.01 — Тэорыя і гісторыя культуры.

24.00.03 — Музейназнаўства, кансервацыя і рэстаўрацыя гісторыка-культурных аб'ектаў.

Правілы прыёму агульныя. Прыём дакументаў да 20 верасня 2004 года. Уступныя экзамены з 1 па 30 кастрычніка 2004 года.

Дакументы накіроўваць па адрасе: 220001, г. Мінск, вул. Рабкораўская, 17, аспірантура. Даведкі па тэлефоне: 222-83-41

Мы — Беларусь

Беларусь мая, Песня мая...

ЧАРНОБЫЛЬСКАЯ РАНА

Чырвоная кніга

Кнігі "Мы — Беларусь", "Беларусь мая, Песня мая...", "Чарнобыльская рана" і "Чырвоная кніга для дзяцей" можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва". Тэлефоны аддзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-66-71; 284-84-62.

У ПОЛІ ЗРОКУ НАТАЛЛІ ДЗЯНІСАВАЙ

якім, напрыклад, трэба дапоўніць пэўнае азначэнне: "Публіцыстыка — гэта асаблівы від літаратуры, асноўнай прыкметай якой з'яўляецца..."

У закрытых заданнях трэба з пэўнай колькасці варыянтаў адказу выбраць правільны: "Укажыце, які з прадастаўленых варыянтаў адказу з'яўляецца фармулёўкай тэмы, а які — ідэі паэмы Янкі Купалы "Курган"..."

пасля вывучэння кожнага блока тэм і вынікавы — кантроль па ўсёй дысцыпліне.

Між іншым, існуе таксама праблема мінімалізацыі працы выкладчыка, якому ў час правяркі тэстаў даводзіцца выконваць вялікія аб'ёмы работы (камп'ютэрызацыя ў гэтым плане нашым выкладчыкам толькі сніцца). З гэтай мэтай ідзе распрацоўка фасетных тэставых пытанняў, пры якіх прапануецца некалькі варыянтаў аднаго і таго ж задання. Таксама спрабуюць даваць тэсты разам з этало-

нач?": "Як называўся першы зборнік вершаў Якуба Коласа?", "Вызначце жанр "Новай зямлі" Якуба Коласа", "Якім псеўданімам падпісаў свой зборнік "Дудка беларуская Францішак Багушэвіч?", "Пісьменнік і грамадскі дзеяч, які стаяў ля вытокаў беларускай прозы XX стагоддзя, падпісаў свае творы псеўданімам Ядвігін Ш. Назавіце яго сапраўднае прозвішча" і г.д.

Дарэчы, па творчасці пералічаных зараз пісьменнікаў больш пытанняў няма, а між тым, што важ-

ваць і "фізікі" і "лірыкі" — людзі з паярным складам мыслення, якія выбіраюць зусім розныя спецыяльнасці. Цікава, на якога "сярэднестатыстычнага" выпускніка распічаны тэст?

Пры тэставанні ўвогуле не ўлічваецца псіхалагічны фактар. Вядома, што на наступны дзень пасля яго правядзення агульны бал можа быць на 30 працэнтаў вышэй, бо ў час экзаменацыйнага тэставання многія прамерна хвалююцца. Дазволю сабе яшчэ раз спаслацца на ўласны выкладчыцкі вопыт.

Дастаткова аднаго эксперымента

Бывае так, што навуковы эксперымент заканчваецца трагічна: брыдкія і ўпартыя факты забіваюць прыгожую тэорыю. У сферы адукацыі часта праводзіцца больш ці менш удалыя эксперыменты і адным з іх з'яўляецца сістэма цэнтралізаванага тэставання. Тут да трагедыі не дайшло, але спрэчкі з'яўляюцца з фактамі вядучага бясконца...

Некалькі гадоў назад тэсты ўвайшлі ў сістэму навучання як адзін з відаў правяркі і кантролю ведаў на працягу вучэбнага года. Сёння яны прапануюцца ў якасці экзаменацыйнага матэрыялу. Над сутнасцю тэстаў па літаратуры і асаблівасцях працы з імі я нядаўна разважала разам з выкладчыкам кафедры тэорыі літаратуры філфака БДУ, кандыдатам філалагічных навук Таццянай Марозавай.

Як сказала мая суразмоўца, "Выкарыстоўваючы тэст, можна правесці толькі тое, што студэнты павінны ведаць, але не тое, што яны павінны ўмець (аналізаваць твор, раскрываць сутнасць паняццяў і інш.). Пры тым, любы тэст мае прыкладны характар і не адлюстроўвае глыбінны ведаў." (Адрозненне ад азначэння, што толькі па гэтай згадзіцца, важкай прычыне яго нельга рабіць адзіным відам экзаменацыйнага кантролю).

Таццяна згадала пра існаванне чатырох відаў тэставых заданняў: першыя з іх — адкрытыя. Яны працягваюць канкрэтнага адказу, у

(Пры гэтым, як было падлічана, з 40 (сярэдня колькасць) тэставых пытанняў на выкананне аднаго задання адкрытага ці закрытага тыпу павінна адводзіцца 10-15 секунд і максімум 30 хвілін на адказ у цэлым).

Трэці від заданняў — на выяўленне адпаведнасці, напрыклад, "Вызначце адпаведнасць паміж жанравымі разнавіднасцямі рамана і канкрэтнымі твораў і жанравых паняццяў".

І нарэшце, чацвёрты від — заданні на выяўленне паслядоўнасці: "Укажыце верныя элементы кампазіцыі сюжэта", або храналагічную паслядоўнасць выдання твораў пэўнага пісьменніка.

Яшчэ тэсты бываюць двух узроўняў: рэпрадуктыўныя, пры адказе на пытанні якіх адбываецца ўзнаўленне атрыманых раней ведаў, і прадуктыўныя, куды ўваходзяць зурывычныя (папрабуюць разважанняў і аргументацыі) і творчыя заданні. І менавіта гэты другі ўзровень тэстаў вельмі цяжка рэалізаваць у аўдыторыі, бо яны вымагаюць індывідуальнага падыходу. (Разам з тым, вынікі падобнага тэсту, калі прапанаваць яго ў межах цэнтралізаванай экзаменацыйнай сістэмы, немагчыма правесці з дапамогай камп'ютэра).

У ВУ прыз тэсты ажыццяўляюцца кантроль ведаў перад вывучэннем дысцыпліны (так званы ўваходны кантроль), бягучы кантроль ведаў на працягу семестра

намі для таго, каб студэнты маглі самі правесці правільнасць сваіх адказаў. Гэта сістэма да канца яшчэ не распрацаваная, да таго ж падобныя заданні аблягаюць працу не толькі выкладчыкам, але і студэнтам, што не заўсёды добра, бо "пахне" любімай студэнтамі халодна.

Зараз мець справу з тэставаннем будуць яшчэ і абітурыенты. На ўступных экзаменах з яго дапамогай павінен адбывацца рэйтынгавы адбор выпускнікоў. Той, хто атрымае высокі бал на тэставанні, можа быць залічаны без далейшых экзаменаў. Калі вынік не задавоўліць, можна будзе здаваць уступныя экзамены зноў жа ў форме тэста ці іншым чынам.

Мне давалося азнаёміцца з прыкладным варыянтам тэстаў да ўступных экзаменаў па беларускай літаратуры. Павінна сказаць, што, некалі набыўшы які-нікі вопыт выкладчыцкай працы і прыёму ўступных экзаменаў ВУ, я не стала прыхільнай падобнага эксперыменту. Паспрабую растлумачыць.

Для таго, каб адказаць на пераважную большасць пытанняў згаданага тэста, не трэба чытаць мастацкія творы, а дастаткова запомніць, хто з пісьменнікаў што напісаў, асноўныя моманты творчай біяграфіі класікаў ды пару жанравых вызначэнняў. Прыкладна некалькі прыкладаў прапанаваў абітурыентам пытанне: "Які твор Яна Баршчэўскага параўноўваецца з казачным эпосам "Тысяча і адна

ней: ведаць сапраўднае прозвішча Ядвігіна Ш., ці яго прозу? Незразумелым падаецца і выбар некаторых твораў, напрыклад, ёсць пытанне па "Ідыліі" В.Дуніна-Марцінкевіча, але чамусьці не з'яўляецца "Пінская шляхта" — больш значная п'еса, якая да таго ж, у адрозненне ад "Ідыліі", абавязкова для вывучэння ў школе.

Такім чынам, паўстае яшчэ адна праблема — недаравальна мала ахопу матэрыялу, дзе не ўлічваецца і адной дэсятай школьнай праграмы. Адпаведна, які сэнс у тэсце, што дае вельмі прыблізнае ўяўленне пра веды абітурыента?

Адсюль таксама ўзнікаюць пытанні сутнасці і адэкватнасці патрабаванняў да распрацоўкі тэстаў: якія суадносіны павінны быць паміж складанымі і больш лёгкімі заданнямі і які з чатырох тыпаў заданняў лепш выбраць (таму што тэст павінен быць рознабаковым па ўзроўні складанасці і змястоўнасці)? Наколькі шырокім павінен быць спектр твораў, узятых для пытанняў? Наколькі глыбока заданні павінны адлюстроўваць веданне мастацкіх тэкстаў? Асабіста для мяне гэтыя пытанні застаюцца рытарычнымі.

І яшчэ не ўсё: пры тэставанні існуе 15 працэнтаў "выпадкавага падання", як кажуць, "метадам тыку". Як у такім выпадку аб'ектыўна ацаніць веды абітурыента?

Насцярожвае і тое, што пры цэнтралізаваным тэставанні на аднолькавыя пытанні будуць адказ-

ваць і "фізікі" і "лірыкі" — людзі з паярным складам мыслення, якія выбіраюць зусім розныя спецыяльнасці. Цікава, на якога "сярэднестатыстычнага" выпускніка распічаны тэст?

Да выкарыстання тэстаў на экзаменах выкладчыкі ставяцца вельмі скептычна і не дарэмна. Экзамен па літаратуры можа быць з ужываннем тэстаў, але толькі часткова. Вуснае апытанне — абавязковае. Гэта звязана з тым жа прыкладным характарам тэстаў і неабходнасцю ацэнкі ўменняў абітурыентаў аналізаваць мастацкі твор, выказаць свае меркаванні, разважаць над яго праблематыкай, бачыць твор у шырокім кантэксце гісторыі літаратуры, параўноўваць з іншымі выданнямі.

Для нашай сістэмы адукацыі тэставанне застаецца пакуль не да канца вырашанай праблемай, якая сапраўды мае шмат спрэчкіх момантаў. Аднак трэба ўлічваць, што "Ніякай колькасцю эксперыментаў нельга даказаць тэорыю, але дастаткова аднаго эксперымента, каб яе абвергнуць" (А.Энштэйн).

Цяпло і холад паэзіі

Марына Наталіч

глыбокая перакананасць, што, зразу мела, шмат кроць важней мільгавасці і плакатнасці, груга-

— і выходзіць, што беларускасць ў яе наштаць больш, чым у некаторых з нас, у родным доме выспетаваных. Таму, пэўна, і можа яна з поўным правам напісаць пасланне рускаму паэту з Беларусі, які цяпер жыве ў ЗША — "Радзіславу Лапушкіну ў Чыкаго":

*Калі ты там — с твоей
вселенскай дрожжю?
Дышціт форточка небесная
сквозняком.
Но тебя не зачаруеш ложью,
Что повсюду будет стол
и дом.*

Своеасабліва "безмятежнасць" "Ледяных стихов" настройвае часам і на спрэчку з паэтам. Хаця "безмятежнасць" — гэта толькі ўмоўны знак, сімвал. Сімвал і падстава для адкрытага дыялога і такіх радкі, такое пытанне: "Я тожэ уе-ду, / Ну что меня держит? / Не стала своей / Ни друзьям, ни врагам. / Здесь нет моей доли / Ни в горе, ни в песне, / Ну разве что общая / Нежность к снегам". Але як шмат значыць гэтая "нежность к снегам".

У Блока, любоў да паэзіі якога адчувальна ў паэзіі Марыны Наталіч, ёсць адметны верш "Снежная маска". Валеры Брусаў напісаў, пазнаёміўшыся з гэтым творам: у аўтара — перажыванні, "якія падымаюцца з лядзяных паляў душы". *Жизнь затонула, словно Атлантида...*

*Кто ищет нас под темною
водой?
И мы живем, не изменяя
вида,*

сімпатыі да "Странницы", бачыцца мне кнігай больш цэласнай, арганічнай і маналітнай. Праўда, не выключана, што "ледзяны дом", у якім абаснавалася сёння паэтка, будзе раставаць і злівацца ў адну "глыню" з іншымі творчымі сусветамі. "Ледяные стихи" — гэта настрой, якім прасякнуты свядомасны адбітак усяго навакольнага жыцця. Памятаецца, быў у Цвяткавай (цяжка ў гэта паверыць) перыяд, калі ёй хацелася: "И амазонкой мчаться в бой". Сённяшняе, вынесенае з глыбіні душы жаданне Марыны Наталіч: "Лететь покоем стрелой..."

Ляецца "в край Огненный и сердцу мильи". Дык, мажліва, жаданне збудзецца і на змену ледзяному холаду прыйдзе жаданае, але "спапяляючае" цяпельца? *Обманчивая мучит тишина
И в ней сорочий стрекот
автомата,
И в сердце леденет, но зима
Пред миром и людьми
не виновата.*

*О чьей свободе и о чьей вине
Что генералы дикие решат
Уже неважно, —
В вечной тишине
Как братья-близнецы,
Убитые лежат.*

"Кроу і вайна", перажыванне за час і трагедыі ў ім не пазбаўляюць паэтэсу аднойчы абранай лірычнай манеры, не схіляюць да пафаснасці і псеўдапатрыятычнай рыторыкі. І нават пра беларушчыну Марына Наталіч піша лёгка і нязмушана. Але за лёгкасцю гэтай — выбар і

Но с новою душой.

*Иные небеса под нами
блещут,
Иные думы водят
хоровод,
Иных судеб мы ощущаем
клевши*

Под толщей вод.

*Прости измену нам, земля
сырая,
И в сети старые нас больше
не лови.
Мы улетаем, словно птичья
стая,*

*На зов любви,
Божественной любви.*

Лёд прыдуманы (альбо падказаны з глыбін пазычнай тайны) Марынай Наталіч у апошняй на сённяшні дзень яе кнізе, — гэта форма яе трывожнага ўнутранага мастацкага жыцця і яго суперажывання. На самай справе "Ледяные стихи" — яркая і цёплая кніга, якая здзіўляе празірлівымі, зімова-іскрыстымі сонечнымі промнямі кранае душу, сагравае сэрца. Здаецца, што гэтак сказаць дазволена нам самім:

*Я войду
в снегопад,
Как в собор, опустевший
до срока,
Чтоб забыть обо всем,
Кроме шелеста ангельских
крыл,
И молиться
душой,
Уповаю с надеждой
на Бога, —
Он послал снегопад —
Он нам милость свою
подарил.*

Алесь КАРЛЮКЕВИЧ

Разнастайнасць творчага выяўлення

Наглядаючы на песімізм уласнай натуре, у будучае беларускай літаратуры гляджу з надзеяй. Мае "падставы рацыянальнага аптымізму", перафразуючы С.Дубаўца, — у тых постацях, што сёння працуюць на ніве нашага прыгожага пісьменства. Сучасны літаратурны працэс падаецца надзвычай цікавым і насычаным. Літаральна ўвесь час адкрываю для сябе новыя імёны, аўтары, твораў якіх пасля чакаеш, радуешся за іх "творчае сталенне", радуешся за нараджэнне Творцы, здзіўляешся Цуду яго нараджэння. Не магу пагадзіцца з думкай і пра адсутнасць у нас добрых крытыкаў. А М.Тычына, П.Васючэнка, А.Сямёнава, Л.Корань, І.Жук, І.Шаўлякова, Дз.Санюк, І.Афанасьевы? Да кагорты "любимых" даследчыкаў належыць і Сяргей Ханеня, работы якога вылучаюцца арыгінальнасцю, глыбінёй думкі, кампетэнтнасцю.

Сведчаннем таму з'яўляецца і манаграфія "Амплітуда мастацкасці: Умоўнасць у беларускай прозе канца XX стагоддзя". Праблема, да якой звярнуўся ў сваёй рабоце Сяргей Ханеня, бяспрэчна, і цікавая, і актуальная. Нашу літаратуру 80—90-х гадоў вылучаю актыўныя пошукі ў галіне формы, беларускія пісьменнікі даволі плённа выкарыстоўвалі ў сваіх творах багаты арсенал сродкаў мастацкай умоўнасці. Што было абумоўлена творчым разняволеннем, свабодай, імкненнем прышчапіць на беларускай глебе мастацкія дасягненні сусветна-еўрапейскай літаратуры. У цэнтры ўвагі С.Ханені — тыя творы нашай прозы канца стагоддзя, што выклікалі значны розгалас як у чытачоў, так і ў крытыкаў, якія актыўна абмяркоўваліся, вакол якіх спрачаліся.

Даследчык сцвярджае, што ўмоўнасць — гэта "прамая свабоды творчасці", яна з'яўляецца "своеасаблівым індыхатарам нязмушанасці літаратурнага працэсу". Нездарма пэўны час у савецкай літаратуры вялася барацьба з мастацкай умоўнасцю, а сама яна абвешчана фармалізмам, штуктарствам і г.д. А між тым такія творы сведчаць аб творчай шматстайнасці нашай літаратуры, яе ўнутраным патэнцыяле, выступаюць паказчыкам "высокага развіцця культурна-мастацкай свядомасці". Канечне, калі зварот да фармальных пошукаў з'яўляецца натуральным вынікам унутраных запатрабаванняў творчай асобы, а не пазёрствам, жаданнем быць модным, сучасным, што вядзе да звычайнага імітатарства. Зазначыўшы, што "сёння, уводзячы ў тканіну твора элементы мастацкай умоўнасці — міфалагічныя, фантастычныя, містычныя, казачныя, пісьменнік ужоразнае быць банальным", даследчык параўноўвае ролю мастацкай умоўнасці ў літаратуры "з функцыяй зялёных раслін у прыродзе: дзюкуючы ім узаўняюцца запасы кіслароду на планеце, ачышчаецца паветра".

У раздзеле "Генезіс і эвалюцыя мастацкай умоўнасці ў беларускай літаратуры" С.Ханеня прасочвае гісторыю выкарыстання нашымі пісьменнікамі сродкаў другай мастацкай умоўнасці.

Сёння іх плённа выкарыстоўвае ў сваіх творах Віктар Казько: "У яго прозе ўмоўна-фантастычнае становіцца пэўным духоўным камертонам, па якім настройваецца разладжаная дысгарманічная рэчаіснасць". Даследчык аналізуе такія творы В.Казько, як апавесці "Высакосны год", "Суд у Слабодзе", "Аповесць аб беспрытульным каханні", "Выратуй і памілуй нас, чорны бусел", "Прахожы", раманы "Неруш", "Хроніка дзетдомаўскага саду". Аўтар манаграфіі выказвае меркаванне, што "выкарыстанне міфа, легенды ў творах В.Казько заўсёды мэтанакіравана і падпарадкоўваецца

агульнай аўтарскай часовай канцэпцыі. Умоўнасць — адзін са сродкаў "злучэння часу", калі гістарычны і пазагістарычны вопыт народа ўваходзіць у сучаснасць, дапамагаючы яе асэнсаванню". Вызначальнай якасцю твораў празаіка 80—90-х гадоў з'яўляецца імкненне разглядаць хвалюючыя пытанні нацыянальнага лёсу ў "сусветным кантэксце". Так, у апавесці "Прахожы", даводзіць С.Ханеня, "традыцыйны для В.Казько экалагічны, духоўны, экзістэнцыйныя праблемы асэнсуюцца на планетарным мастацкім узроўні".

У раздзеле "Роля мастацкай умоўнасці ў жанрава-стыльвым узбагачэнні беларускай прозы 80—90-х гг. XX стагоддзя" Сяргей Ханеня вывучае прытчавыя творы беларускай літаратуры. Даследчык падкрэслівае, што зварот пісьменнікаў да жанру прытчы абумоўлены жаданнем спазнаць быццёвыя праблемы: сутнасці і прызначэння чалавека, характару і мэты яго дзейнасці. І менавіта прытча "ўзвышае вобраз чалавека ў мастацтве да філасофскага спасціжэння", яна "надзвычай сучасна патрэбам эпохі". С. Ханеня паказвае, што прытчавая сімволіка ўласціва творам Васіля Быкава, Алеся Адамовіча. Зварот да жанру прытчы беларускіх пісьменнікаў адпавядае агульнасусветнаму эстэтычнаму руху. С.Ханеня падае ўласнае, арыгінальнае прачытанне такіх твораў, як "Вежа" Уладзіміра Някляева, "Краіна Хлудаў" Алега Мінкіна, прыпавесцей у прозе са зборнікаў Янкі Сіпакова "Тыя, што ідуць" і "Падары нам дрэва", "Творам канцэптуальнай літаратуры" называе С.Ханеня "Вежу" Уладзіміра Някляева. Даследчык адзначае такую адметнасць твора, як публіцыстычнасць, што з'яўляецца паказчыкам "менавіта беларускай інтэлектуальнай літаратуры".

Надзвычай плённымі называе С.Ханеня спробы Янкі Сіпакова "ў асэнсаванні квінтэсенцыі быцця і чалавека". Жанр прытчы, як сцвярджае даследчык, выключна арганічна судзіцца з творчай канцэпцыяй пісьменніка, яго "імкненнем да пераадолення будзённасці жыцця, страты ў ім адчування сэнсу існавання".

Падкрэсліваючы, што "сучасная гісторыя актуалізуе ў прытчавай літаратуры катэгорыю трагічнага", аўтар разглядае "Сцяну" Васіля Быкава, жанр якой вызначаецца ім як "экзістэнцыйная прыпавесць". Скрупулёзны аналіз твораў прытчавай формы розных пакаленняў беларускіх літаратараў дазволіў Сяргею Ханеню зрабіць важную метадалагічную выснову пра тое, што нашы пісьменнікі не толькі чэрпалі з крыніц сусветнай літаратуры, але і здолелі пашырыць жанравыя межы прытчы: "Стварэнне ўласнай мадыфікацыі прытчы — так званай прыпавесці, якая мае шмат адрозненняў ад класічнай формы, сведчыць аб тым, што гэта менавіта беларуская адметнасць у жанравым вызначэнні".

Зазначыўшы, што "спецыфіка сучаснага мастацкага мыслення актуалізуе новыя жанравыя формы, звязаныя з умоўна-фантастэмагарычным як культурна-эстэтычным феноменам канца XX стагоддзя", С.Ханеня спыняецца на аналізе эксперыментаў у форме Барыса Пятровіча, разглядае такія жанравыя азначэнні-наватворы пісьменніка, як "Трызненне", фрэска, гульня. Даследчык сцвярджае, што "жанравая рэалізацыя мастацкай умоўнасці мае "надзвычай шырокую амплітуду". Гэта сведчыць пра значны мастацкі патэнцыял падобных твораў, шмат гадоў магчымасцяў аўтарскай самарэалізацыі.

У творах Алеся Наварыча С.Ханеня вылучае "трывалыя сувязі

пісьменніка як з папярэдняй беларускай літаратурай, так і з традыцыйнай філасофіяй жыцця нацыі". Разглядаючы апавяданне празаіка "Рабова ноч", даследчык піша пра універсальны характар праблематыкі твора — "адвечнае супрацьстаянне руху жыцця і яго застылай скамянеласці".

"Старасвецкія міфы горада Б" Людмілы Рублеўскай С.Ханеня, у адпаведнасці з класіфікацыяй паўтаральнага мастацтва У.Эка, адносіць да разнавіднасці рымейка. Падкрэсліваючы "магутную праекцыйную энергію" старасвецкіх міфаў, даследчык зазначае, што перад чытачом паўстаюць спрадвечныя сцэнарыі чалавечых ўказаў, што Л.Рублеўская ўзнаўляе "архетыповыя сітуацыі", а яе творы "калі не здымаюць, то змягчаюць трагічныя супярэчнасці асабістага быцця сучасніка пазачасовай адвечнасцю міфалагічных форм".

У творах Пятра Васючэнка (зборнік "Белы мурашнік") С.Ханеня бачыць "разбурэнне старой сацыяльнай міфалогіі, абавязковым элементам якой была міфалагізаваная сацыяльная цэласнасць", скіраванасць пісьменніцкай думкі на сцвярджанне ўзаемараўнення паміж людзьмі, гармоніі ў чалавечых адносінах.

Як "неапаганства" характарызуе аўтар манаграфіі прозу Адама Глобука ("Дэмавікамерон"). Адзначаўшы, што зварот да "іншага быцця" ў творчасці пісьменніка "звязаны з эсхаталагічнымі настроямі чалавецтва ў XX стагоддзі", С.Ханеня сцвярджае: "Відаць, аўтар верыць, што праз неапаганства можна вызваліцца ад фарысейскай маралі нашай эпохі дзеля ўзыходжання да новай і адначасова старой маралі натуральнага чалавека".

Адносна ж праслаўтай цялеснасці і натуралістычнасці "Дэмавікамерона" даследчык піша: "Праз секс "адушаўляецца" прырода, адбываецца яе "абагаўленне" ў чалавеку. Нетрадыцыйнае для беларускай літаратуры выражэнне натуральнага, прыроднага спалучаецца тым не менш з адметнай рысай беларускага менталітэту — пакланеннем таямнічым, неспасцігальным прыродным сілам".

Цікавы, нетрадыцыйны аспект умоўна-фантастычнага вылучае С.Ханеня, разглядаючы кнігу Уладзіміра Клімовіча "Лаліта і кактус": сінтэз мастацтва слова з музыкой. Даследчык падкрэслівае, што "ў літаратуры важна быць не столькі прачытаным, убачаным, колькі пачутым".

Да сімволікі музыкі звяртаецца і Васіль Быкаў. Разглядаючы апавяданне пісьменніка "Музыка", С.Ханеня сцвярджае: "У час, калі слова абсяцэннае, прафануецца, пісьменнік сінтэзуе са словам мастацтва, найбольш набліжанае да прыроды, да ісціны".

У раздзеле "Містычнае асэнсаванне рэчаіснасці" аўтар засяроджваецца на вывучэнні містычных, ірацыянальных тэндэнцый у творах беларускай літаратуры. Даследчык выказвае цікавае меркаванне: "Асэнсаванне алагізму рэальнага жыцця ў ірацыянальна-фантастэмагарычных формах дзіўным чынам дазваляе творцу адшукаць часам нерытмічны пульс рэчаіснасці. У гэтым і ёсць яшчэ адна таямнічая загадка мастацтва, бо існуе яна насуперак логіцы". Схільнасць да загадкавага, незвычайнага ў нацыянальным характары аўтар бачыць у "шматвяковай" стрэсавай "гісторыі" беларусаў. Сюды ж варта дадаць і таямнічую прыроду нашай краіны. Чалавек апяваў, паэтызаваў прыродныя з'явы, а тое, што было незразумелым, адухаўляў. Такое глыбокае пранікненне ў наваколны

свет абумовіла і маляўнічасць светабачання беларусаў.

Падрабязна, праз прызму ідэй З.Фрэйда і Д.Юма аналізуецца даследчыкам раман Уладзіслава Рубанава "Неаднойчы забыты". Сцвярджаючы, што "У.Рубанава-мастака надзвычай цікавіла прырода чалавечага страху", С.Ханеня лічыць, што пісьменніку ўдалося даследаваць асобу чалавека "з боку яе першапрыроды": псіхалагічных рэакцый, комплексаў, стрэсаў, інтымных перажыванняў, падсвядомых пачуццяў і жаданняў.

Звяртаецца аўтар межаграфіі і да аналізу такога цікавага твора беларускай літаратуры канца стагоддзя, як апавесць Анатоля Бароўскага "Ахутавава". Складаная кампазіцыйная будова твора — сумяшчэнне рэальнага і містычнага (раздваяенне асобы, трэці зрок, тэлепартацыя, пятое вымярэнне), свядомага і падсвядомага — спрыяе, на думку С.Ханені, "спасціжэнню аўтарскай думкі аб імператывым характары такіх катэгорый, як Асоба, Каханне, Радзіма".

Разглядаюцца даследчыкам містычныя элементы ў апавесці Анатоля Казлова "Адкуль з'яўляюцца яны?.." і апавяданне "Ружовая варона". Мастацкая манера празаіка, у творах якога акумуляваны маральны і ментальны вопыт нацыі, даводзіць С.Ханеня, вымушае чытача да інтэлектуальнага і духоўнага пошуку, суперажывання. Вучоны сцвярджае, што "ў А.Казлова заўважны зварот да вечных каштоўнасцяў, што праецыруюцца на сучаснасць, выпрабавуюцца ў сённяшнім вобразе жыцця".

Пры асэнсаванні твораў Барыса Пятровіча С.Ханеня засяроджваецца на аналізе такога папулярнага мастацкага прыёму, як сон (на прыкладзе апавяданняў "Не пытайся, што будзе заўтра", "Я быў...", нікі "Мроі", кнігі "Фрэскі"). Аўтар заўважае, што пашырэнне фантазіянага напрамку ў сучаснай беларускай літаратуры ёсць праявай пошукаў новай рэальнасці, мэтарэальнасці.

Даследчык адкрывае нечаканыя і, трэба сказаць, даволі цікавыя рысы ў творчасці вядомых пісьменнікаў. Вывучаючы творы Андрэя Федарэнкі, С.Ханеня прыходзіць да высновы: "Прыхільнік рэалістычных форм у літаратуры, А.Федарэнка, па сутнасці, працягвае ў апавесці "Сінія кветкі" рамантычныя гофманаўскія традыцыі". "Нязвыклая" для "традыцыйналіста" А.Федарэнкі другасная мастацкая умоўнасць у апавесці "Сінія кветкі", на погляд аўтара манаграфіі, не з'яўляецца імкненнем да інтэлектуалізацыі, штучнага ўскладнення, "бо накіравана на даследаванне і асэнсаванне канкрэтных з'яў сучаснай рэчаіснасці, найперш — прымітывізацыі чалавека, інстынктывізацыі ягонага жыцця". Даследчык робіць выснову: "Зварот пісьменнікаў да містыкі абумоўлены законам кампенсацыі: абсяцэннае пэўным ідэалам у рэальным жыцці вядзе да іх пошуку, асэнсавання і сцвярджэння ў містычным іншасвецце".

Такім чынам, у манаграфіі Сяргея Ханені пададзены ўсебаковы аналіз прыёмаў другаснай мастацкай умоўнасці, паказаны іх формаўтваральны патэнцыял, роля ў пашырэнні вобразна-выяўленчага дыяпазону літаратуры, яе абнаўленні. Аўтар пераканаўча даводзіць, што мастацкая ўмоўнасць арганічна ўласціва нашаму прыгожаму пісьменству.

Анюка Мельнікава

Ханеня С.І. "Амплітуда мастацкасці: Умоўнасць у беларускай прозе канца XX стагоддзя. Гомель: ГДУ імя Ф.Скарыны, 2001".

У народнай памяці яшчэ захоўваюцца персанажы і зычніцкай рэалі ўсходніх славян, як спадчына старажытнай духоўнасці народа. Старажытнаславянскія міфы і казкі, якія з дзяцінства ўражвалі і натхнілі паэта з Баранавічаў Алеся КОРНЕВА, натхнілі яго і зараз на стварэнне пазычнай кніжкі "Праз міфы і казкі".

Азёры, рэчкі і крыніцы, Лясы, балоты і палі...

Усюды ў вечнай таямніцы Бажкі і дэманьы жылі.

Паданні ў памяці народнай Жылі і будуць жыць заўжды.

Са старонак зборніка паўстаюць вобразы дамавіка, русалкі, лясных прывідаў. Адметным з'яўляецца раздзел "Карагод багоў", дзе ўжо назвы твораў, змешчаных там, гавораць самі за сябе: "Вытокі язычніцтва", "Бог неба Сварог", "Эпоха Дажбога", "Пярун", "Ярыла" і інш.

Аўтар кнігі яшчэ і адмыслова мастак — выкананыя ім лясныя скульптурныя постаці выкарыстаны ў якасці ілюстрацый і разам з пазычнымі радкамі перадаюць загадкавы і таямнічы свет народнай міфалогіі.

Арыгінальнае выданне прапануе чытачам Беларускае таварыства "Кніга": "Калі рукаюцца душы..." — зборнік, дзе парадуемліся проза з паэзіяй — прыпавесці

Васіля Быкава і вершалісты Рыгора Барадуліна. Гэта своеасаблівы партрэт беларускай душы — яе каштоўнасцей, набыткаў і страт. Бліскавая, насычаная тонкай іроніяй проза і ўдумлівая, глыбокая паэзія адлюстроўваюць вялікую любоў да Бацькаўшчыны і неабыхавасць да яе лёсу.

Памяці Венанцыя Бутрыма

У Баранавічах толькі што пачыў свет грамадскі аналітычны і культурна-асветніцкі часопіс "Res Publica" ("Наша справа", № 1—2004), які большыню сваёй плошчы прысвяціў народжанаму ў гэтым годзе паэту і мастаку Венанцыю Бутрыму. Ён змог пры сваім жыцці выдаць толькі адзін пазычны зборнік. Сябры ў пасмаротны вянок аддрукавалі яго другую кнігу паэзіі "Паралелі" і рыхтуюць да выдання і яго прозу.

Напрыканцы мінулага года адбылася ў гарадскім ДOME культуры і вечарына, прысвечаная Венанцыю Бутрыму.

У згаданым вышэй часопісе (рэдактар У. Гундар) выдрукаваны прысвечаны і згадкі пра адшоўшага паэта А. Корнева, А. Белага, аўтара гэтага тэксту.

Сонечна-снежна выглядае фотавернісаж цудоўнага лімаўскага фотамастака Васіля Майскага з цытаваннем Венанцыя Бутрыма:

"Спакой і цішыня — не маюць меж і мер.

Ахейцы сніваю такой не сустракалі".

Сярод апублікаванага, на жаль, і гэтак: "Шкада, што на вечарыну не змаглі прыехаць знакамітыя беларускія літаратары Леанід Галубовіч, Данута Бічэль, з якімі ў Венанцыя Вікенцьеўвіча былі вельмі добрыя і шчырыя адносіны".

Міхась УГРЫНСКІ

Аксана ДАНИЛЬЧЫК

Так абачліва і далікатна
Адыходзіць месяц лістапад,
Пакідаючы ў жыцці
прыватным
Тое, што і год таму назад.
Прымаразак высвенціць
прысады,
Нетаропка разгарне сувой,
Падрыхтуюць мастакі
прылады,
Узмахнуць умелаю рукою
І паўстануць помазкам алею
Рэкі ў сузіранні берагоў,
Сцятыя халодныя алеі
Лабірынты лёсаў і шляхоў.
Пад снягамі сцішацца
лагчыны,

Веце паслухмяна
задрыжыць
І пачнуць самотныя
жанчыны
Уначы на каве варажыць,
І шукаць якога-небудзь ладу
Ад нейладкаванага жытла,
Неба напярэдадні Калядаў
Быццам брама вышняя
святла.
Не схавацца ў глыбіні
прадоння,
Сум не хоча спасцігаць
прычын,
І глядзіць спагадліва
Мадонна
На пакуты вечныя жанчын.

Асветленая зоркаю Антарэс
Акрэсленая вуснамі вятроў
Душа мая імкнулася
да мараў
Як да знаёмых змалку
берагоў.
І там, куды ні кроку
ні паўкроку
Куды ні клаўся чалавечы
след
Я назірала асаблівым зрокам
Як запавольвае свой рух
Сусвет.
Як крышацца
няспраўджаныя зоркі

У сутарэнні прывідных
палёў
Як расчыняюцца начныя
форткі
І выпускаюць сінх матылёў
Можна то не сон
Гэты дзіўны звон
Сінь-сінюткае
Крылле гнуткае
Адгукваецца
Не чакаецца

У веснім небе сонца
парушынкі
Закруцяцца і лягуць
на далонь
І мноства ператворыцца
ў адзінкі
І вываліцца спрытнае сціло
Напэўна будзе ранак
палыновы,
Напэўна, будзе голас
над вадою
Я ведаю, што застануцца
словы
Адлюстраваннем існасці
маёй

Гэта прыцемак вясновы
Забруіўся па пакою
Гэта лёгкі пах хваёвы
Над маёю галавою

Гэта колераў адценні
Выяўляюцца яскравей
Гэта некалькі імгненняў
Паміж сном і паміж явай

Гэта слухаць
як сініцы
Забайляюць шматгалоссем
Гэта расплятаць вучыцца
Промняў збытаных косы
Гэта дзед мароз старэнькі
У апошні раз марозіць
Гэта голыя каленкі
Гэта коўдра на падлозе

Па-за сэнсам па-за слыхам
Сонца цёплае з'яўленне
І тваім дыханнем ціхім
Пачалося абуджэнне.

Трапяткі
і пужлівы быццам
сон на святанні,
Быццам голас далёкі,
быццам радасць шляхоў.
Свет, схаваны ў галінах —
карагод абяцанняў —
Разбурае наяўнасць
непатрэбных высноў.
Перад кожным вяртаннем,
перад кожным сыходам

Твой уважлівы позірк
спыніць простая рэч —
Свет, схаваны ў галінах —
увасобленасць згоды,
Гарманічных пачуццяў
і прязных сустрэч.

Нетаропкім гайданнем,
пераборамі ценю
То наблізіцца сонца,
то адыдзе назад,
Слізгане зіхаценнем
па плячах, па каленях,
Зачароўвае цела, робіць
млявым пагляд.

І на самым падмурку
знітаваных імпрэсій
Паступова ўзнікаюць твары
новых краін.
Пахі ўсходняга ветру,
цыганскія песні,
Покліч снежнага барса
і грукат лавін.

Я на плямцы святла
высвятляю залежнасць
Запаволенай думкі
і добрых прыкмет,
І гляджу, як за промнямі
цягнуцца вежы
У бліскучую далеч,
у нязмушаны свет.

Юрась СВІРКА

Песня

Песня не можа высока
ўзляцець:
Відаць, у напевае слабая.
Ці словы яшчэ
не даспелі ледзь-ледзь,
І сэрца ў палёт
не пускае.
Здаецца, мелодыя ўдала
паплыве,
Лепш згадкі і мары абудзіць.
Ды нехта, відаць,
не шчасліва жыве,
І песня мажорнай
не будзе.
Няйначай ёй грэцца і спець у
душы, Якая таемна
ўздыхае.
А вырвацца ёй з-пад
нявольнай цішы
Душэўны застой
не пускае.

Акамянелы крык

Мая дарога ў родны край
азмрочана:
Па плітах, камянях
пісьмёны спрэс.
Акамянелыя, яны крычаць
з абочыны,
Ратунку просяць:
"Беражыце лес!"
На валунах застылі
ў фарбе зайчыкі
І буйныя лясныя жыхары.
У ноч аўто пускае
з фараў "зайчыкаў",
Высвечваючы жыўнасць
у бары.

Як з бруствера прырода
просіць літасці
І верыць у спагаду, дабрыню.
І просьбы ўсе, прызнаюся
па шчырасці,
Да нас, людзей, гучаць
не ўпершыню.

І лес, і жыхары яго
ў трывозе:
Іх рэжуць, забіваюць
і сякуць.
Каменны крык заходзіцца
ў знямозе.
Свет развучыўся крык
каменны чуць.

Біблейскі матыў

Рай з пеклам зліты.
І вачыма
Не распазнаць зліцця нідзе.

Размежаваць іх немагчыма.
Відаць ад Бога так ідзе.

Людскую аб'ядналі долю,
Як быццам разам ім лягчэй.
Не разлучаюцца ніколі
Ні на зямлі, ні там —
глыбей.

Ні ў чым яны не вінаваты,
Што і лагодзяць, і гнятуць.
Яны, здаецца, як блізныя
Нераз'яднаныя жывуць.

Хапае пекла на планеце,
Як непазбежнасці ў жыцці.
А рай? — Ён толькі
на тым свеце
Таму, хто тут
не змог знайсці.

Аблогі

Там, дзе агледжаны ваўкі,
Развешваюць сцяжкі
ў аблозе.

Яны трапечуць,
язычкі,
Гараць крывёю на марозе.

Ваўкі маглі б і падпаўзаць
Пад трапятанне язычкова.
Ды ўсё ж трывожыць
іх, відаць,
Крывавы колер каснічковы.

З аблогі выхад ёсць адзін,
Ён не правешаны сцяжкамі;
І ён пра тое напамін:
Ваўкі! Не жыць вам больш
ваўкамі.

Як разарванае кальцо,
Той выхад — ад бяды
збавенне.

Ды са смяротным
ён канцом:
Ствалы наведзены
прыцэльна.

Пагібель сустракае зноў
Ашчэранных і хударлявых.
Агонь высвечвае ваўкоў
І гасне між сцяжкоў
крывавых...

...Заслон блакадны паказаў
У родным партызанскім
краі —
Як выхад у нямарад,
Ідуць у твар варожай зграі.

Такая логіка быцця.
Другога не бывае дзіва:
З аблогі выхад да жыцця —
Праз кроў, падзенне
і прарывы.

Думка ўзнікае

Вядуцца перагаворы
аб перазахаваннях,
Што на нашай зямлі
засталіся.
Можна зразумець
прымірэнне,
Дабрачыннасць
і міласэрнасць.
(Нізкі паклон ад зямлі!).
Можна уладкаваць
і перазахаванні.

Ды як уявіць:

Прапраўнук кладзе васількі
Тым, хто забіў яго прадзеда,
А прабабку —
жывую спаліў...
Хто асудзіць прыговор
паэта:
"Могил солдатских
на чужбине нет.
Могилы дома, где поникли
ивы".

Анатоль ДЭБІШ

Мур

За каменем камень у мур
я кладу,
Да часу, калі сам на дол
упаду,
І пад сутарэннем халоднага
муру

Спачын свой знайду я...
і мур той пануры
Мне стане ахоўнікам цела
і духу,
Боль высмакча з сэрца
і вечную скруху.
Нішто не спасцігне:
ні здрада, ні бура, —
Пад гэтым, стагоддзямі
ўзведзеным мурам.

Чатыры сцяны — ні дзвярэй,
ні акна,
Гарыць на сталі толькі
свечка адна,
Бы ў час пахавання
хайтурна-таемны,
Пляце павуцінне на столі
нядрэмна
Мязотны павук у чаканні
ахвяры,
І толькі пра волю —
надзеі і мары.

Глыток хоць паветра,
драбок толькі б неба,
А болей нічога мне сёння
не трэба.
Ды сцены навокал —
і знізу і зверху,
Ці я у скляпенні,
ці дзе на паверху?
Ні голаса побач, ні цела
ні ценю.
Мязотны павук толькі
тчэ павуцінне.
І б'юся я ў ім, бы ахвярная
муха,
Бязважкі зусім, ані цела,
ні духу.

Пачатак траўня. Ціша.
Морак.
Туман кладзецца на раллю.
З нябёс вачыма
ясных зорак
Бог пазірае на зямлю.

Як быццам бы вядзе са мною
Размову Ён —
пра вечны Дух.
Шчэ непажухлаю
травою
Я выціраю чорны плуг.

Наўзбоч блукае конь
стамлёны,
Шчыпае зёлак
першацвет.
Лятуць да неба з храма
званы
Скрозь ціш і морак
з прышлых лет.

За поўнач. І нам развітацца
пара.
Рассек маё цела прамень
ліхтара
На дзве палавіны.
Адна да цябе ў морак ночы
імкне,

Другая ў іншы бок цягне
мяне,
І я — не адзіны.
І час разарваны, як жыла
шнурка,
Адна абнімае
і пясціць рука,
Прэч гоніць другая.
Адно маё вока мігціць,
як агмень,
Другое — ад ночы чарней...
Толькі цень
Твой недзе знікае.

Стаю я адзін пад ліхтарным
святлом
І ноччу святлей чым
вясёлкавым днём —
Вяртаецца воля,
Як ніткаю, цела сшывае
мой Дух,
І больш не палоняць ні зрок
твой, ні рух —
Ніколі, ніколі.

Газета "Сацыялістычная рэспубліка", рубрыка "Крымінал":

"У выніку сваркі, што ўзнікла пасля сумеснага распівання спіртных напояў, на падставе асабістай непрыязі дырэктар малага прадпрыемства забіў свайго супрацоўніка ўдарам кухоннага нажа ў сэрца, пасля чаго спакойна пайшоў дадому. Адметна, што нагодай для сустрэчы стаў юбілей забітага. Вядзецца следства".

— Станіслаў! Колькі можна зацягваць з дакументацыяй на рэдуктар? — дырэктар комплексу рэдуктараў унітарнага малага прадпрыемства "Электрамашына" Навічэнка нярэдка адчыняў дзверы тэхналагічнага аддзела рыўком.

— Вам хвост намылілі, дык вы на мяне кідаецеся? — парыраваў тэхнолаг першай катэгорыі Моршын. — Калі чарцяжы перадалі? Заўчора. На апрацоўку пойдзе тыдзень — ці я не казаў? Хочаце, каб зрабіў хутка, але кепска?

— Не выбаёдвайцеся, — адной фразай на тры пытанні адказаў дырэктар. — Я вас назначыў выконваючым абавязкі начальніка тэхаддзела і людзей даў. Рэзка павярнуўся і выйшаў, але дзвярыма не ляннуў.

— На завесах эканоміцы, — спакойна пажартаваў Моршын. — І на маёй надбаўцы таксама. Усе начальнікі — сволачы. І чым большы начальнікі...

Моршын не дагаварыў. Дзве дзяўчыны, не ведаючы, як адрэгаваць, з інтэрвалам у долю секунды стрымана хмыкнулі, інтуітыўна адчуўшы, што гэта выяўляе роўня адносін да ўдзельнікаў канфлікту.

Моршын устаў з-за стала. Падышоў да Лены, даўганой бландзіні, пераклаў на яе стол стос нескладаных чарцяжоў.

— Леначка, вы больш уважліва працуйце, не спяшайцеся. Не так, як тым разам...

Леначка інстынктыўна паклала далонь на чарцяжы.

— А вы, Марыначка, зрабіце нам чаю, хіба што...

— Навошта вы ўвесь час злупае дырэктара, Станіслаў Уладзіміравіч? Вам жа самім горш будзе... — кругленькая бойкая Марынка, якая не мела ні адпаведнай адукацыі, ні элементарнай стараннасці, паспрабавала павучыць Моршына.

— Горш не будзе. Час прафесіяналаў мінуў... — з прытворным сумам канстатаваў Моршын.

Марынка ўздыхнула і тонам паслухмянай школьніцы спыталася:

— Мы пойдзем пакурым?
— Канечне, канечне, навошта ў мяне пытацца... За такія грошы вам толькі курыцы і засталася... — рассяяна прамармытаў Моршын.

У хуткім часе ён сядзеў за сталом і распісваў тэхналогію, працаваў за дзяўчат, якія выйшлі: Ленку, трыццацігадовую феміну са сваімі праблемамі, але з розумам у галаве, і Марынку, дачку намесніцы начальніка аддзела кадраў, якая лічыла, што ёй вінен увесь свет, што яна самая крутая і што тут апынулася выпадкова і не на доўгі час.

Праз хвіліну ўварваўся Навічэнка.

— Закачыкі тэлефанавалі, мы і так на тыдзень адгрузку затрымаваем, штрафныя санкцыі, фінансвае становішча, зарплату трэба выплаціць, калі, нарэшце... І адразу ж астывае:

— Станіслаў, не цягні...
— Менш будзеце торгоў, хутчэй зраблю. Фінансвае становішча на сваёй дачы пашукайце. Красці трэба меней, любі... А дзваліце красці — яшчэ меней... — спакойна і ціха мовіў Моршын.

— Слухай... це, я ад вас не чакаў... — разгубіўся Навічэнка. — Тут доказы патрэбныя...

— Пракурор вам доказы прад'явіць... — нягучна прамовіў Моршын. — А цяпер — выйдзіце прэч, не перашкаджайце працаваць.

Навічэнка яшчэ больш разгубіўся, але ўсвядоміў, што размова ідзе сам-насам, і зашыпеў:

— Ты, сволач старая, я цябе ў парашок сатру...

— А з кім застанешся, сволач маладзейшая? — Моршын на ўсялякі выпадак падняўся з-за стала.

Навічэнка заўважыў, што дзверы прачыніліся, і крыкнуў так, каб старонняму вуху не трэба было прыслухоўвацца:

— Я вас дэпрэмірую за гэты месяц, тэхнолаг Моршын!
— Ну, хадзілі без штаноў, паходзілі і без сарочкі. А па вашым бязглуздым палажэнні вы ўвесь комплекс у гэтым

месяцы дэпрэміруеце...

— Ленка, ён яго канкрэтна калі-небудзь замочыць. — абыхава прагаварыла Марынка і зацягнулася.

Разумная Ленка адмаўчалася, хоць і падумала сама сабе: "На халеру яму гэта здалася..."

Аднак насамрэч усё было не так проста. Станіслаў Уладзіміравіч даўно толькі рабіў выгляд, што займаецца работай. Нечакана рэзка і адчувальна пачала здаваць памяць, кемлівасць і здольнасць адначасова трымаць на кантролі незлічоную колькасць пытанняў. Нават адпрацаваныя і простыя прыёмы даводзілася выконваць з дапамогай даведнікаў, што, зрэшты, ён рабіў і раней.

Юрсь ПЕРАТОК

Юбілей

ФАНТАЗІЯ

Чарговая перамена месца работы, якую ён здзейсніў нядаўна, мала што змяніла: пару напружаных тыдняў, каб разабрацца ў нюансах сістэмы вытворчасці, узаемаадносін і раскладзе сіп. А пасля — зноў тужліва няпэўнасць.

Яшчэ складаней стала са здароўем: раптам абрынулася ўсё. Калопа пад левай грудзінай, пацелі далоні, з вечара нечакана пачыналася арытмія, зранку цяжка было прадраць вочы, а на кожнай нырцы як бы павісала па цагліне. І, здаецца, прастатыт... Засмучала і прымушала хаваць позірк ад людзей торганне правага паўка. Бесперапынны гул у галаве падобны на гудзенне лайнера, што ішоў на пасадку. І гэта быў не проста гул — заклік. Да чаго — Моршын цяпер разумее. Ён ішоў да гэтага разумення некалькі гадоў, але ўсё ж не чакаў, што заклік-загад будзе настолькі моцны. Чапляцца за няўстойлівае існаванне, каркас якога пачаў развальвацца — марна. Магчыма і патрэбна было зрабіць адно: прыгожа завяршыць няўдалае жыццё, і ўсе абставіны ён вымушаны быў падпарадкаваць эфектнай канцоўцы. Гэта не было вынікам іпахондрыі, а дыктавалася вышэйшай сілай, якая не пацярапае б ніякага супраціву.

Візіт да псіхіятра закончыўся поўным фіяска. Не ад добрага жыцця расцвітаўшая работніца аховы здароўя так і не зразумела, што хацеў ад яе шэры нязграбны чалавек: спачатку настэрна намагався даведацца, хто яго да яе накіраваў, а пасля параіла піць таблеткі ад ціску.

Начны званок у службу экстраннай псіхалагічнай дапамогі парадаваў толькі ёмкай фразай: "У вас замала інтарэсу да жыцця і няма страху перад смерцю". Моршын паклаў трубку і ў думках удакладніў: "У мяне цяга да смерці перавысіла цягу да жыцця, дзяўчынка..."

Станіслаў Уладзіміравіч заўсёды перажываў, што соцыум яго недаацэньвае, і адначасова адчуваў сябе непаўна-вартасным. Але, тым не менш, заўсёды быў незалежным ад любога знешняга ўплыву. "Я не леў, але і шакалам ніколі не стану. Адзіная сіпа, што прымушала змірыцца з жыццём ён пратэстную сутнасць — Лёс. Яму ён скараўся, яму верыў. Не шматлікім гараскопам, якія ён тым не менш чытаў, вышукваючы свой знак, — Стралец — у Лёс.

Цяпер Моршын выразна прыгадваў фрагменты рэдкіх сустрэч са сваім бацькам перад яго смерцю і нарэшце абсалютна лёгка расшыфраваў яго маларазумельны кароткія фразы, якія чуў яшчэ падлеткам і якія ўсё жыццё лічыў

прэтэнзіяй на пакручастую мудрагелістасць гегемона.

У стандартна-кашмарных снах ён перайграў дзесяткі варыянтаў, а інжынерны розум — па прызначэнні сваім — павінен быў рэалізаваць адзіны з іх на практыцы.

— Станіслаў Уладзіміравіч, дазвольце вас павіншаваць!

Дзве таўсматэя жанчыны з бухгалтэрыі, за якімі падцягваліся іншыя супрацоўнікі, падышлі да тэхнолага Моршына і паклалі пяць доўгіх руж у цэлафане на яго рабочы стол.

Моршын адмоўна захітаў галавой і памахаў рукой, як бы паказваў, што віншаванні яму да аднаго месца і дзень ён асаблівым не лічыць.

Жанчын адцягнуў дырэктар Навічэнка і, схіліўшыся, вымавіў добра чутным шэптам:

— Станіслаў, да цябе людзі прыйшлі. Паведамілі нам з аддзела кадраў... Ну што ты, як маленькі!

— Вось з гэтай нагоды і вырашылі ўласнай персонею мяне парадаваць? — прашаптаў у адказ Моршын.

Затым падняўся з-за стала, штучна ўсміхнуўся, прамармытаў: "Дзякую-дзякую! Прабачце, банкет не запраграмаваны", пераклаў кветкі на падаконнік, зноў сеў у крэсла і схіліў галаву над маршрутным лістом.

Хвілін праз пятнаццаць Навічэнка зноў заскочыў у тэхадзел: "Выйдзем, Станіслаў Уладзіміравіч!"

— Ты выбачай, Станіслаў, няёмка атрымалася. Ларыска з канцылярыі падказала, што ў цябе юбілей. Ну, мы і вырашылі... Цябе ж гэта ні да чаго не абавязвае...

— Нічога, Анатоль Сяргеевіч. Мае мяне і не віншавалі — папярэдзіў, каб не мітусліся. Бо імяніннік мае права адзначыць свой дзень нараджэння так, як яму ў галаву цюкне, ці не так? Да таго ж пяцьдзесят бывае раз у жыцці, і то не ўва ўсіх... Марынчына матухна на хвасце прынесла?

— Яна...
— Лене матэрыяльную дапамогу выдзеліць трэба — кватэру вычысцілі... Самі ведаеце, у міліцыі да такіх спраў цікавасці ніякай, забойства — ужо весялей...

— Цяпер гэта паўсюдна. У мяне дачу ў аўторак "паднялі"... Я аформіў распараджэнне аб вашай прэміі. Згодна з дагаворам, — для нечага дадаў Навічэнка.

— Вядома-вядома...
— Вы — наш найстарэйшы работнік. Па мінулых часах якраз атрымалі б вэтэранскі медаль.

— Памятаеце, як называўся гэты медаль? "Ордэн Сутулава"... За шматгадовую і добрасумленную працу.

— Вы — чалавек з гумарам. А я ўвесь час лічыў, што вы больш схільны да сарказму... — асцярожна ўсміхнуўся Навічэнка.

— Усё жыццё збіраўся пачаць курыцы, але так і не наважыўся, — Моршын позірка паказаў на цыгарэту ў руках Навічэнка.

У вачах трыццацівасьмігадовага дырэктара кіраўніцкае падлашчванне змянілася непадробнай цікавасцю. За тры месяцы сумеснай з Моршыным працы ён упершыню пачуў ад таго жывое і не варажэе слова.

— А ведаеце, Анатоль Сяргеевіч, а можа, і праўда адзначым? У мяне дома! Вы і я. Возьмем добрага каньяку, салату з крабамі ў кулінарыі прыхопім па дарозе, курачку я прыгатаваў з вечара, толькі разагрэць...

— Няёмка неяк... А жонка як паглядзіць?

— Няма каму глядзець. Яна, у прынцыпе, не жыве са мной. Позна сышліся, рана разышліся — розныя. Ды і працяглыя адносіны са мной цяжка вытрымаць, калі заўважылі...

— А дзеці, прабачце?

— Сын у вёску да бабулі, жончынай маці, паехаў, праводзіў учора, бацькоўскі наказ даў на развітанне.

— А школа як жа?

— Дык канікулы, Анатоль Сяргеевіч!

— Так-так... Я таксама развёўся са сваёй, ужо і забыў калі. Але мае дзяўчкі мяне за бацьку лічаць, я ім увагу ўдзяляю... — Навічэнка з цяжкасцю прыпыніў патак уласнай адкрытасці і паспрабаваў пераклучыцца ў рэжым практычнага мыслення.

— Ну дык што, Анатоль Сяргеевіч? Наведаем мой прыстанак?

— Навічэнка быў нармальным дырэктарам і ўзяў за правіла думаць, як злаўчыцца, каб не выпіць. Тэхнолаг Моршын, як суб'ект агульнай справы пад назвай "Вытворчасць", яго таксама мала цікавіў. Заворвае сваю баразну і заворваць будзе. Падсунулі збоку, хоць і не блатны, здаецца, рэкамендавалі як спецыяліста, а не папярэдзілі, што марудны і перцам абсыпаны... Халера з ім, хай ўпіраецца — не такім рогі абломвалі! Не дурань, не гультай — і тое ладна!

Прапанова ад чалавека, які раней разв'язваў рот толькі для таго, каб злосна і нахабна парыраваць любое пытанне, вымушала пагадзіцца. Навічэнка з прыкрасцю падумаў, што той момант, калі можна было адмовіцца, непапраўна прапушчаны: цяпер адмова будзе прынята не толькі як знявага да "найстарэйшага работніка", але і як уласная слабінка. Тым больш дома можна было чакаць звады: сын другой жонкі па юнацкай дурасці намерыўся кінуць універсітэт — і Наталля (так ужо склаліся між імі адносіны) патрабавала даволі значную колькасць грошай, каб нешта з некім уладкаваць. А грошай пакуль не было.

Моршын вярнуўся ў аддзел, прадывітаваў Лене заяву на матдапамогу і, задуменна паглядзеўшы ў акно, абыхаковым голасам паведаміў, што запрасіў да сябе дырэктара. "Паспрабую прымірыцца з гэтым ваўкарэзам, а то і вы з-за мяне пакутуеце..." І прытворна, занадта цяжка, уздыхнуў. Нават падвыў. Затым напісаў заяву на адгул на заўтрашні дзень і перадаў Марыне. "Раптам заўтра не прыйду, падпішаце ў Навічэнка і аформіце ў аддзеле кадраў..."

...Кватэра Моршына ўразіла Навічэнку. За апошнія гады дырэктар, нягледзячы на гаротнае становішча прадпрыемства, забыўся і думаць, як можна жыць на зарплату, і больш арыентаваўся ў гэтым пытанні на звесткі са сродкаў мас-медыя. Ён меркаваў, што кватэра тэхнолага першай катэгорыі, чый сіцпыль заробак ледзь перапаўзаў за практычным мінімум, павінна быць менш камфортабельнай.

Але было неяк неахайна. Здавалася б, усё прыбрана, чысценька. Але ўсё ж няўтульна. Узнікала адчуванне, што інтэр'ер кватэры зроблены дызайнерам-абстрактцыяністам ці чалавекам, у якога цалкам адсутнічаў мастацкі густ. Кольцы на шторах зачэплены праз адно, кнігі на паліцах не стаялі, як заведзена, а ляжалі, складзеныя ў стосы, чатыры крэслы сцясніліся ў рад перад сервантам. Каля адзежнай шафы пыласць з адвічаным "хобатам". На сцяне ў праходзе на кухню віселі партрэты насупленых, падобных адзін на аднаго і адначасова на Моршына людзей у аднатонных кашулях і чамусьці ў жабо і светлых парыхах. А насупраць — бра, за якое элементарна можна было зачэпіцца.

Адзінае месца, што стварала ўражанне абжытага, — кухня, куды Моршын і правёў Навічэнку. Затым паклаў дзве бутэлькі каньяку на стол, мінералку — у халадзільнік і паставіў разаграваць курыцу.

Гаспадар прапанаваў гасцю мяккае крэсла, падсунуў попельніцу, уключыў пульт тэлевізар.

— Нядрэнна ў вас усё арганізавана, Станіслаў...

— Каб на вас спадзяваўся, даўно б у яму закапалі. Але прыкідваю, што ў вас круцей будзе, хоць і больш бязладна...

— Ну, вашу галерэю таксама больш-менш разгледзець можна толькі з туалета ці з ванны!

— Затое ўсе партрэты — у адну лінію, хоць ватэрпасам правярай... Нарэжце хлеба, пайду па посуд.

Моршын выйшаў з кухні. Навічэнка пашчоўкаў па каналах, выключыў тэлевізар і адклаў пульт. Мяккі хлеб нарэзаў з запасам: каб і на сёння хапіла, і на заўтра засталася.

Вярнуўся гаспадар з талеркамі, чаркамі і фужэрамі. Хуценька расклаў са-

(Працяг на стар. 15)

Абвестка на фасадзе: "3 19 мая па 8 чэрвеня тэатр на гастролях у Расіі". Гэта значыць, што артыстаў "няма дома". І яшчэ гэта значыць, што свой 60-гадовы дзень нараджэння (ён — 5 чэрвеня) мастацкі кіраўнік Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі, заслужаны дзеяч мастацтваў краіны, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі і Спецыяльнай прэміі Прэзідэнта РБ Валерый АНІСЕНКА сустракае за межамі Беларусі. Напярэдадні гастрольнай вандроўкі мы пагутарылі з юбілярам.

— Валерый Данілавіч, сённяшняя эканамічная сітуацыя далёка не заўсёды дазваляе нашым творчым калектывам гастрэляваць нават у межах сваёй краіны. А РТБД зноў ад'язджае, і не блізка...

— Летась на Міжнародным тэатральным форуме "Залаты віцязь", дзе былі прадстаўлены 26 калектываў з шасці краін і куды мы трапілі ў апошні мо-

— Чатыры гады вясенню будзе, як вы на чале РТБД. Не варта, мабыць, зараз успамінаць, як нялёгка для вас, у крызіснай атмасферы тагачаснага тэатральнага скандала, пачыналася тут праца!

— Я б не хацеў перажоўваць усё тое, непрыстойнае. Як час па-

планы даюць вялікія... Я, як конь у аглоблі, стаўнаўлюся ў дакладна акрэсленую прастору, і нават рады гэтаму, разумею? Я не толькі выхоўваю курс у Акадэміі мастацтваў — я выхоўваю труп. Як мастацкі кіраўнік курса. Мы выпрацоўваем агульную "птушыную мову". Гэта вельмі важна! І пераемнасць — гэта вельмі важна. І калі адтуль прыйдуць хлопчыкі ці дзяўчынкі сюды, яны ўжо будуць ведаць узровень патрабаванняў.

Дысцыпліну я не абмяркоўваю. Пры нагодзе пакажу вам ліст, які пісаў я і якіх не пішуць: тлумачальны. Я трупе тэатра напісаў ліст! Ча-

шыбаць псіхалогію ўтрыманскую. Артысты, трупы расэрэніраваныя. А назавіце мне сіню лідэра тэатральнага ў Мінску!

— Ой...

— Ну, вось "ой"! Так і напішыце: "А я адказала: "ой..." Хаця вам запярэчаць: ну, як жа: вось! Але ж гэта "пагоны" ўсё. А калі без іх, без ганаровых званняў: назавіце лідэра! Які не спектаклі ставіць, а трупу гадуе-выхоўвае, мастацкі калектыў. Калі 30-40 гадоў быць на чале тэатра і разбіць, і нічога не збудоваць: гэта не злачынна? Злачынна. А мы робім выгляд, што гэтак нібыта і павінна быць. Ну, ды Бог з імі...

— Ці не ёсць прычынай таго, што вы адчуваеце, як лепей рабіць, ваш уласны багаты сцэнічны досвед? У адрознен-

«У сваёй прафесіі я — дырыжор...»

мант, адправіўшы відэастужку са спектаклем "Жанчыны Бергмана", наш тэатр аказаўся на ўзроўні: атрымаў захоплены водгук і запрашэнне прыехаць. З "прыехалам" — цяжка, бо эканамічная сітуацыя ведаецца, якая. Але тут вялізны намаганні прыклала і дапамагло Міністэрства культуры Беларусі. І мы прыехалі ў Маскву, ігралі на Малой сцэне тэатра на Таганцы — там бліскуча прайшоў спектакль. Я быў на фестывалі 10 дзён. І мы пасябравалі з Іркуцкім ТЮГам імя Вампілава. Іркуцкія паказалі свой знакаміты спектакль "Развітанне з Мацэрай", прысутнічаў сам Распуцін. Пасябравалі з імі і ўрэшце падумалі: а чаму б не арганізаваць гастролі адно да аднаго? Але калі новыя сябры ўспрымалі гэтую ідэю як норму, дык я разумеў, што зноў паўстане праблема аплаты дарогі. Дамовіліся, што запрасяць нас за іх кошт. І наш міністр культуры нават падказаў "ход" — у сувязі з правядзеннем Года культуры Беларусі ў Расіі. Адпаведная дамова з губернатарам была падпісаная. Але ў апошні момант прыйшла тэлеграма: маўляў, выбачайце, але грошай на вашу дарогу мы не знайшлі, прыязджайце за свае... І вось неяк бяссоннай ноччу я спахпіўся: трэба ж нешта рабіць! Выходжу на сакратара саюзнай дзяржавы Паўла Барадзіна. Выходжу асабіста! Усё яму тлумачу. Аказаўся цудоўны шчодры дзядзька: паабяцаў дапамагчы нам з'ездзіць туды — і дапамог. У сваю чаргу гарантуем сібіракам, што прымем іх у сябе гэтаксама на будучы год. І, канечне, дзякую нашаму міністэрству. У мяне было такое, ведаецца, стаўленне да міністэрства, як... Але няпраўда, вельмі багата спраў робяць: талковыя чыноўнікі — гэта палова поспеху.

казаў, гэта была кампанія арганізаваная. Тады мне ніхто не мог растлумачыць, калі я пытаўся: "Скажыце, чаму тэатр, які ляжыць на дарозе, я не павінен узяць? Што ў мяне — праптыты мазгі, ці няма ў мяне таленту?" Тэатр быў два месяцы без галоўнага рэжысёра: Валерый Мазынскі ўжо напісаў заяву, якую тагачасны дырэктар зацвердзіў, бо "па вертыкалі" Мазынскі падпарадкоўваўся дырэктару. А калі б ён не падпісаў, Мазынскага і міністр не мог бы "ссуноць". Я не разбіраюся, па якой прычыне ўсё здарылася — не хачу ведаць. Але ўжо і колішні дырэктар сам хацеў кіраваць тэатрам, і яшчэ нехта хацеў. Яны зайграваліся, мне казалі: "Валера, не лезь!" І потым такога хапіла... А я толькі прыйшоў, і не было калі разбірацца з гэтым усім. За першы сезон працы 11 спектакляў выпусціў! Не адзін я, вядома: поруч працавала 6-7 рэжысёраў. Я прапаноўваў Мазынскаму і яго артыстам: працуйце! І яны працавалі б. Можна, псавалі б мне кроў, але працавалі, і ўсё было б нармальна. Калі артысты сышлі, зрабіўшы, лічу, глупства, — я тут жа ўзяў студэнтаў сваіх: вольсем чалавек, і прыйшла Галя Чарнабаева. Загрузіў усіх працай так, што ім, прабачце, "патрэбу справіць" не было калі. І па сённяшні дзень гэтак.

Канечне, трупа была яшчэ разваленая, "сырая", ніякая. Я не высвятляў адносіны, не помсціў нікому: толькі давайце ўперад, у працу! Сам прыходзіў у тэатр а восьмай раніцы і сыходзіў а другой гадзіне ночы. Год на ўсё глядзелі скептычна. А потым выйшлі "Жанчыны Бергмана" — да гэтага п'еса 7 гадоў ляжала ў адным і ў другім акадэмічных тэатрах, там спрабавалі ставіць — не паставілі. Работа прыцыповая, бо зроблена "на школе". Я займаўся тэатральнай педагогікай усё жыццё — гэта важна, мне здаецца, і сёе-тое ўмею ў гэтай справе. І, пэўна, заслуга маіх выдатных людзей, актрыс — і Таццяны Мархель, і Люсі Сідаркевіч у тым, што яны, хаця й цяжка было, пайшлі за мной, пайшлі, пайшлі... У выніку цяпер, куды ні прыязджаюць, "здымаюць" першыя месцы: гэта агульнапрызнаная мастацкая ўдача. Дарэчы, і ў "Гемонцкім зверы" ўсе акцёрскія работы выдатныя.

— Ужо нават на здачы спектакля можна было ў гэтым пераканацца!

— Вы бачылі, так? "Завалены" першы акт — і то наладзілі авачыю. Спектакль абавязкова "набярэ", будзе ісці цудоўна! Ча-

му? Я займаўся школай. Уводзіў акцёраў у прапанаваны акалічэнасці. Усіх іх вучыў. На рэпетыцыях прымушаў забыцца на тэкст, імправізаваць, выкарыстоўваючы не канкрэтныя словы, а інтанацыю, асэнсоўваць, пражываць сітуацыю, задаючы сабе пытанне: навошта я выходжу на сцэну менавіта ў гэты момант? Я не баюся "паставіць у кут" тую ж Мархель. Усе гэта ведаюць. І цэняць.

Я гавару артыстам: сітуацыя эканамічная будзе пагаршацца. Мы проста трапілі ў пераплёт. Не важна, якое дзе кіраўніцтва: мы ўсе рухнулі пасля саюза, у Грузію, паглядзіце, што робіцца... У нас адзінае выратаванне — станавіцца высакласнай, высокапрафесійнай трупа! Тады будзем жыць. Радзіме ж трэба нечым ганарыцца, так? Незразумела, чаму ў полі такой асаблівай увагі апынуліся ўдзельнікі дуэта, які паехаў на "Еўрабачанне"? Самадзейнасць! Яны там ноч гойсалі, не разумеючы, што праз дзень трэба выступаць. Калі б праца з імі была пастаўлена прафесійна, ці, напрыклад, калі б я з імі ездзіў, сказаў бы: "Ану, спаць! Рэжым: а дзесяты вечара — у койкі!" А то: ах, пяць разоў праспявалі! І даспяваліся. Мабыць, лепшы раз і выступілі той ноччу, на прэзентацыі. Вось гэта і ёсць самадзейнасць!

Дык вось я сваім убываю: валодайце прафесіяй! Я сам не баюся канкурэнцыі, гатовы запрасяць на пастаноўку любога рэжысёра! Не гуляю ў значнасць. Мне няма калі. Тое, што ўмею я, — умею я.

Я ж, ведаецца, пабачыў лепшы сусветны тэатр! 60-80-ыя гады, Масква — там быў лепшы сусветны псіхалагічны тэатр. Гэта не мною сказана. Бачыў выдатныя работы: акцёрскія, рэжысёрскія, мастацкія... Сёння не магу сказаць маладзейшым: схадзіце, паглядзіце вось гэта. Няма такога, каб параіць. А ўва мне гэта ёсць. Я і цяпершы сусветны тэатр бачыў, і свет: пабыў больш як у 25 краінах. Аб'ездзіў усю Еўропу. Быў у Штатах, у Ізраілі, у Іране, у Егіпце... Так, я ўладны з акцёрамі. Чаму? Бо ведаю, чаго хачу, у мяне ёсць ідэя і мэта, і к 60-ці гадам я не стаміўся яшчэ. Я — жывы! Вось толькі паставіў вельмі мала спектакляў...

Словам, адзінае ў нас выратаванне — станавіцца камандай. "Пад яе" знойдуцца грошы, будзем ездзіць на фестывалі. Мы краіну прадстаўляем. У гэтым сэнсе прыцыпова важна, што я працую ў беларускім тэатры, у тэатры нацыянальнай драматургіі, хаця тэатр-лабараторыя — гэта складана, цяпер

му? Я паехаў у ЗША. А тут аўторак-пятніца — заняткі па пластыцы. Прыязджаю — палова трупы на сцэне. А паловы — няма. Кажу: а што змянілася? Пайшлі тлумачэнні... Я дзесяці чалавекам зняў прэмію (а 90-80 тысяч — гэта вялікія грошы для нашых артыстаў) і сказаў: пытанні дысцыпліны наогул не абмяркоўваюцца. А як іначай? Гэтае "саўковае" — маўляў, мне хтосьці павінен будзе... Табе ніхто нічога не павінен: вось ёсць дах — дзякую, ёсць яшчэ на сухары — двойчы дзякуй. Астатняе — працуй!

Вось прыедзем з Іркуцка — і прыцыпова мяняем рэжым працы. Цяпер мы 15 працэнтаў мусім яшчэ зарабляць сабе на зарплату, як вядома... Дык я адкрываю побач з залай фая — будзе маленькая сцэна з разлікам на 50-60 глядачоў. Таксама ў падвале зробім сцэнічную пляцоўку. І ў нас ёсць яшчэ 2-3 праекты "маласямейныя" такія — брыгадамі выязджаць трэба і зарабляць. Так, як гэта робяць прыватныя тэатры ў той жа Амерыцы. Ён працуе днём, ноччу ён рэпетыруе і ўначы іграе. І трэба іграць так, каб куплялі. Як толькі перастаюць купляць, ён нічога не атрымае. Усё! Значыць, я буду рабіць так, каб, выязджаючы на спектакль, акцёр ведаў, што свае 10 долараў ён атрымае ў той жа вечар ад прададзеных білетаў, апроч таго, што паступіць яшчэ на касу тэатра. У нас арганізаваліся для пагранічнай такія гастролі. 18 спектакляў "Адэль". Я кажу артыстам: па 20 тысячаў вам за спектакль. Дык ёсць стымул. А як іначай?.. Мая б воля — я палову тэатраў прыкрыў бы. За непрафесіяналізм. Ходзяць па сцэне, бурчаць — нібыта мастацтва. Якое мастацтва?! А гэтыя будынкы, якія вызваліліся б пасля разгону такіх тэатраў, па-ранейшаму заставаліся б асяродкамі культуры... Чаму нейкая таленавітая студыя павінна туліцца ў падвале: вось, на! Бяры, стварай! Не атрымалася! Праз паўгода ты вылятаеш. Вось так.

не ад многіх мэтраў рэжысуры, якія са студэнцкай лавы ішлі ў тэатр менавіта з гэтай прафесіяй, у вас, за вай — жыццё акцёра...

— Я прыгадаю... У 1970-м годзе Дзіма Смольскі, тады яшчэ не народны артыст, прывёў мяне за руку ў філармонію — у араторыю "Мая Радзіма" вершаваныя тэксты чытаць. З таго часу я 30 гадоў выходзіў на сцэну філармоніі: аркестр, хор, часам па 200 чалавек музыкантаў, я дырыжора поруч бачыў. Я ведаю гэта — на сваёй скуру! Маю гіганцкі вопыт на радыё. У эфіры я працую артыстам 40 гадоў ужо. У тым ліку 18 адпрацаваў мастацкім кіраўніком. І паставіў там каля 100 спектакляў. Наш радыётэатр пасля Масквы — буйнейшы і лепшы. Мяне ў Еўропу запрашалі на канферэнцыю з дакладам. Чаму? Таму, што лепшыя акцёры Мінска стваралі выбітны радыётэатр! Прытым, заўважце, — ні святла, ні дэкарацыі: толькі гук і голас. Усё! Мы такія пласты літаратуры падымалі і ставілі. Толькі цяпер гэтага ўжо нібыта не трэба, што проста жажліва... Ну, давалі б у эфіры спектаклі: гэта ж культура, яе узровень.

— І застаецца толькі стабільны гаспадар сцэны, каб наймаць кагосьці!

— Вядома, менеджэр! Ён павінен зарабляць грошы кожны вечар. Чаму глядач павінен ісці на няздарны нейкі калектыў, у якім, я ведаю, артыст ужо 10 гадоў робіць са спектакля ў спектакль адно і тое ж? А ну-ну пасунься, ну-тка наступны! І застаецца асяродак культуры, Тэатр. Гэта вось я з вамі тут, зараз, прыдумаў. Але я гатовы на гэтую тэму пагаварыць і штосьці прапанаваць. Трэба вы-

— І акцёрам, я памятаю, як дзеціам, гэтая праца падабалася... І сам вы заўсёды неяк надасна і "смачна" рабілі запіс нават самай, здавалася б, шарагавай музычнай перадачы і шчыра дзякавалі яе аўтару і рэдактару, дадаючы: "Запрашайце яшчэ!"

— А як жа! І акцёры хацелі на радыё трапіць. І не ўсе трапілі. Я сам быў запатрабаваным выканаўцам, на мяне разлічалі, часта запрашалі чытаць. Да таго ж, там была кагорта дзівосных рэжысёраў, з якімі пашчасціла працаваць на запісах. А ў дзяцінстве я на радыётэатры нашым гадаваўся! Потым, у інстытуце, да нас прыйшлі ўсе тыя "жывыя галасы" з эфіру. Падумаць толькі! Лілія Стасевіч. Ілля Курган. Курга-а-ан! Я дагэтуль гляджу на яго так, нібы прыўзнямаюся на дыбачках, каб дацягнуцца. Прыемна думаць, што і на маім голасе пакаленні выходзіліся! І гэта — мой вопыт. І калі я сёння выходжу на сцэну Палаца Рэспублікі і вяду канцэрт, на якім прысутнічае Прэзідэнт, я па-ранейшаму адкрываю для сваіх артыстаў. Паводле прыцыпу авіяцыі: рабі, як я! Я не "важнічаю". Зробіш лепей — буду толькі рады. Не — значыць, спрабуй, пераймай. Я выходжу з імі ў спектаклях, але не злоўжываю гэтым: іграю толькі ў "Чарнобыльскай малітве" і ў спектаклі пра Шталага.

Вопыт, які ў мяне ёсць, найбагацейшы. У мяне ж выходзіць

кніга. Вось-вось з'явіцца. Там дзёнікі 25-гадовай даўніны — часоў, калі я ставіў "Паляванне на качак" Вампілава, ствараючы Тэатр кінаакцёра. Потым быў "расстрэл" — з рознымі дакументамі, пракурорам і да т.п. Калі ў мяне забралі Тэатр-студыю кінаакцёра, жыццё мае абярнулі, разумеете? Потым — радыёная гісторыя, калі прайшла мая радыёп'еса "Пошук сюжэта" на чарнобыльскую тэму, выклікаўшы мноства тагачаснага Савецкага Саюза... У кнізе я змясціў гэтую п'еску і лісты... Яшчэ адзін раздзел — "Мой тэатр" — гэта ўражанні ад гастроляў у Англіі, рэцэнзіі... І на шталт пасляскоўя — нейкія згадкі, уражанні асабістыя. Вось такая аўтабіяграфічная кніга. Кажуць, што яшчэ нажыву сабе непрыцяляў. Але калі я скрану хача б адно імя і пачну правіць, яна рассыплецца. Таму вырашыў: нічога не выкрэсліваць! Гэта мае права. Я нікому нічога тут не вінен. А настаўнікам — плачу: усё жыццё помню пра іх, як помню, адкуль мае карані.

— **Звычайна ж чалавек вучыцца не ў таго ці не толькі ў таго, хто фармальна лічыўся яго настаўнікам...**

— У мяне ў родным Талачыне былі адметныя настаўнікі. А калі я прыехаў сюды, з'явіліся такія незабыўныя педагогі, як Старкоўская, Свінарская і, вядома ж, Дзмітрый Аляксеевіч Арлоў. Яшчэ — Ілля Львовіч Курган, які ўжо цяпер на маім курсе вядзе сцэнічную мову... Я вельмі толькі-толькі з'ездзіў у Талачын на 60-годдзе аднакласніцы. У нас такі дружны клас! Збіраемца рэгулярна ўсім выпускам. Цяпер ездзім на юбілей адно да аднаго... Вось гэта — карані. І мяне так выхавалі, што я — увесь час як расхінуты насустрач жыццю, ведам... І чым больш жыву, тым больш разумею, як мала ведае чалавек, і адчуваю жах перад тым, што невуцтва майму мяжы няма... Таму — не спыняйся, вучыся, спасцігай. Заўжды знойдуцца людзі, больш разумныя за цябе, больш прыгожыя, больш таленавітыя. Таму трэба не хавацца ад гэтага, не засяроджвацца на сабе, а проста гэта бачыць. Тады і ўласная годнасць будзе распальвацца справе на карысць. А то можна ўвесь час крактаць самазадавалена: "Ну, як?.. Ого, які я!"

— **Ёсць такія... Вочы ў іх, як не жывыя. Кантактаваць з такімі людзьмі не хочацца...**

— А іх так многа, іх так многа!.. Жах нейкі!

— **Валерый Данілавіч, вы заўважылі, што на голасе вашым — дарэчы, прыемным, з цёплым абертанамі, пранікнёным — выходзіла не адно пакаленне радыёслухачоў. А вы ж яшчэ і цудоўна спяваеце... У оперы ўдзельнічалі, праўда, як дэкламатар — у "Джардана Бруна" Сяргея Картэса выконвалі ролю каментара падзей, нашага сучасніка. На прэм'ерах вакальна-сімфанічных твораў беларускіх кампазітараў часта з'яўляецеся як артыст-чытальнік. У вас нейкая глыбінная павязь з музыкай...**

— Таму што я хацеў ёю займацца. Мяне ўзрушыў калісьці оперны тэатр. Я прыехаў у Мінск вучыцца і трапіў туды на спектакль, Тацяна Міхайлаўна Каламіцава дырыжыравала. Я быў уражаны, пасля рабіў нейкія зноў, махаў рукамі, не ведаючы, што да чаго. Увогуле, вельмі смешна я пачынаў. У мяне калі запыталіся, як я прыйшоў у вядомае мастацтва, я адказаў: з пахавальнага аркестра. У нас у Талачыне купілі інструменты для духавога аркестра. Мне было 14. Пайшоў у гэты аркестр. Ноты не вывучыў, але партыю

сваю іграў. І аркестр у кастрычніцкія святы і ў Дзень Перамогі выступаў, астатні ж час мы ездзілі граць пахаванні. І васьмігодка ўрокаў спыняецца пад вокнамі школы вазок з мужыкамі: "Анісенка, на выхад!" Выязджалі, бывала, і ў глухую вёску, па зімовым снезе. Потым мае музыканты напіваюцца, і я мушу іх збіраць, шукаць ды пільнаваць інструменты. Вярталіся, бывала, і цёмнай ноччу, а зранку, перад школай, трэба было забегчы на ферму, дапамагчы маці... У мяне катаржнае было дзяцінства, але адтуль усё пачыналася. А ў тэатральна-мастацкім інстытуце ў нас была цудоўная педагог па вачале — Вера Фамічэнка. Я захапіўся спевамі. І ўжо быў артыстам, калі прыйшоў у кансерваторыю. Прафесар Асколкаў браў мяне на вакальнае аддзяленне. Але... Я ажаніўся, і мая юная жонка сказала: "Ды ну, як гэта..." Так што ў кансерваторыю я не пайшоў. Дарма. Дагэтуль шкадую, што не скончыў вакальнае аддзяленне. Карцей, музыка — гэта мая жарсць няспраўджаная. Я нікому не зайздросціў, але хацеў бы ведаць ноты... Хаця — я ў сваёй прафесіі дырыжор нібыта. Але вось ведаць ноты! Я праспяваў бы ў оперы. Ці паставіў бы оперу. А, можа быць, яшчэ і пастаўлю: паглядзім!

Увосень хачу наладзіць не юбілейнае застолле, а пару вечароў: сыграць "Мальера" Булгакаўскага (прэм'еру пачынаем ужо рэпетыраваць) і зрабіць вечарыну, дзе я пачытаю і папяю, праспяваю некалькі рамансаў...

— **Колькі было рознага, пакуль вы знайшлі свой тэатр ці тэатр знайшоў вас...**

— Скончыўшы інстытут, я п'ехаў у Віцебск: запрасілі ў Акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа. Палова нашага курса там сабралася, і мы сыгралі легендарны спектакль "Вей, ветрык". Гэта была падзея. Я меў усё ўмоўна для творчасці, і старыя кола саўцы мяне прынялі, з любоўю ставіліся, і я супрацоўнічаў з абласным тэлебачаннем, радыё, і зрабіў канцэрт да 40-годдзя тэатра... У мяне былі перспектывы ў кіно: зацвердзілі на ролю ў першай экранізацыі Быкава — "Пастка", за мной прыехалі ў Віцебск — забраць на здымкі, а дырэктар кажа: "Вы падводзіце тэатр". І я зрабіў выбар на яго карысць. У мяне кіношная фізіяномія, і я здымаўся б! Але тры разы адмаўляўся ад глаўных роляў, і ўсё: лёс адвярнуўся. Потым я спужаўся быць правінцыйным артыстам. І праз два гады пайшоў з віцебскай сцэны. Хаця там у мяне было ўсё. Але падаўся ў купалаўскі тэатр — нікому там не патрэбны, бо паперадзе былі такія магутныя постаці, як Тарасаў, Белавосцік, Мілаванаў, Гарбук. Рэжысёр Раеўскі, які тады прыйшоў у тэатр, мяне не прыняў: я не трапіў у ягоную абымму. Я 8 гадоў "адбамбіў" у купалаўскім тэатры, і жыццё мае там было жалівае. Я граў ролі, але яны былі ўжо адыграныя. Я быў запатрабаваны, але на выязныя спектаклях. Я мусіў штосьці даказваць, сцвярджаючы сябе ў эпізодах, нават прыдумваючы свайму персанажу, калі было можна, дадатковыя фразы. "Мой" матэрыял мяне абмінаў — як, напрыклад, "Безыменная зорка", п'еса менавіта "мая".

Я ў гэты час ужо і спяваў, і чытаў, і выкладаў. І ўсё атрымлівалася! І я, чалавек вельмі славалюбны і горды, не мог змірыцца з тым, што ў тэатры я на другіх, на трэціх ролях. Там ўдзячны Раеўскаму, бо ён можна сказаць, выштурхнуў мяне з акцёрскай прафесіі. Я ў 33 гады (!) з'ехаў вучыцца ў Маскву, на Вышэйшыя рэжысёрскія курсы. І адтуль не про-

ста вярнуўся: прыехаў з ідэяй стварэння новага тэатра. І гэтую ідэю "прабіў". Хаця не меў уплывовых сувязяў, не ўмеў ні ўладкоўвацца, ні прыстасоўвацца, толькі быў напоўнены рамантызмам творчасці. Я паставіў "Паляванне на качак", з чаго і пачалося ў Мінску будаўніцтва маладога тэатра-студыі кінаакцёра. І потым мяне нахабна звольнілі — наконт гэтага знойдзеце унікальныя дакументы ў маёй кнізе. Тады мяне падтрымаў Генадзь Бураўкін, якому я ўдзячны за прапанову: "рабі свой тэатр" на радыё. І працаваў, і ўрэшце пачаў ачунаваць, бо чалавек я жыццялюбны. Таму калі прапанаваў мяне ўзначаліць тэатр беларускай драматургіі — даруйце за няспіласць, я можа, больш за іншых быў дастойны таго, каб прыняць такую прапанову. Калі мне давараюць — я дзяржаўны чалавек... Вось палітыкай я не займаўся і ніколі не буду. У чым мае шчасце: у мяне ёсць улюбёная праца. Я тры літары алфавіту — не болей, але тры літары! — ведаю. Я выхаваны на старой школе псіхалагічнага тэатра, таму не стаўлю абсурдысцкую драматургію. Усё, што датычыць чалавека, блізка да яго, што вакол яго душы, сэрца, ягоны космас, — вось гэта мне цікава. Усё астатняе... Ах, Някрошус на 6 гаўдзін "Вішнёвы сад" паставіў! Давайце я на 24 гаўдзіны пастаўлю спектакль. Я з другога акта "Вішнёвага сада" сышоў. Гэта блізка не мастацтва. А мне кажуць: гэта геніяльна. Можаце мяне асуджаць, але я гэтак мяркую.

— **І дзякуй Богу, што вы маеце ўласнае меркаванне і можаце дазваляць сабе яго выказаць, не азіраючыся.**

— І магу выказаць дзе заўгодна. І абгрунтаваць. Са мною можна не пагадзіцца — калі ласка... Але я ўжо магу заставацца самім сабой! Я заўжды вельмі любіў і люблю прафесію акцёрскую. І калісьці проста баяўся рэжысуры. Яна здавалася мне чымсьці святым і высокім. У рэжысёры мяне прымуова штурхнула жыццё. Хаця сёння ўжо думаю, што нават калі б я быў паспяховым акцёрам, дык урэшце ўсё роўна заняўся б і рэжысурай.

— **У вас тэатр асабліва: беларускай драматургіі. Якія перспектывы яго развіцця!**

— Праца з беларускай драматургіяй. З маладой. Мы — адкрываем. Гэта наша генеральная лінія. Але для таго, каб зараз нейкім чынам выжываць эканамічна, мы абавязкова будзем браць драматургію замежную і, вядома ж, іграць яе на беларускай мове. Нам трэба "пракатны бок" рабіць з больш прадуманых, вывераных назваў. Я пастаўлены ў вельмі цяжкія акалічэнні. У нас не камерцыйны тэатр. Але замест цензуры цяпер, як гаворыцца, эканоміка. Будзем рабіць 2-4 рэчы, каб на іх троху маглі зарабіць грошай — на праграмныя пастаноўкі, на зарплату. Вядома, наш праграмны рэпертуар падтрымлівае датацыя, але гэта толькі на два спектаклі ў сезон. А мы ставім 6-8. Знаходжу выйсце, бо лічу, што безвыходных сітуацый няма. Проста трэба вельмі хацець нешта зрабіць. Вось я вельмі хачу зрабіць першакласны тэатр. І вельмі хачу зрабіць сваіх артыстаў — проста першымі артыстамі. І ў нас ужо ёсць унікальныя імёны — Сігоў, Сідаркевіч, Чарнабаева, Мархель, Паніматчанка, Дабравольскі, — іншыя адданыя тэатру асобы, якія ёсць толькі ў нас і нідзе больш, і ёсць выдатная перспектывуна моладзь: пра кожнага магу гаварыць захоплена. Ёсць касцяк, які, спадзяюся, чуе мяне і разумее.

**С.БЕРАСЦЕНЬ
Фота К.ДРОБАВА**

ПЕРАКЛАДЫ

Жаночая лірыка

З рускай паэзіі

Вікторыя ВЕТРАВА

Ты выйдзеш моўчкі ў калідор,
Сціскаючы між пальцаў
цыгарэту.

Ты ведаеш усё мае сакрэты...
А праз цягнуць

чорных штор
Прасочыцца спадзевам месяца,
На мой убор, не зняты,

упадзе,

Скрозь мае вейкі ты,
як цень, ідзеш.

Я не магу скрануцца з месца.
І раптам сярод ночы стаі,

глядзіш...

Навошта выпадкова
сустрэча?

Нібыта знікну я навечна
І застанешся ты адзін.

Марына ЧЫСТАНОГАВА

Спалі сваю бязглузду надзею!
Маё цярпенне больш

не калашмаць:

Не ты купляў мне гэтае
адзенне —

яго здымаць!

Вера КАБЗАР

Міне самота, будзем жыць
на свеце

З палёгкай, проста...
І, адчуўшы моц,

Хісне бярозку залатую вецер,
Закружыць лісце восень-яга-

мосць.

Стамлены дождж
пальцеца на паляны,

Зямля натолць смагу
да вясны...

І паплывуць асеннія туманы.

АНОНС

Прывітанне, "Берагіня"!

Сёння ў Акцябарскім раёне распачынаецца III Рэспубліканскі фестываль фальклорнага мастацтва "Берагіня". Яго асноўныя арганізатары — Міністэрства культуры Беларусі ды Акцябарскі райвыканкам. Гэты культурны праект рэалізуец-

С.Б.

ВІНШУЕМ!

1 чэрвеня споўнілася 50 гадоў таленавітаму пісьменніку Алесю АСТАШОНКУ. Віншуем і жадаем творчага плёну!

Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі

аб'яўляе прыём студэнтаў у 2004 годзе.

Прыём у Беларускую дзяржаўную акадэмію музыкі (далей Акадэмію) ажыццяўляецца па наступных спецыяльнасцях і накірунках: фартэпіяна, кампазіцыя, музыказнаўства, музычная беларусістыка, скрыпка, альт, віяланчэль, кантрабас, арфа, флейта, габоў, кларнет, фагот, саксафон, труба, валторна, трамбон, туба, ударныя інструменты, баян, акардэон, цымбалы, балалайка, домра, гітара, ха-

Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі

аб'яўляе конкурс на замяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыцкага складу (для тых, хто мае мінскую прапіску):

— кафедра моў старшы выкладчыкі.

Як светлыя і радасныя сны.
Пабачыць неба зазімавым
раннем

Над цёплай хатай
верхалаз-дымок.

Сняжынкам першым
будзе вельмі рада

Шчаня — жывы,
прычэпісты клубок.

І раницою, велічна і роўна,
Уздоўж старога плоту,

за дваром

Да студні пойдзе
бабка-сон-Пятроўна,

Нібы званочкам, звонячы вядром.

Наталля ДРАЗДОВА

Сняжынка

Яна ў парыве радасным ляце-ла

Да пацяжнелай поўні —
"я — зіма!.."

Ды чарназёма стомленае цела
Дыхнула ледзь — і вась

яе няма.

А вецер з поўначы расправіў
крылы,

Даў волю сіле —
аж загуў прастор!

І здзіўленае поле ўраз пакрылі
Сто тысяч прыгажунь —

яе сяцёр.

Пераклаў Іван КАРЭНДА

ца ў адпаведнасці з дзяржаўнай праграмай па захаванні і падтрымцы народнага мастацтва, народных промыслаў і рамстваў у нашай краіне. Адметнасць сёлетняга фестывалю ў тым, што падчас яго ўпершыню адбудзецца турнір дзіцячых фальклорных калектываў.

С.Б.

равое дырыжыраванне, спевы, Абітурыенты здаюць наступныя іспыты: "Творчасць"; "Беларуская або руская (па выбары) мова" (па выніках цэнтралізаванага тэставання); "Чалавек. Грамадства. Дзяржава".

Прыём дакументаў — з 23 чэрвеня па 30 чэрвеня ўключна; на Педагагічным факультэце Акадэміі музыкі (г. Магілёў), на філіялах кафедраў Акадэміі музыкі ў г. Брэсце, Віцебску, Гомелі і Гродна з 23 чэрвеня па 5 ліпеня ўключна.

Уступныя іспыты — з 2 па 14 ліпеня.

Тэлефон прыёмнай камісіі — (017) 206-59-60.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання.

Заявы і дакументы накіроўваць на імя рэктара на адрас:

220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Даведкі па тэлефонах: 227-49-42; 226-06-70.

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" смуткуе з прычыны смерці КУД-

РАЎЦАВА Івана Фёдаравіча і выказвае шчырае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Каб разгадаць таямніцы Палаца Рэспублікі, я сустралася з яго генеральным дырэктарам Пятром ВОЛКАВЫМ.

Альпініст з анучай і нерэнтабельны Баскаў

— Пётр Андрэвіч, Палац Рэспублікі размяшчаецца на Кастрычніцкай плошчы, дзе знаходзіцца так званы нулявы кіламетр, адкуль бяруць свой пачатак усе шляхі Беларусі. На ваш погляд, гэта выпадковасць ці не!
— Раней, можа гэта і было выпадковасцю, але зараз, пэўна ж, заканамернасць, да таго ж сімвалічная. Палац Рэспублікі становіцца эпіцэнтрам усяго культурнага жыцця Беларусі. Ён знаходзіцца ў цэнтры сталіцы, і мы, яго супрацоўнікі, як бы нясем культуру ў іншыя раёны, рэгіёны і вобласці краіны. Больш таго, мы падтрымліваем беларускага выканаўцу; наша дзейнасць рас-

змочнага вобраза палаца заключаецца і ў тым, што наша ўстанова ніколі не згаджаецца на пракат гастралёра, калі той настойліва жадае выступіць пры дапамозе фанаграмы. Безумоўна, яна прысутнічае, але не больш 40 працэнтаў. Адзначу, што іншыя канцэртныя пляцоўкі, у пагоне за рублём, не працуюць па такім прынцыпе, як мы. Адсутнасць фанаграмы — гэта своеасаблівы статус Палаца.

— Ці акупляюцца ў фінансавым плане сродкі, затрачаныя на мерапрыемствы, якія тут праводзяцца?
— Акупіць капітальныя ўкладанні за год ці два немагчыма. Умоўна кажучы, на працягу ўсяго жыцця прадукт спажываецца паступова. Палац Рэ-

спублікі таксама паступова вяртае грошы ў бюджэт у выглядзе падаткаў і іншых плацяжоў. Варта зазначыць, што ён і зарабляе на сённяшні момант даволі вялікія грошы. Так, рэнтабельнасць працы Палаца за мінулы год складала 101 працэнт, а гэта высокі паказчык. Акрамя таго, Палац Рэспублікі — адзіная дзяржаўная ўстанова, якая займаецца самастойным пракатам гастралёраў. Мы, як правіла, самі наймаем акцёраў, прывозім іх сюды, што дае магчымасць зрабіць білеты крыху таннейшымі.

Разам з тым варта адзначыць, што афіша на летні перыяд "бяднее". Калі ў сакавіку-красавіку купляліся білеты, то з мая да верасня назіраецца адваротная тэндэнцыя. Запатрабаванымі ў гэты час становяцца месцы адпачынку, таму і не дзіўна, што гастралёры едуць туды. А мы ў гэты час займаемся іншай дзейнасцю.

Пётр Волкаў:

«Талант без грошай і ўпартасці застаецца незаўважаным»

Палац Рэспублікі будаваўся доўгі час. Аднак, дзякуючы намаганням, перш-наперш, Прэзідэнту РБ А. Лукашэнку і ўрада, Мінгарвыканкаму, Міністэрству культуры і ўпраўленню справам Прэзідэнта будоўля была скончана. Зараз гэты будынак у цэнтры Мінска з'яўляецца своеасаблівай візітнай карткай сталіцы. Там праходзяць падзеі самага высокага ўзроўню: міжнародныя форумы, прэс-канферэнцыі, дзелавыя сустрэчы, выстаўкі, прэзентацыі, фестывалі і канцэрты.

паўсюджваецца не толькі на абласныя гарады, але і на ўсе рэгіёны краіны. Яркім прыкладам гэтаму можа служыць гастрольны тур Прэзідэнцкага аркестра Рэспублікі Беларусь і зорак беларускай эстрады, які мы ладзім у гонар 60-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У канцэртах прымаюць удзел толькі беларускія выканаўцы.

— Яшчэ падчас будаўнічых прац будынак асацыяваўся ў жыццёвай сталіцы з сарнафагам. Але тыя, хто пабываў унутры Палаца, былі зачараваны неверагоднай прыгажосцю яго інтэр'ера. Што для вас прадстаўляе сабой Палац Рэспублікі: сімвал культуры ці нязвычайныя раскошы?
— Мне падаецца, што такая асацыяцыя была ў мінчан некалі звязана з тым, што Палац амаль 20 гадоў знаходзіўся ў будаўнічых рыштунках і выглядаў непразентабельным. Прыгадаецца яго на той час: шэры, пануры будынак, які лігальна навісаў над Кастрычніцкай плошчай. А вакол стаяў плот, смецце, бруд... Натуральна, сёння мы прыкладаем неверагодныя намаганні, каб разв'язваць гэты змочны вобраз.

— Яшчэ падчас будаўнічых прац будынак асацыяваўся ў жыццёвай сталіцы з сарнафагам. Але тыя, хто пабываў унутры Палаца, былі зачараваны неверагоднай прыгажосцю яго інтэр'ера. Што для вас прадстаўляе сабой Палац Рэспублікі: сімвал культуры ці нязвычайныя раскошы?
— Мне падаецца, што такая асацыяцыя была ў мінчан некалі звязана з тым, што Палац амаль 20 гадоў знаходзіўся ў будаўнічых рыштунках і выглядаў непразентабельным. Прыгадаецца яго на той час: шэры, пануры будынак, які лігальна навісаў над Кастрычніцкай плошчай. А вакол стаяў плот, смецце, бруд... Натуральна, сёння мы прыкладаем неверагодныя намаганні, каб разв'язваць гэты змочны вобраз.

Разам з тым, я б не сказаў, што "ўбранне" Палаца адрозніваецца ад іншых устаноў такога кшталту ў суседніх краінах. Пры будаўніцтве выкарыстаны той жа граніт, метал, шкло. Але трэба дадаць належнае людзям, якія тут працуюць, чысціні, якую яны тут утрымліваюць. А гэта, паверце, нялёгка. Дарэчы, каб вымыць вітражы з цэнтральнага ўваходу ці люстры, трэба мець навыкі... альпінізму. Акрамя таго, звонку вітражы прамываюцца тры разы на месяц. Але галоўна перавага Палаца Рэспублікі ў параўнанні з іншымі падобнымі будынкамі ў Ташкенце, Кіеве, Кішынёве, — гэта шматфункцыянальнасць. Палац мае сцэну з магчымасцямі трансфармацыі. Гэта значыць, што яна можа нахіляцца, "правальвацца", працаваць у рэжыме "палага".

Дарэчы, сакрэт разв'язання публікі таксама паступова вяртае грошы ў бюджэт у выглядзе падаткаў і іншых плацяжоў. Варта зазначыць, што ён і зарабляе на сённяшні момант даволі вялікія грошы. Так, рэнтабельнасць працы Палаца за мінулы год складала 101 працэнт, а гэта высокі паказчык. Акрамя таго, Палац Рэспублікі — адзіная дзяржаўная ўстанова, якая займаецца самастойным пракатам гастралёраў. Мы, як правіла, самі наймаем акцёраў, прывозім іх сюды, што дае магчымасць зрабіць білеты крыху таннейшымі.

— Усе даволі проста. Гэта гастрольныя праекты, і канцэрт Мікалая Баскава — таксама гастрольны праект. Чаму цана на ягоны канцэрт такая высокая? Мяркуйце самі. Па-першае, у каштарысе выдаткаў такога праекта доля ганарара выканаўцы складае амаль 70 працэнтаў. Па-другое, на праезд яго і ягонай групы выдаткуецца таксама пэўная немалая сума. Пражыванне артыста і яго калектыву ў нашым горадзе, харчаванне, тэлевізійная і друкаваная рэклама, агульныя і мясцовыя падаткі, аплата паслуг распаўсюджвальнікаў білетаў... Ад рубля да рубля кошт расце і расце...

— Усе даволі проста. Гэта гастрольныя праекты, і канцэрт Мікалая Баскава — таксама гастрольны праект. Чаму цана на ягоны канцэрт такая высокая? Мяркуйце самі. Па-першае, у каштарысе выдаткаў такога праекта доля ганарара выканаўцы складае амаль 70 працэнтаў. Па-другое, на праезд яго і ягонай групы выдаткуецца таксама пэўная немалая сума. Пражыванне артыста і яго калектыву ў нашым горадзе, харчаванне, тэлевізійная і друкаваная рэклама, агульныя і мясцовыя падаткі, аплата паслуг распаўсюджвальнікаў білетаў... Ад рубля да рубля кошт расце і расце...

Гэта не азначае, што Палац заўсёды ў прыбытку. Часам мы нават губляем грошы: калі не прададзены білеты. Тады праект лічыцца правальным і моцна б'е нас па кішэні... Сам наш будынак даволі энергаёмкі і патрабуе велізарных выдаткаў, напрыклад, пад Палацам Рэспублікі знаходзіцца семь трансфарматарных падстанцый "тысячнікаў". Кошт электраэнергіі, камунальных паслуг і г. д. таксама ўваходзяць у цану білета.

Нуль — прыбытак ад айчынных "зорак"

— Палац вельмі вялікі. Магчыма, яго забеспячэнне каштуе вялізных грошай. Не скажаце, колькі? Можна, прыносяць прыбыткі радавыя канцэрты? Ці плошчы Палаца Рэспублікі здаюць у арэнду?
— Працаваць у страту сабе — не вельмі ўдалая думка. Зорак беларускай эстрады, здатных прыносіць стабільны прыбытак і сабе і нам, не так і многа. Таму выступленні беларускіх выканаўцаў на сцэне галоўнай пляцоўкі краіны пакуль што даводзіцца праводзіць пры нульвым сабекошце, каб зрабіць цану білета як мага меншай. Дарэчы, пры нульвым сабекошце праходзіць і тэлевізійны фестываль "На скрыжаваннях Еўропы".

Вось такім чынам, мы "раскручваем" беларускіх выканаўцаў. Між тым, зараз мы пачынаем рок-фестываль "Вольны вецер", збіраем групы "Крама", "Крылы" і дапамагам ім. Палац Рэспублікі — адзіная пляцоўка, якая шукае маладых выканаўцаў разам з Белтэлерадыякампаніяй. Так, на працягу ўжо двух гадоў праводзіцца фестываль "Сузор'е надзей".

Затое праекты гастралёраў разглядаюцца як камерцыйныя для заробку грошай. Прывабнай з'яўляецца, безумоўна, і арэнда плошчаў Палаца Рэспублікі, бо яна мае высокую рэнтабельнасць. Я б нават сказаў, што арэнда плошчаў Палаца менш рызыкаўная сфера фінансавай дзейнасці. Што тычыцца радавых канцэртаў, іх прыбытак — нуль. А самая прыбытковая — уласная вытворчасць.

Арэнда залы Палаца Рэспублікі каштуе 6 860 еўра за адно канцэртнае мерапрыемства. Умоўна кажучы, гэта цана за чатыры гадзіны: дзве даецца на падрыхтоўку і дзве — на само ме-

рапрыемства. Стаўкі арэнднай платы ўстанаўліваюцца на ўсе канцэртныя пляцоўкі краіны згодна рашэнню рэспубліканскай камісіі па ўпарадкаванні выкарыстання адміністрацыйных будынкаў і плошчаў.

— Пётр Андрэвіч, ці святкуюць чыноўнікі і высокапастаўленыя асобы Беларусі свае юбілеі, дні нараджэння і іншыя святы ў сценах палаца?
— Тут святкуюць юбілеі і дні нараджэння ўсе, хто паждаюць. На тэрыторыі Палаца Рэспублікі размешчаны два рэстараны, адзін з якіх — начны, бильярды клуб, які працуе кругласутачна, тры кавярні і два бара.

— А дзе вы часцей за ўсё сустракаецеся з сябрамі? Не адзначаеце круглыя даты сям'і і сваякоў у Палацы Рэспублікі?
— Свой дзень нараджэння я ўжо каторы год адзначаю на... парадзе, бо нарадзіўся 3 ліпеня ў Дзень незалежнасці Беларусі. Мне вельмі падабаецца гэта свята.

— Прэзідэнт не раз пад-

рапрыемства. Стаўкі арэнднай платы ўстанаўліваюцца на ўсе канцэртныя пляцоўкі краіны згодна рашэнню рэспубліканскай камісіі па ўпарадкаванні выкарыстання адміністрацыйных будынкаў і плошчаў.

— Тут святкуюць юбілеі і дні нараджэння ўсе, хто паждаюць. На тэрыторыі Палаца Рэспублікі размешчаны два рэстараны, адзін з якіх — начны, бильярды клуб, які працуе кругласутачна, тры кавярні і два бара.

— А дзе вы часцей за ўсё сустракаецеся з сябрамі? Не адзначаеце круглыя даты сям'і і сваякоў у Палацы Рэспублікі?
— Свой дзень нараджэння я ўжо каторы год адзначаю на... парадзе, бо нарадзіўся 3 ліпеня ў Дзень незалежнасці Беларусі. Мне вельмі падабаецца гэта свята.

— Прэзідэнт не раз пад-

рапрыемства. Стаўкі арэнднай платы ўстанаўліваюцца на ўсе канцэртныя пляцоўкі краіны згодна рашэнню рэспубліканскай камісіі па ўпарадкаванні выкарыстання адміністрацыйных будынкаў і плошчаў.

— Тут святкуюць юбілеі і дні нараджэння ўсе, хто паждаюць. На тэрыторыі Палаца Рэспублікі размешчаны два рэстараны, адзін з якіх — начны, бильярды клуб, які працуе кругласутачна, тры кавярні і два бара.

— А дзе вы часцей за ўсё сустракаецеся з сябрамі? Не адзначаеце круглыя даты сям'і і сваякоў у Палацы Рэспублікі?
— Свой дзень нараджэння я ўжо каторы год адзначаю на... парадзе, бо нарадзіўся 3 ліпеня ў Дзень незалежнасці Беларусі. Мне вельмі падабаецца гэта свята.

— Прэзідэнт не раз пад-

рапрыемства. Стаўкі арэнднай платы ўстанаўліваюцца на ўсе канцэртныя пляцоўкі краіны згодна рашэнню рэспубліканскай камісіі па ўпарадкаванні выкарыстання адміністрацыйных будынкаў і плошчаў.

— Тут святкуюць юбілеі і дні нараджэння ўсе, хто паждаюць. На тэрыторыі Палаца Рэспублікі размешчаны два рэстараны, адзін з якіх — начны, бильярды клуб, які працуе кругласутачна, тры кавярні і два бара.

— А дзе вы часцей за ўсё сустракаецеся з сябрамі? Не адзначаеце круглыя даты сям'і і сваякоў у Палацы Рэспублікі?
— Свой дзень нараджэння я ўжо каторы год адзначаю на... парадзе, бо нарадзіўся 3 ліпеня ў Дзень незалежнасці Беларусі. Мне вельмі падабаецца гэта свята.

— Прэзідэнт не раз пад-

рапрыемства. Стаўкі арэнднай платы ўстанаўліваюцца на ўсе канцэртныя пляцоўкі краіны згодна рашэнню рэспубліканскай камісіі па ўпарадкаванні выкарыстання адміністрацыйных будынкаў і плошчаў.

— Тут святкуюць юбілеі і дні нараджэння ўсе, хто паждаюць. На тэрыторыі Палаца Рэспублікі размешчаны два рэстараны, адзін з якіх — начны, бильярды клуб, які працуе кругласутачна, тры кавярні і два бара.

— А дзе вы часцей за ўсё сустракаецеся з сябрамі? Не адзначаеце круглыя даты сям'і і сваякоў у Палацы Рэспублікі?
— Свой дзень нараджэння я ўжо каторы год адзначаю на... парадзе, бо нарадзіўся 3 ліпеня ў Дзень незалежнасці Беларусі. Мне вельмі падабаецца гэта свята.

— Прэзідэнт не раз пад-

ляў нашай краіны. Больш таго, я ўпэўнены ў тым, што такое мерапрыемства павінна існаваць менавіта ў Мінску, як "Славянскі базар" — у Віцебску.

Казусы былі, але я не буду пра іх раскаваць. Скажу толькі, што калі разглядаць папярэдні і апошні фестывалі, дык па значнасці, па прадстаўленым кінастужкам, па колькасці творчай эліты, леташні фестываль быў найлепшым. Мне здаецца, што якраз настаў яго пераломны момант, калі мерапрыемства пачало сябе акупляць. Але сёння яшчэ фестываль "Лістапад" існуе пры падтрымцы дзяржавы.

— Ліцьцяца, што фестываль "На скрыжаваннях Еўропы" не карыстаецца належнай папулярнасцю сярод глядачоў, паколькі яго прадстаўнікі не дастаткова таленавітыя. А што тычыцца міжнароднай часткі, дык там шмат выканаўцаў, якіх ведалі яшчэ нашы мамы і бабулі. Вы згодні з гэтым меркаваннем? На ваш погляд, праект апрадвае сябе!
— ...такі фестываль патрэбны. Але ў першы раз ён выйшаў, як кажучы, комам, бо не былі ўлічаны пажаданні глядачоў. Мне здаецца, што песні нашых бабуль патрэбны. Дарэчы, канцэртная праграма Вітаса называецца "Песні маёй мамы", якія ў сучаснай апрацоўцы і добрай аранжыроўцы гучаць няблага.

— Пётр Андрэвіч, у складаных сітуацыях вам уласцівы пайсці ў цень, свахацца, ці перакроцьць і рухацца далей?
— Я лічу, калі адысці ў цень, там можна застацца назаўсёды. Кожнаму кіраўніку ніколі не трэба забывацца на тое, што перад ім — людзі і кожны з іх, з аднаго боку, — працаўнік, а з іншага, — звычайны чалавек. І часам, можна словам вельмі балюча ўдарыць. Я ў сваім калектыве не перастаю нагадваць, што мы — адна сям'я. Стараюся іх аберагаць, паколькі ад працы ўсіх залежыць дабрабыт кожнага.

— Ці ёсць у вас любімая справа, акрамя асноўнай дзейнасці?
— Рыбалка. Праўда, тут я тэрэтык, мне застаецца час толькі на тое, каб глядзець па тэлебачанні адпаведныя праграмы. На жаль, Палац Рэспублікі, як і іншыя ўстановы культуры, працуе тады, калі ўсе людзі адпачываюць: у суботу, нядзелю, ці ў вярочны час. І я павінен прысутнічаць у Палацы ўвесь працоўны час.

— А ў чым, на ваш погляд, заключаецца раўнавага паміж асабістым жыццём і прафесіяй?
— Я дастаткова прагматычны чалавек, таму не магу сказаць, што жыву дзеля таго, каб працаваць. Я хутчэй працую, дзеля таго, каб жыць. Шчыра кажучы, калі мяне прызначылі на пасаду генеральнага дырэктара палаца, я спачатку вельмі баяўся, бо творчая інтэлігенцыя — гэта асаблівыя людзі, да кожнага з якіх трэба мець індывідуальны падыход. Думаю, дзеля раўнавагі паміж асабістым жыццём і прафесіяй і існуе мая сям'я, якая заўсёды мяне падтрымлівае.

— Ці адносіце вы сябе да той часткі мужчынскага насельніцтва, прадстаўнікі якой увесь час дома рамантуюць і майструюць?
— Раней такое было, а зараз — не. Можна гэта звязана з тым, што навыкі згубіліся. Калі пачынаю рамантаваць дома сантэхніку, здаецца, што за дзесяць хвілін усё зраблю. А на самай справе столькі паламаю, што потым даводзіцца выклікаць прафесійнага майстра... Так што кожны павінен рабіць тое, што ён умее рабіць прафесійна.

— Ці адносіце вы сябе да той часткі мужчынскага насельніцтва, прадстаўнікі якой увесь час дома рамантуюць і майструюць?
— Раней такое было, а зараз — не. Можна гэта звязана з тым, што навыкі згубіліся. Калі пачынаю рамантаваць дома сантэхніку, здаецца, што за дзесяць хвілін усё зраблю. А на самай справе столькі паламаю, што потым даводзіцца выклікаць прафесійнага майстра... Так што кожны павінен рабіць тое, што ён умее рабіць прафесійна.

— Ці адносіце вы сябе да той часткі мужчынскага насельніцтва, прадстаўнікі якой увесь час дома рамантуюць і майструюць?
— Раней такое было, а зараз — не. Можна гэта звязана з тым, што навыкі згубіліся. Калі пачынаю рамантаваць дома сантэхніку, здаецца, што за дзесяць хвілін усё зраблю. А на самай справе столькі паламаю, што потым даводзіцца выклікаць прафесійнага майстра... Так што кожны павінен рабіць тое, што ён умее рабіць прафесійна.

— Ці адносіце вы сябе да той часткі мужчынскага насельніцтва, прадстаўнікі якой увесь час дома рамантуюць і майструюць?
— Раней такое было, а зараз — не. Можна гэта звязана з тым, што навыкі згубіліся. Калі пачынаю рамантаваць дома сантэхніку, здаецца, што за дзесяць хвілін усё зраблю. А на самай справе столькі паламаю, што потым даводзіцца выклікаць прафесійнага майстра... Так што кожны павінен рабіць тое, што ён умее рабіць прафесійна.

— Ці адносіце вы сябе да той часткі мужчынскага насельніцтва, прадстаўнікі якой увесь час дома рамантуюць і майструюць?
— Раней такое было, а зараз — не. Можна гэта звязана з тым, што навыкі згубіліся. Калі пачынаю рамантаваць дома сантэхніку, здаецца, што за дзесяць хвілін усё зраблю. А на самай справе столькі паламаю, што потым даводзіцца выклікаць прафесійнага майстра... Так што кожны павінен рабіць тое, што ён умее рабіць прафесійна.

— Ці адносіце вы сябе да той часткі мужчынскага насельніцтва, прадстаўнікі якой увесь час дома рамантуюць і майструюць?
— Раней такое было, а зараз — не. Можна гэта звязана з тым, што навыкі згубіліся. Калі пачынаю рамантаваць дома сантэхніку, здаецца, што за дзесяць хвілін усё зраблю. А на самай справе столькі паламаю, што потым даводзіцца выклікаць прафесійнага майстра... Так што кожны павінен рабіць тое, што ён умее рабіць прафесійна.

— Ці адносіце вы сябе да той часткі мужчынскага насельніцтва, прадстаўнікі якой увесь час дома рамантуюць і майструюць?
— Раней такое было, а зараз — не. Можна гэта звязана з тым, што навыкі згубіліся. Калі пачынаю рамантаваць дома сантэхніку, здаецца, што за дзесяць хвілін усё зраблю. А на самай справе столькі паламаю, што потым даводзіцца выклікаць прафесійнага майстра... Так што кожны павінен рабіць тое, што ён умее рабіць прафесійна.

— Ці адносіце вы сябе да той часткі мужчынскага насельніцтва, прадстаўнікі якой увесь час дома рамантуюць і майструюць?
— Раней такое было, а зараз — не. Можна гэта звязана з тым, што навыкі згубіліся. Калі пачынаю рамантаваць дома сантэхніку, здаецца, што за дзесяць хвілін усё зраблю. А на самай справе столькі паламаю, што потым даводзіцца выклікаць прафесійнага майстра... Так што кожны павінен рабіць тое, што ён умее рабіць прафесійна.

— Ці адносіце вы сябе да той часткі мужчынскага насельніцтва, прадстаўнікі якой увесь час дома рамантуюць і майструюць?
— Раней такое было, а зараз — не. Можна гэта звязана з тым, што навыкі згубіліся. Калі пачынаю рамантаваць дома сантэхніку, здаецца, што за дзесяць хвілін усё зраблю. А на самай справе столькі паламаю, што потым даводзіцца выклікаць прафесійнага майстра... Так што кожны павінен рабіць тое, што ён умее рабіць прафесійна.

— Ці адносіце вы сябе да той часткі мужчынскага насельніцтва, прадстаўнікі якой увесь час дома рамантуюць і майструюць?
— Раней такое было, а зараз — не. Можна гэта звязана з тым, што навыкі згубіліся. Калі пачынаю рамантаваць дома сантэхніку, здаецца, што за дзесяць хвілін усё зраблю. А на самай справе столькі паламаю, што потым даводзіцца выклікаць прафесійнага майстра... Так што кожны павінен рабіць тое, што ён умее рабіць прафесійна.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

Широка вядомы выраз "Усе мы родам з дзяўчынства" калі яго крыху змяніць, то атрымаецца — "Усе мы родам са школы". Сапраўды, шліх чалавека ў жыццё пачынаецца менавіта з Яе Вялікасці — ШКОЛЫ. Веды, якія яна дае нам, — неаддзяльны і асобны чалавека таксама фарміруюць школа. Але школа — гэта не толькі веды. Вучаць павінен развівацца гарманічна. Акрамя вучобы, у яго ёсць і свае ўласныя захапленні, а можа, і дар Божы, які ён імкнецца рэалізаваць праз урокі. Гэта літаратурная, мастацкая, музычная, тэхнічная творчасць, мастацкая самадзейнасць, розныя гурты.

Вось чаму рэдакцыя вырашыла з сёняшняга нумара раз на месяц адводзіць у "Ліме" старонку "Паміж урокамі". Мы запрашаем да супрацоўніцтва як вучняў, так і настаўнікаў. Вучні могуць тут мела-срэдня праўляць сябе, а настаўнікі, нібы тыя члены журы, — ацэньваць, расказаць пра сваіх выхаванцаў. Думаецца, карысць будзе для ўсіх.

Апошні званок у СШ №10 г.Мінска

"Ад роднае зямлі..."

Май. Распяваліся салаўі ў запаведных зялёных куточках Наднёманскага краю. Зямля заслухалася чыстымі галасамі, мелодыямі прыроды.

Гэта можна лічыць своеасаблівай уверцюрай да штогадовага Стаўбцоўскага фестывалю юных музыкантаў "Сымон-Музыка". Сёлётні фестываль — пятнаццаты па ліку. У душы нараджаюцца глыбокія пачуцці, калі бачыш, як школьнікі іграюць на народных інструментах. Скрыпка, цымбалы, жалейка, баян, акардэон, дуда... Здаецца, сама зямля пачынае гаварыць — "мой стройнай чуткіх струн", як пісаў Якуб Колас.

Мэта фестывалю — далейшае развіццё і папулярызаванне музыкі, інструментальнай творчасці, павышэнне мастацкага ўзроўню ансамбляў народнай музыкі, індывідуальных выканаўцаў, выхаванне цікавасці і любові да музычнага мастацтва.

На фестываль прыехалі юныя музыкі з Мінска — школы мастацтваў імя І. Ахрэмчыка, сярэдняй школы № 119, са Смалявіч, Клецка, Лунінца, Капыля і, вядома ж, Стаўбцоўскага раёна. Якія толькі мелодыі на розных інструментах не гучалі ў зале раённага Дома культуры! Асобныя выканаўцы і ўзорныя ансамблі... А назвы калектываў якія: "Жаварончкі", "Лявончкі", "Званочкі"... Сапраўднымі музычнымі віртуозамі паказалі сябе акардэаністы з Мінскай СШ № 119, гітарысты з Капыльскага раёна, скрыпачы з Клецка, цымбалісты і баяністы Стаўбцоўшчыны, фальклорны ансамбль з Лунінца. Трэба было чуць, як старшыня журы фестывалю народны артыст СССР, прафесар Б. Плянчук гаварыў з захапленнем аб новых паўрэзатах! А мастацкі кіраўнік фестывалю, загадчык Стаўбцоўскага аддзела культуры А. Грэкаў сказаў: "Я думаю, удзельнікі свята, прадстаўнікі наднёманскага рэгіёна адчулі сябе на зямлі Коласа не толькі артыстамі, выканаўцамі, але і патрыётамі сваёй Радзімы, прадаўжальнікамі музычнай народнай традыцыі з яе мясцовай адметнасцю і каларытам. І калі б гэты фестываль не існаваў, яго трэба было б тэрмінова прыдумаць, стварыць. Бо ёсць Вялікі Твор, напісаны песняром і пакінуты як заповет нашай моладзі".

Лаўрэатам фестывалю былі ўручаны дыпламы і памятныя падарункі. А перад гэтым у межах фестывалю "Сымон-Музыка" прайшло ўжо 25 дзівачае літаратурнае свята "Слова пра Коласа". Стаўбцоўская зямля гасцінна прымала вядомых пісьменнікаў, даследчыкаў творчасці песняра, рэдзіаў Я. Коласа. Сярод іх былі паэты Леанід Дранько-Майсюк, Уладзімір Мазго, зямляк Я. Коласа Яўген Хвалей, сын народнага песняра Міхась Канстанцінавіч, жонка Данілы Канстанцінавіча Міцкевіча Ала Цімафееўна.

Гэты дзень у канцы мая, думаецца, запомніцца многім надоўга. "Ад роднае зямлі, ад гоману бароў, ад казак вечароў... збіраўся скарб", — хацелася паўтараць і паўтараць услед за Коласам.

Янка РАГОЗ

Прапануем увазе чытачоў "Ліме" творы школьнікаў Валожыншчыны, пераможцаў раённага конкурсу юных талентаў "Маладыя галасы"

Краніся неба воблакаў і знічак, Сярод якіх — іскрынкаю Зямля. Краніся вечнасці, вясны і звону вод крынічных. Ё імя таго, што ёсць на свеце я.

Ляці да сонца на крыле зыходу, Ляці, і ў сэрца перакінь вясны масты, Ляці да вечнасці, калі жыццё дасць згоду, Ё імя таго, што ёсць на свеце ты.

Ё начной прасторы позірк твой пясчотны

Памкнецца ў высі шляхам незямным. Абудзіць сэрца думкі для палёту ў імя таго, што ёсць на свеце мы.

Валерыя САЎЛЕВІЧ, вучаніца 9 "А" класа Івянецкай сярэдняй школы

Без цябе

Ты — наветра маё, без якога не жыць, Ты — мой сон, без якога не спаць. Без цябе маё сэрца шчыміць,

Без цябе я не ўмею бы кахаць.

Ты — бярозка, якая шуміць! Без цябе маё сэрца слязьмі заліваецца.

Ты — асінка, якая дрыжыць! Без цябе маё сэрца ў журбе разрываецца.

Ты — як рана, яка бальць, Ты — мой боль, што ніяк не сціхае.

Без цябе маё сэрца ад скрухі гарыць, І ў пякельным агні, быццам свечка, згарае.

Павел ГРЫНКЕВІЧ, Падбярэзская СШ

Са школьных сачыненняў

У сваіх ботах я адчуваю сябе, як дома.

- У хлопчыка я заўважыў сіню, які быў яму вельмі да твару.
У яго была шпага з адным патронам.
Я так люблю кнігі, што нават іх чытаю.
Нарэшце мы ўбачылі бярозавы гай, дзе раслі адны дубы.
Я хутка стаяў на адным месцы.
Цяжкая рука лягла на плячо і сказала...
У пустыні многія жывёлы кідаюцца ў спячку.
Ён стаяў і лязгаў вачыма.
І тады твары гледачоў узарваліся апладыс-ментамі і расцякліся ўсмешкамі.
Ён быў чалавекам узвышанага росту.
Пасля таго, як я прачытаў гэты верш, у мяне разыграўся апетыт да ўсёй паэзіі.
Я вельмі люблю нашу родную прыроду, асабліва ў Турцыі, дзе я адпачывала гэтым летам.
На вуліцы чуўся хлапачы гам і сабачы гаў.
На карціне мы бачым ціхі, ясны сонечны дзень увечары.
Яны зажыва закапалі сваё каханне.
Хвароба не прымусіла яго ўпасці маральна.

Мудрыя думкі

Зусім нечакана мы знайшлі цікавыя выказванні філосафаў і гумарыстаў з усяго свету, якія адрасаваныя тым юнакам і дзяўчатам, што хочуць у будучым зрабіць кар'еру. Хоць у кожным выказванні і адчуваецца кропля жарту, але...

- Калі хочаце з'есці слана, адкусвайце па кавалачку.
Значна цяжэй знайсці працу, чым на ёй утрымацца.
Талант падначаленых заўсёды можна вытлумачыць як добры арганізатарскія здольнасці яго кіраўніка.
Не служыце двум гаспадарам за адну зароботную плату.
Не згаджайцеся на пасадку капітана карабля, які тоне.
Залезшы на дах, не адкідайце лесвіцу.
Лепш за ўсё зрабіць кар'еру, гэта працаваць на таго, хто робіць кар'еру.
Чым далей хочаш скачыць, тым ніжэй трэба прыгнуцца.
Перш чым пусціць карэнні, паглядзі, ці высока ты зможаш тут вырасці.
Знайсі працу лягчэй за ўсё, калі ў цябе яна ўжо ёсць.

Настаўніцкія выразы

- Калі вы нешта забылі, успамінайце так, каб гэтага ніхто не бачыў.
Калі я кажу: "Вядома", значыць, гэта вядома або вам, або мне.
Калі вы гэта не праходзілі,

За апошняй партай

- На ўроку літаратуры: — Тацяна, назаві прозвішча славутага беларуска-польскага паэта. — Не памятаю. — Сорамна. Гэта Міцкевіч.
Можа ты ведаеш яго імя? — Забылася. — А імя першага мужчыны на зямлі? — Валерка!
На ўроку беларускай мовы:

- то я вам гэта нагадаю.
"А "двойкі" вы будзеце выпраўляць да страты пульса... вашага і майго...
Лішняе паўтарэнне — лішняе маці вучэння.
Скажы, Пеця, чаму тваё сачыненне пра сябра чалавека — сабаку слова ў слова супадае з сачыненнем Іванова? — Мабыць, мы пісалі пра аднаго і таго ж сабаку.
Клас піша сачыненне на тэму: "Што б я зрабіў, калі б

Наперадзе — дарога

Нядаўна ў тэатры-студыі "Infinity" 113-й мінскай школы адбылася прэм'ера спектакля "На пераломе". Аўтар сцэнарыя і рэжысёр-пастаўшчык — школьны псіхалаг Наталля ПІСКУН.

На пераломе — якраз той стан, у якім знаходзяцца і ўдзельнікі перформансу, і гледачы. Усе яны хутка скончаць школу і будуць стаяць перад выбарам жыццёвай дарогі. Іх чакаюць няпростыя міжлюдскія стасункі і ўзаемаадносіны. "Ці даводзілася вам ісці па бясконцым лабірынце і не знаходзіць выйсця, зноў і зноў вяртацца туды, адкуль вы даўно пайшлі, у надзеі адшукаць дарогу, якая так неабходна вам? Ці даводзілася вам стаяць на ростанях лёсу ў цяжкім одуме, выбіраць накірунак і той адзіна правільны шлях, што павінен прывесці да ісціны? У стане чакання, у стане міжсезоння, у стане пералому?..." — гучыць маналог у спектаклі.

Спектакль атрымаўся на сутыку драматургіі і псіхалогіі. Пра гэта сведчыла ўжо афіша, дзе азначаны ўдзельнікі дзеі: Я — ідэальнае, Я — рэальнае, Падзеі, Пачуцці, Эмоцыі, Унутраны свет. Ці часта вам выпадала бачыць акцёраў, што выконваюць падобныя ролі?

Не думайце, не задавайце сабе непатрэбных пытанняў. Аддайцеся цалкам пачуццю! Тое, што павінна адбыцца — адбудзецца. Гэта спектакль, дзе гледачы таксама акцёры — у кожнага ёсць мажлівасць сыграць свой спектакль! — дала апошняю псіхалагічную ўстаноўку перад прэм'ерай Наталля Аляксандраўна.

Паўцёмра на сцэне, зварушлівая музыка, чорна-белыя дэкарацыі і такія ж чорна-белыя строі артыстаў, што ходзяць па падмостках басаною, — ад усяго гэтага павявала містыкай. Спектакль — пра пошук існасці і свайго шляху ў жыцці, пра сумненні і неабходнасць пераменаў, пра адчай, што працінае токам, пра страх перад неспазнаным, пра супярэчнасці, з якіх сатканы гэты свет, пра жыццё, пра чалавека.

Зала вітае воплескамі акцёраў-дзесяцікласнікаў Віку Бурак, Жэню Жаўняровіча, Янку Кашчэя, выпускніка Міколу Шапавалава і самых малодшых — васьмікласнікаў Юлю Карловіч і Дашу Мішуніну. У іх сёння свята.

— Дамо яшчэ колькі спектакляў у сваёй школе, — плануе Наталля Піскун, — а потым мяркуюем выйсці ў свет, іграць на іншых пляцоўках, для іншага гледача.

Ганна ВЯЧАСЛАВАВА

Самотна-светлыя ўзгадкі

Мінула 40 дзён, як нас назаўсёды пакінуў Алесь Пісьмянкоў

Іван КАРЭНДА

Запозненыя кветкі

Паэты паміраюць
без пары.
Раптоўна, нечакана
і заўчасна.
Такая доля —
сведчаць дактары —
Іх сэрцы разрываюцца
на часткі.
Свет пакідаюць рана
песняры
Зямной красы, любові
і надзеі,
Трывог, бяды
і гора званары,
Нястомныя рупліўцы-
дабрадзеі.

Бясстрашныя спрадвеку
валяры
На полі ратным пры любой
уладзе,
Паэты паміраюць
без пары,
Ратуючы планету
ад бязладдзя.

Калі віхураць чорныя віры,
Спраўляе баль нахабная
мярзота,
Паэты не хаваюцца
ў нары,
А першымі кідаюцца
на дзоты.

Не падхалімы
і не гандляры
Сяброўствам, гонарам,
сумленнем...
...Запозненыя кветкі
на жвіры
Не гоцяць раны, не даюць
збавення...

Паэты паміраюць
без пары.
Яны — святыя вартавыя
часу...
...Шчыруйце на іх ніве,
друкары,
Каб свет засеяць дабрый
і шчасцем!

г. Масква
24 красавіка 2004 г.

Ніна ГАЛІНОЎСКАЯ

Ты глядзіш на мяне
з партрэта —
Дабрыня і спакой у вачах...
Разарвалася сэрца
Паэта.
У журбоце над
Бесяддзю птах.
А Паэт узлятае ў высі
Чысціню у нябёсах
шукаць...
Светлай зоркай, Алесь,
усміхніся,
Ёй у вечнасці сонечна
ззяць.

Мікола ЯЦКОЎ

Глебу небыцця
вось і Ты ўзараў —
аб карчы жыцця
сэрца ўшчэнт парваў.

Плачуць берагі
Бесядзі Твай.
У сівай тугі —
залаты спакой.

І ў світанак зноў
Твой плыве вянок...
Светлых Табе сноў,
братка Пісьмянок!

У тую вечаровую пятніцу ён падняўся з-за рабочага рэдактарскага стала, падышоў да акна, адкрыў фортку і сказаў апошнія словы: "Глядзі ты, на двары цяплей чым тут".

Сапраўды, у той вечар і ў першую палову другога дня маладой вясны было цёпла. І толькі калі яго прывезлі да дому, на кватэру, пайшоў дождж. Ён не сціхаў усю ноч, біў дробным пошчакам па падаконніку, наганяючы тым, хто сядзеў каля труны, яшчэ больш жалю і смутку.

Ліпіся божыя слёзы і днём, калі на Кальварыйскіх могілках з Алесем развіталіся родныя і блізкія, сябры і прыхільнікі таленту. Здавалася, сама прырода, зямля, шматкроць апетая ў вершах паэта, абмывала, рыхтавала свежавыкапаную яміну, каб прыняць у сваё ўлонне сваё ж дзіця — такое ж чыстае і светлае.

За тыдзень да бяды мы планавалі ехаць з ім на Бацькаўшчыну, на радзімскую зямлю роднай Касцюкоўшчыны. Так склалася, што я застаўся тут, у Мінску, Алесь жа, разам з братам, паехаў ў Бялінкавічы, каб да Радаўніцы паспець устанавіць помнік маці. Апошняя гады Алесь стараўся больш бываць на радзіме. Яго казліска давала яго збалеўшаму сэрцу энергетычны напой.

У радзіным краі,
У зялым гаі
Буду раны гаіць.

Там крыніца адна
Нават ноччу відна
Аж да самага дна.

Туды прадзед хадзіў,
Дзед душу маладзіў,
Бацька сум саладзіў.

Яна ж жмне ўсё, імкне,
Срэбра свеціць на дне —
Яго хопіць і мне.

Срэбрам ягонай душы, яго багаццем была Беларусь, асабліва родная Касцюковіцкая зямля. Яго пывучая, спагадлівая душа сумавала ў апошні час, асабліва калі не стала ў жывых бацькі і маці.

Трэці год не кашу
Я з табою лугі.
Там мянташыць касу
Зараз нехта другі...

...Забяседдзе ў расе.
Над ракой туманок.
Па сваёй паласе
Не ідзе Пісьмянок.

Вось і я, Алесь Пісьмянок, ўжо сорок дзён не чую твайго басавітага голасу. І вясна болем студзіць сэрца. Вакол набірае сілу жыццё. Імкнецца да сонца кожная травінка. А цябе няма...

Падчас сваёй апошняй паездкі на радзіму Алесь начаваў у свай-

го бялінкавіцкага сябра, суседа Алесандра Скугара. З нашай тэлефоннай размовы, я адчуў, што нейкі боль пасяліўся і працінае ягонае сэрца. Ведаеш, — прызнаўся Алесь, — ноч не мог заснуць, блукаў каля бацькоўскай хаты, а потым, аж да раніцы, прасядзеў на беразе Бесядзі.

Падчас размовы я адчуў, як на тым канцы дроту павіс глыбокі нявыказаны сум.

"Эх, маці, маці,
Як пуста ў хаце!
Куды ні глянеш —
Душу параніш.
Як адзінока
Пад поўні вокам,
Як невыносна!

Так за чатыры дні да свайго адыходу, паставіўшы з братам помнік на магіле роднай маці, развітаўся саракасямігадовы паэт са сваёй роднай калыскай.

Назаўтра, у чацвер, пасля таго, як мастак часопіса "Воўжык" Іван Бокій адродаў мне малюнку для дзіцячай старонкі "Ліманяці", я зайшоў да Алеся. Ён, як заўсёды шчыра, з усмешкаю прывітаўся, падрабязна яшчэ раз прыгадаў паездку ў родны кут і праводзіў мяне да выхаду з будынка старога Дома друку. На развітанне сказаў тое, што гаварыў заўсёды: "Не знікай!" Сам жа на другі дзень знікнуў ўзляцеў у нябёсы, пакінуўшы за сабою доўгі шлейф паэтычных радкоў пра Беларусь, родную зямлю, пра Бесядзь.

Летась, якраз гэтай парой, мы былі з ім у Бялінкавічах. Пехатою абышлі ўсю вёску, бярозавы гай, што красуе за Самадумаўкай, (так называецца куток вёскі) прайшлі па лузе, дзе ён з бацькам абуджаў званам касы калісьці ранне, зайшлі ў трохкутнік, утвораны пlynню дзвюх рэк (Зубр упадае ў Бесядзь). Алесь не раздумваючы скінуў з сябе вопратку і нырнуў у ваду. Я не рызыкнуў, пабаяўся прасудзіцца, а ён, калі выйшаў на бераг, сказаў: "Вада дае сілы і настрой."

Вёска майго маленства — Калодзезкая, знаходзілася ў сарака кіламетрах ад ягонай. Пасля чарнобыльскай бяды яе пахавалі з-за вялікай радыяцыі. Падчас той паездкі мы з Алесем наведваліся і да маёй калыскі. На былой сядзібе сіратліва цвіў сад, а сярод няскошанай леташняй травы правідала дарогу маладая зеляніна. Збоч дарогі балюча вымалёўваўся закінуты зруб калодзежа. І толькі крыніца брўлілася з-пад зямлі, як тады, у маленстве...

"Арытмічны верш" у Алесь нарадзіўся адразу. На другі дзень ён зачытаў яго мне:

"Ах, якая вада
ў Калодзезкай,
Хоць бярэ ды на продаж вязі!
Калі вып'еш —
Душа амалодзіцца,
Калі вып'еш —
Яшчэ папрасі!"
Гэта з маленства
мне помніцца,
Гэта адтуль прыплылі
галасы,
Гэта ходзіць мая бяссонніца
Ля чарнобыльскай
паласы,
Дзе ні сеецца,
ні малоціцца,
Дзе ніколі ніхто
не народзіцца.

Што ж ты,
Сэрца,
Калоцішся
Ля пустога калодзежа?

Яго сэрца глыбока крануў боль страты сотні такіх жыхароў Беларусі, як я, у якіх Чарнобыль забраў самае дарагое і роднае. Па дарозе Алесь жартаваў: "Як жа мы з табой раней не пазнаёміліся? Хадзілі б адзін да аднаго напрасткі..." У апошнім слове я адчуў зямляцкую роднасць ягонай тонкай і чулай душы.

Пісьмяноў, Пісьмянок... Як рана ты пайшоў. Мае знаёмыя пыталі ці сапраўднае ў цябе прозвішча. Занадта літаратурнае. Можна быць гэта псеўданім? "Сапраўднае, — адказаў я. Даронае прадзедам і Богам". І талент сапраўдны таксама. Твая чыстая, добрамыслівая, глыбакапобячая свой край і людзей Душа засталася ў вершах. Значыцца ты не знік, ты сярод нас. І, мабыць, у гэты сорок дзён яна Зоркай лунала там, на Касцюкоўшчыне, над высокім падковападобным берагам Бесядзі.

За Бесяддзю ракой
Іржэ мой белы конь.
Вушамі конь стрыжэ...
Трывожна конь іржэ...
Праз вёрсты і гады
Заве мяне туды,
Да той святой вады,
Што горкне ад бяды.

Горка і тваім сябрам, Алесь. Больш споў, лічу, непатрэбна. Бывай дружка! Засталася твая сапраўдная нязгасная Паэзія, якую ты падарыў нам на радасць і шчасце, каб у суме і горы не забывалі пра самае святое і добрае на зямлі ...

Ён ранкам падкова
Знайшоў у расе,
шчасліўчык,
адораны лёсам,
і кожны падумаў:
дамоў панясе!
А ён — шпурлянуў
у нябёсы:

"Будзем, людзі,
шчаслівыя ўсе!"
Віктар ПАТАПЕНКА
Фота аўтара

Браніслаў СПРЫНЧАН

Дзе лукавіна, як падкова,
Звініць і весніцца брўя...
Хаджу, і зноў, за словам
слова,
Смакую я.

Гамлет, як з жывым,
з паэтам,
Знікае вечнасці мяжа,
А азараецца пры гэтым
Яго душы святлом
адметным
Мая душа.

Калераў лёгкія адценні,
Штрых першародны,
трапяткі,
І вабяць тайнай
летуценняў,
Нібыта зорнае мігценне,
Яго радкі.

Вуў росквіт яркі
ў паўналецці!
І час, што здолеў ён спыніць
Сваім пяром, не згіне

ў Леце,
І між людзей на белым свеце
Ён будзе жыць.
Пераклаў з рускай мовы
Васіль ЗУЁНАК

Віктар ШНІП

Балада Алеся Пісьмянкова

Ведайце: калі мяне не стане —
Я ў сваё дывізію пайшоў.
Аляксей ПЫСІН

Мы ідзем праз спёку і снягі,
Праз надзею, веру і любоў.
Як раку трымаюць берагі,
Мы жывём душою між
сяброў.

І ніхто не ведае хто з нас
Першым скажа вечнае:
"Бывай..."
Нібы смерць, ляціць за намі
час,
Як жыццё, прад намі родны
край.

Ты гаворыш: "Будзем
доўга жыць,
Як жывуць надзея
і любоў..."
Ды за намі, як трава, крыжы
Прабываюцца сярод крыжоў.

Нечаканасць, як агонь,
як стрэл,
Праз цябе — і ўжо цябе няма,
Толькі дождж і кветкі на дварэ,
Холад, бы вярнулася зіма.

На пытанне, што гучыць
прыцішана:
"Дзе паэт? Дзе Саша
Пісьмяноў?"
Чуецца з нябёс узвышана:
"Ён да Алеся Пысіна
У яго дывізію пайшоў..."

Аксана КАМІНСКАЯ

Они уходят, не допев куплета,
Когда в их честь оркестр играет
туш —
Актеры, музыканты и поэты —
Целители уставших наших душ
І. ТАЛЬКОЎ

Крыж — нібы майклівы
некралог.
Кветкі — на грудок
незатравель.
Нават красавік тады не мог
Заглушыць сваю бяду залевай.

Строфы недапісаных радкоў
Хай буслы над Бесяддзю
завершаць,
А святой Кальварый спакой
Хай не перашкодзіць
думаць вершы.

"Паклон табе, мой беларускі краю..." Вершаваны радок Ніла Гілевіча стаўся адначасова назвай і канцэрта-віншавання з нагоды 35-годдзя творчай дзейнасці кампазітара Алеся Рашчынскага, і першага нума-

аматар ён ці прафесіянал, пазт або фізік, стары ці малады, — не. Ён перш за ўсё чалавек, які адчувае, перажывае, любіць, злуецца, часам плача, часам смяецца. Адным словам, жыве. І калі чалавек чуе цудоўную музыку, зна-

ніцтвам — асістэнтуру-стажыроўку. Далей — музычны кіраўнік ансамбля "Харошкі", мастацкі кіраўнік і артыст гурта "Купалінка". Цяпер працуе выкладчыкам у Мінскім дзяржаўным музычным вучылішчы імя М. Глінкі.

дыяпазон таленту выклікае захапленне і — пытанні...

— **А што з'яўляецца дамінантай у вашай творчасці, чаму аддаеце перавагу?**

— Як казаў наш зямляк Глінка, музыку стварае на-

песню сёння цяжка ўспрымаць, а праз апрацоўку можна не толькі далучыць да яе сам народ, але і пазнаёміць з ёй іншыя народы. Я так лічу.

— **На канцэрце прысутнічаў і званы паэт Ніл Гілевіч, на чые вершы хор выканаў некалькі вашых песень. А ўвогуле, ці шмат іх?**

— Мы ж зямлякі, знаёмыя даўнавата. Аднак шкада, што я позна пачаў пісаць на вершы Гілевіча. Жыцця не хопіць, каб напісаць усё. У яго высокая, цудоўная, выдатная, геніяльная паэзія. А цяпер я расшыфроўваю песні, якія ён сабраў гадоў трыццаць-сорок таму на нашай Лагойшчыне. Канечне, праца ідзе са скрыпам, часу не хапае, аднак, за гэтыя лета я зрабіў яе, і мы ведаем зборнік.

— **Два гады ўжо вы супрацоўнічаеце з "Менкай". Як ацэньваеце ў цэлым выступленне хору?**

— Ведаеце, калі блых шукаць, дык можна і знайсці. А так, у цэлым, — нармальна. Нягледзячы на тое, што ў хоры напружанае творчае жыццё.

"Напружанае творчае жыццё" як і кампазітара Аляксандра Рашчынскага, так і выканаўцы яго твораў — маладзёжнага хору "Менка" — прыносіць выдатныя эстэтычныя вынікі: падчас заключнага нумара праграмы ўся зала па нейкім непадуладным пачуцці ўзнялася і яшчэ шмат часу апладзіравала пасля апошняга праспяванага слова і апошняга гуку раяля. Значыць, магутная сіла музыкі, сатворчасці ўзяла сваё.

Ігар ГОРСКІ

Плён сатворчасці

ра гэтага ж канцэрта. У імпрэзе, якая праходзіла ў Зале камернай музыкі Беларускай дзяржаўнай філармоніі, браў удзел ужо вядомы чытачам "ЛіМа" маладзёжны акадэмічны хор "Менка".

Віншаванні на адрас кампазітара сыпаліся адно за другім. Аднак галоўнае і найбольш значнае засталося за "Менкай" і яе мастацкім кіраўніком Уладзімірам Сіньнікам. "Хор сапраўды народны: тут спявае беларуская моладзь", — заўважыла вядучая на пачатку канцэрта, два аддзяленні якога, дарэчы, слухаліся на адным дыханні. Спачатку творы на вершы Якуба Коласа, Янкі Купалы, Н. Гілевіча і беларускія народныя песні ў апрацоўцы вядомых кампазітараў І. Лучанка, Д. Лукаса, Ф. Пыталева, Л. Захлеўнага і, вядома, юбіляра А. Рашчынскага, а таксама творы А. Чыркуна, Я. Глебава, Г. Казловай, В. Кузняцова. Затым — духоўная музыка, руская і заходнееўрапейская класіка...

Як ні банальна гучаць гэтыя словы, але скажу, што хор выступіў бліскуча. Рэч не ў тым, які ў чалавека настрой,

ходзіць у ёй нешта сваё, блізкае сэрцу, да болю знаёмае, то ўжо не важна, што ў яго было на душы пяць-дзесяць хвілін таму, ён забывае пра ўсё. Вось яна — магічная сіла музыкі.

Дзе ж бярэцца гэтая сіла? Вядома, у супольных намаганнях аўтара тэксту, кампазітара і выканаўцы. Так нараджаецца твор. А калі кампазітар разумее душой аўтара тэксту кампазітара і выканаўца — абаіх, слухачы — пазта, кампазітара, выканаўцу, то на маю думку, гэта ўжо не проста твор, гэта нешта большае.

Прыкладна такое адчуваў у супаддзі маладых галасоў "Менкі", гукаў раяля, думак пазтаў ды кампазітараў...

Кампазітара Аляксандра Рашчынскага нашым чытачам прадстаўляць не трэба: званы творца нават пісаў для "ЛіМа". Можна хіба нагадаць, што нарадзіўся ён у Лагойску, скончыў Дзяржаўны музычна-педагагічны інстытут імя Гнесіных у Маскве па класе харавога дырыжыравання, Беларускаму дзяржаўную кансерваторыю па класе кампазіцыі прафесара Я. Глебава і пад яго кіраў-

Адметна, што разам з 35-годдзем плённай дзейнасці А. Рашчынскі адзначае сваё 55 гадоў. Што трэба разумець пад словамі "плённая дзейнасць"? Сімфоніі, араторыі, кантаты, сюіты для сімфанічнага і народнага аркестраў, шматлікія зборнікі расшыфровак і апрацовак беларускіх песень і танцаў, музыка да лялечнага спектакля, канцэрты для цымбалаў і хоры. Кампазітар апрацоваў больш як 400 беларускіх народных песень і танцаў. Такі

род, а мы, кампазітары, яе аранжыруем. Я — без прэтэнзій на тое, каб параўноўваць сябе з вядомымі эстонскімі, венгерскімі, рускімі кампазітарамі, якія працавалі з фальклорам. Аднак адзначу, што гэта доўг, абавязак мой — апрацоўваць народныя песні. Ужо даказана: інтанацыя мовы і рытм мовы народа супадаюць з інтанацыяй і рытмам песні народнай. Праз апрацоўку народ чуе свае ж песні. Можна быць, у аўтэнтычным выглядзе народную

Юбілей

(Заканчэнне. Пачатак на стар 9.)

лату з крабамі і зрабіў некалькі бутэрбродаў з каўбасой.

— Налівайце каньячок. І давайце пакуль па-сухому, пад "буцікі". Усё ж пяцьдзесят бывае раз у жыцці, і то не ў ва ўсіх.

"Вы мяне здзіўляеце", — хацеў вымавіць Навічэнка, але стрымаўся: нават у нефармальных абставінах здзіўленне не пасавала яго пасадзе. Аднак гэты нахабны чарвяк аздачыў сваёй раскіпзнай свецкасцю.

— Дык што гэта за партрэты? — Ведаеце, я — як тыя лонданскія графы, жыць не магу без продкаў: прапрадзед, прадзед, дзед, бацька. І, заўважце, усе памерлі. І, заўважце, усе ў пяцьдзесят гадоў. Практычна роўна, калі не лічыць бацьку, у якога метрыка ў вайну згубілася. Вось да свайго юбілею галерэю і зрабіў. І грошы, па маіх даходах, немалыя выкінуў. Эх, не ў панчошу ж іх збіраць! Я ж, пакуль не перайшоў да вас, у два разы меней атрымліваў — самі разумеюце, аскетам стаў. Можна, таму і жонка кінула... А мастакі, як і ва ўсе часы — бедныя, але гордыя, тым і жывуць...

Навічэнку са звычайнага моршынскага мнагаслоўя насцярожыла слова "заўважце". І Моршын адчуў гэта.

— Можна, падыдем да партрэтаў, Анатоль Сяргеевіч? Пераканаецца, што можна не толькі з ванні разглядаць.

Гаспадар падняўся, выйшаў у праход і ўключыў бра.

— Чаму ў пяцьдзесят? — Не ведаю. Так атрымліваецца. Лёс. Злы рок. Прапрадзед (партрэт са слоў зроблены) закалоў віпамі сусед. Чамусьці так лічыцца: калі былыя часы, то з барадой... Нейкі канфлікт паміж імі ўзнік — ці то карова патраву зрабіла, ці то конь... Прадзед — партрэт з фатаграфіі, а ведаеце, колькі яны тады каштавалі? — атруцілі. Усе ўсё елі, а ён атруціўся. І таго, хто атруціў, пасля

знайшлі... 0, прабацце, курачку каб не перапаліць!

Моршын імкліва пайшоў на кухню. Навічэнка ўважліва прагледзеў партрэты і прыйшоў да высновы, што ўсе яны зроблены з аднаго твару і адрозніваюцца толькі наяўнасцю ці адсутнасцю вусоў, барады, акуляраў, зморшчын. Яшчэ, бадай, колер кашуль быў розны. "Зусім дах праламіла ідыёту старому. Самы час адсюль уцякаць, пакуль жыць", — падумаў дырэктар. Дзіўныя продкі, якія, па выказваннях Станіслава Уладзіміравіча, паміралі ў адным узросце, немаведама для каго зробленыя "галерэя", загадкава-прыдуркаватыя выказванні...

— Вы пра дзеда не расказалі. — А дзед, Анатоль Сяргеевіч, патануў, — адгукнуўся з кухні Моршын. — Уявіце: двое ў лодцы выплываюць на сярэдзін возера. А вяртаецца адзін. А калі ўлічыць, што напярэдадні яны ўсчалі бойку з-за жанчыны... Давайце яшчэ па адной?

— Партрэтаў павінна быць пяць? — Я ведаў, што вы разумны чалавек! Моршын зноў выскачыў, палез у кладку і прынес адтуль яшчэ адзін партрэт, на якім быў ён сам у такой жа аблямоўцы, як і астатнія, але без парыка і яўна з уласнай фізіяноміяй. Павесіў яго побач з другімі на закручаную загадзя шрубку.

— Дык яшчэ па адной адолеем? Дырэктар не адмовіўся. Аднак, паколькі за апошнія восем гадоў ён пры- вык адчуваць не толькі сэрцам, але і ўсёй астатняй камплектацыяй арганізма, узнікла выразнае адчуванне, што кампанія Моршына небяспечная і рызыка з кожнай хвілінай узрастае. Жыццё падкідала і больш крутыя сюжэты; звычайна Навічэнка адчуваў "кранутых" па позірку ці выказванню, аднак службовыя адносіны "вінціка" з "адвёрткай" перашкодзілі яму на гэты раз.

— А галерэя ў мяне двухбаковая... Звярніце ўвагу: рамкі сіметрычныя. А з таго боку — фотакарткі...

Станіслаў Уладзіміравіч пачаў пераварочваць рамкі.

— Гэта мне дзесяць гадоў. Піянер у кароткіх штоніках. Вы ўжо такія не насілі... А якія ў нас былі песні! — Моршын з прытворным захапленнем прыплюшчыў вочы і пахітаў галавой. — А тут — дваццаць, студэнт тэхналагічнага. Тады здавалася, што ўсё наперадзе... А гэта — трыццацігадовы Моршын, запатая часы... А гэта, як вы здагадаецеся, саракагадовы. Мяне ўжо тады пачала стамляць жыццё... Здагадайцеся, хто пад пятай рамкай? — Моршын па-блазенску падмігнуў дырэктару.

— Ну, напэўна, вы — пяцідзесяцігадовы...

— Правільна! — задаволена вымавіў Моршын і перавярнуў рамку. На фотадбітку быў шпілет.

— Ну, я пайду, Станіслаў Уладзіміравіч. Дарога няблізкая, "маторы", самі ведаеце, нятанныя...

— Ці ж мне не ведаць вашыя даходы і здабыткі, Анатоль Сяргеевіч? "Вольвачку" сабе прыкупілі, кватэрку чатырохпакаёвую справілі, тры сям'і корміце без уліку брата-алкаша...

— Ваша чорная пачуццё гумару канчаткова разбурыла святочную атмасферу... — нечакана для сябе напышліва сказаў дырэктар.

— А мая душа спявае! Верыце? Магчыма, сягоння самы значны дзень майго жыцця! Ці адзін з двух... — вочы Моршына ўрачыста блішчалі.

— Калі я правільна вас зразумеў, згодна з выдуманай вамі сямейнай традыцыяй, ён павінен стацца для вас апошнім. І паколькі вы зацягнулі мяне сюды, то на мяне і разлічваеце. Адрозна папярэджваю: вы мяне не раз'ятрыце, і я вас не задушу. А каб спакусы не было — адрозна ж і пайду.

— Наліце на дарожку, Анатоль Сяргеевіч, у вас, як мне здалося, рука лёгкая, — халодна, але неяк пераможна прамовіў Моршын.

Навічэнка плюхнуў яшчэ па пяцьдзесят грамаў з апошняй бутэлькі, выпіў, не пачакаўшы Моршына, не закусіў і пайшоў апрацаваць.

Моршын стаяў і глядзеў, як Навічэнка ўстаўляе ступню ў чаравік.

— Лыжачкі няма? — Прабацце, не граф... — халодна, але неяк пераможна адказаў Моршын.

— Вы не спыталі мяне пра бацьку, здаецца?

— Як жа, як жа... Вы ж заўжды ўсё даводзіце да канца. І як памер ваш бацька са згубленымі метрыкамі роўна ў пяцьдзесят гадоў?

Моршын праігнараваў здэклівы тон. — Ён, Анатоль Сяргеевіч, працаваў на кране. І не ведаю дакладна, як атрымалася, але выпіў мой Уладзімір Ігнатавіч з мантажнікамі з выпадку свайго юбілею. А працаваць трэба. Палез на кран, а ўслед — майстар у стане звары- нага шалу: ім перад гэтым добры наганяй далі за тэхніку бяспекі. Бацька з кабіны выйшаў, загрузкі скапіліся — вось неяк праз парэнчы і перакліўся...

— Навошта вам гэты спектакль? — Імянінік мае права адзначаць сваё свята, як яму хочацца. І ўсё, што ідзе ад мяне, праўда. Нават больш рэальна, чым тое, што вы пратрымаецеся на сваёй пасадзе не больш за месяц... — Голас Моршына з дурасліва-захопленнага зрабіўся жорсткім.

Навічэнка трымаўся за ручку адчыненых Моршынём дзвярэй і не ведаў, як рэагаваць. Правакацыя была відавочнай, але хацелася пазбегнуць прыніжэння, перамогі падначаленага над сабой.

Перамог здаровы сэнс. — Да пабачэння...

Дырэктар рвануўся на выхад, адчуваючы, што ў нешта канкрэтна ўляпаўся.

Тэхналаг штуршком прычыніў дзверы, але не запёр замкі. Прамармытаўшы: "У сасновай скрыні ты мяне пабачыш..." — акуратна выцягнуў фотакарткі і акварэльныя эскізы з рамак, парваў іх і выкінуў у кухонны смеццэ- правод. "Адмазка табе, калі здагадаешся і смецце раней не вывезуць..." На кардоннай аснове ў чырвона-лакіраваных рамках былі якасныя масляныя пейзажы адной і той жа мясцовасці. Чатыры — поры года: вясна, лета, восень, зіма. Пятая — пазачасе: пустэча, засыпаная будаўнічым смеццем, паўзгарэлая хата, спіленыя дрэвы.

Вярнуўся да стала. Узмахам рукі скуіў посуд, узяўся двума пальцамі за лязо нажа, якім наразаў хлеб Навічэнка, прымерыў яго паміж шостым і сёмым рэбрамі, прыткнуў плексігласавую тронку ў вугал стала, счাপіў за спінаю пальцы ў "замок" і з апошнім энергічным выдыхам налёг на лязо.

Максім ТАНК:

"Наша беларуская літаратура — адна з самых маладых, але ў ёй ужо столькі "класікаў", што хапіла б імі абдзяліць і суседзяў. Творы гэтых "класікаў" усё больш і больш абрастаюць каментарыямі, і скальпель часу ці дабярэцца калі да іх. Мне смешна, калі нашы крытыкі радаслоўную таго ці іншага паэта пачынаюць, як у святых пісанні: А нарадзіў Б, Б нарадзіў В і г.д. і г.д. (...) Наш засцяпковы патрыятызм узвёў у сан святых і геніяў вельмі шмат пасрэдных вершаплётаў, даўшы іх творам завышаныя ацэнкі, гучна спраўляючы 5-10-20-годдзі іх "плённай" літаратурнай дзейнасці. Мо таму "не разумеюць" нас і мала цікавацца намі ў шырокім свеце. Amicus Plato..."

Анатоль БЯРОЗКА. "Выбранае" (вершы, артыкулы, бібліяграфія; Мінск, 2004, УП "Тэхна-прэнт"; укладальнік А.Бель, рэдактар Т.Махнач, 300 ас., 195 стар., з фотамілюстрац.)

Гэтая кніжка, як мне падаецца, павінна быць запатрабаванай літаратурнай грамадскасцю, хоць бы з той прычыны, што пры нашай беларускай несабранасці, кожны новы голас у нашым нешматлікім нацыянальным хоры надае яго гучанню, калі не большую паўнату і новыя вакальныя адценні, то хоць бы моц і шырэшы розгалас...

І няхай сёння А.Бярозку без году дзевяноста, аднак яго жывая лірычная душа маладой і сучаснай Беларусі зусім не лішня.

Цяжка паверыць, што да часоў перабудовы пра яго мы анічога не ведалі, і толькі тыя, хто памятаў паэта, маглі безадказна дапытвацца, як "Максім Танк, які неаднойчы выступаў разам з А.Бярозкам на літаратурных вечарах у даваеннай Вільні: "Дзе дзеўся Бярозка? Што з ім?" Тым часам Анатоль Бярозка пад сваім сапраўдным прозвішчам Мацей (Мацвей) Смаршчок жыў у далёкім свеце за акіянам і паводле сваёй адукацыі, атрыманай у Віленскім універсітэце, займаўся медычнай практыкай. Цяжка з упэўненасцю сказаць, што прымусіла яго падацца на Запад: падчас вайны ні ў якую структуру не быў занягаваны, працаваў як медык у Баранавічах. Не друкаваўся, але вось у 1944 годзе з'ехаў у свет (папярэдне, хоць і не доўга, зведаўшы пакуты фашысцкага канцлагера — Л.Г.)... Гэта я цытую вядомага навукоўца А.Ліса, тры артыкулы якога выдрукаваны ў гэтым арыгінальным выданні. Апроч нешматлікіх вершаў А.Бярозкі, некалькіх яго перакладаў з літоўскай і цікавых успамінаў пра Язэпа Пушчу ды Лявона Луцкевіча, можна прачытаць артыкулы пра яго жыццё і творчасць І.Багдановіча, А.Шукельцы, Я.Запрудніка, А.Белага, Д.Лёры, Л.Пранчка і А.Марціновіча...

Кажучы шчыра, найбольш вартым па мастацкіх якасцях мне падаўся артыкул самога А.Бярозкі "Крыху пра Язэпа Пушчу ды ягоныя "Лісты да сабакі".

Агулам большасць аўтару зборніка зачараваная неардынарнай, на іх думку, біяграфіяй А.Бярозкі, чымсьці яго творчымі літаратурна-мастацкімі здабыткамі. Як на мой густ, яны, на праўду, неадназначныя і вельмі няроўныя. Галоўнае, што аўтар захаваў

чыстую беларускую душу і высокі годны чалавечы дух у далёкім і напершапачатку чужым для яго свеце. Сваю адзіную кніжачку "Адзінаццаць вершаў" ("Eleven Poems") — большай часткай віленскага перыяду 30-х гадоў мінулага стагоддзя — ён выдаў у ЗША ў 1989 годзе. Можна працітаваць для прыхільнікаў паэзіі два з іх. Да прыкладу, верш "Устань!" 1933 года, што быў надрукаваны ў свой час у часопісе "Шлях моладзі":

Устань, Баяне стары, прабудзіся ад сну,

Ажыві сярод нас залату вясну / у звонкія струны свае зазвіні,
Продкаў славу у песні сваёй ўспаміні.

Тым, хто душу сваю загубіў і прадаў,

Хто адрокся сваіх, хто чурацца нас стаў, —
Ня пяі; не для іх твая песня жыла,

Не для іх па абшарах славянскіх плыла.

Запяі ты для тых, што жывуць для другіх,
Ў чыіх сэрцах жыве хваля думкаў сьвятых,

Ажыві ты іх кроў, хай устануць ізноў,
Хай ўспомняць пра славу бацькоў і дзядоў!

І апошні верш "Эпілёг" датаваны 1989 годам, мабыць, адмыслова напісаны для ўпамненай кніжкі:

Абяздолены мой стромы шлях аніколі не давеў мяне да шчасця — і трывога тоіцца ў грудзях каб бясследна не прапасці.

І кляню я горкі лёс ліхі і напружваю ў знямомце сілы...
Ці ж вядуць мае самотныя шляхі да забытае, бяскрыжае магілы?

Дзіўна нека, паспяхова чалавек (у сямейным і грамадскім жыцці), доктар медыцыны ў самай багатай краіне свету, а вунь які песімізм на спіне веку... Пра што гэта гаворыць нам, не паспяховым і небагатым, але ТУТАШНІМ? Мабыць пра тое, што шчасце чалавека — заўжды на яго радзіме.

"Сціплія паэтычныя набыткі Анатоля Бярозкі, ягоны чалавечы лёс, жыццёвыя абставіны не спрыялі рэалізацыі яго паэтычнага таленту да канца. Тым ня менш у паэта назбіраецца дзясятка вершаў, здольных узбагаціць уяўленне чытачоў і спэцыялістаў аб беларускай паэзіі, рэпрэзэнтаваць яе ў анталогіях і хрэстаматых", — піша А.Ліс. На тым і пагодзімся, падзякаваўшы мінскаму клубу "Спадчына" а таксама Фонду Анатоля Белага, якія спрычыніліся да гэтага неабходнага для нацыянальнай культуры літаратурна-гістарычнага выдання.

Васіль ЖУКОВІЧ. "Мой Міцкевіч" (зэ і пераклады выбраных твораў Адама Міцкевіча; Мінск, выд. В.Хурсік, 2004, рэдактар Я.Янушкевіч, 150 ас., 64 стар.)

А сама "сціпляя кніжыца, рупліва і густоўна падрыхтаваная паэтам Васілём Жуковічам", як напісаў у прадмове да яе Язэп Янушкевіч, мне спадабалася. Толькі што ўпомнены мной рэдактар гэтага выдання лічыць: "Бяздонны акіян Міцкевічаўскай паэзіі на Беларусі неспазнаны. На тое ёсць шэраг гістарычных прычын". З гэтым нельга не пагадзіцца, бо нават да 200-х угодкаў вялікага паэта запланаваны трохтомнік так і не пабачыў свету.

Аднак, так ці інакш, а ўсё ж перакладаў з А.Міцкевіча на сённяшні час у нас не так і мала. Ды і выдадзена тое-сёе...

Агулам жа, рэдактара, і асабліва перакладчыка не пакідае ідэя-фікс, а менавіта: Адам Міцкевіч — геній беларускай нацыі. Прыводзяцца факты, даты, месцы... і нават тое, што паэт любіў беларускую мову і пісаў пра яе, называючы "самай гарманічнаю і з усіх славянскіх моваў найменш змененай". Але чамусьці не пісаў на ёй. Хоць недзе нехта казаў, што "Міцкевіч меў два сшыткі ўласных вершаў на беларускай мове". У даволі ёмкім і эмацыйным артыкуле В.Жуковіча шмат палемічнага, але і зразумелага душы беларусаў. "Нацыя тугадумаў і самаедаў усё яшчэ мяркуюе, што ён, магчыма, не наш..." — так заканчвае ён свой тэкст. І на праўду, добра што хоць неяк Янку Купалу для сябе збераглі, бо ён то якраз па-польску пісаў спрабаваў. ("Няхай жа хоць будзе Янка Купала!") А капі сур'эзна, то ці можна аднаасобна прысвоіць паэзію? Да прыкладу, я не перакананы, што ў сучаснай Польшчы больш людзей чытае А.Міцкевіча, чым у Беларусі...

Ды і ў верхах самога паэта, у пераважнай большасці адметна і гожа перакладзеных В.Жуковічам, можна прачытаць неаспрэчнае:

Дзе сустракаліся шчаснай хвілінай,
Дзе расставаліся горкай часінай,
Будуць ісці чарадой успаміны,
Бо ўсюды частку душы я пакінуў.

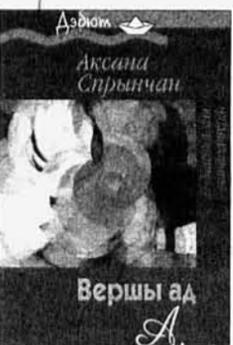
І ўсё ж наастанку не пакіну Васіля Жуковіча адзінокам у сваёй нацыянальна-патрыятычнай зацягасці, бо намагаюся зразумець і Адама Міцкевіча, што з жалем выдыхае словы расчаравання адносна Літвы (тадышняй тэрыторыі цяперашняй Беларусі):

Як ціха! Станьма! Чую клін я жураўліны,
Якога нават сакаліны зрок не ўгледзеў;

І чую, як матыль гайдае дзесь травіну,
Як таямнічы вуж крадзеца ў зёлках недзе.

Мой чуйны слых пачуў бы ў гэтыя хвіліны
І ціхі кліч з Літвы. — Ніхто не кліча.

Эдзем!
Зрэшты гукаць ніколі не позна. Нават наўздагон... Не па-эт, дык паэзія табе абавязкова адгукнуцца.

Аксана СПРЫНЧАН. "Вершы ад А." ("Дэбют"; Мінск, "Мастацкая літаратура", 2004, рэдактар В.Шніп, 1000 экз., 79 стар.)

Трэба толькі здагадавацца, чаму свой першы паэтычны зборнік Аксана Спрынчан назвала менавіта так, а не інакш... Даўнія прыхільнікі паэзіі, пэўна ж, памятаюць цудоўныя лірычныя цыкл "Вершы для А." Л.Дранько-Майсюка. І справа, мабыць, не ў адной толькі літаратурнай гульні, бо хто-хто, а паэт з Давыд-

Гарадка, як той Сусанін палякаў, умее завесці слабых жанчын у свой непразны прапахлы дурманам метафарычны неруш... А калі да жыццёвага атачэння спадарыні Аксаны, не мяняючы алфавітнага парадку, дадаць яшчэ Б. і В. (паэтаў — дзед і бацьку — Спрынчанаў), то агулам апынемся ў замкнёнай славянскай філалагічнай прасторы...

З яе і шукае паэтка выхад у шырокі чытацкі свет, адсылаючы нам з вамі своеасаблівыя вершаваныя эсэмэскі: "Падалося — //ужо не жыву.//Ды сняжынкі //на мне паміралі" альбо: "Я выдыхнула //ўсю сябе — //кахаю...". //Твая рука //кранула //пустату" ці: "Твая падушка ў моры маіх валасоў. //Ты ў нябёсах маіго цела. //Хутка шторм" і на-

рэшце: "Я згубіла кахэнне, //як яшчарка хвост. //На шчасце яго захавай"...

Агулам жа паэзія А.Спрынчан выбудоўваецца з любога падручнага матэрыялу і нават з паследкаў навукова-тэхнічнага прагрэсу, што робіць яе жывучай у любым чытацкім асяродку: "Тваё прызнанне // "I love you", // як высветлілася // пасля праверкі, — // камп'ютэрны вірус".

Бывае. А вось пра кніжныя выдаткі гэтак, як пра камп'ютэрныя, не скажаш — без спасылкі на аўтара. Аднак пакінем гэта для больш глыбокіх разваг сур'эзнага рэцэнзента.

А пакуль: "Пятніца. Ранак. //Паштовая скрынка //Сэрцаце верлібрам... //ЛіМ".
Рэцэнзія на твае вершы...

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана
БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід
ГАЛУБОВІЧ,

Наталля ДЗЯНІСАВА,

Віктар КАВАЛЁЎ,

Вольга КУРТАНІЧ,

Віктар ПАТАПЕНКА —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-79-65
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 2302
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісанні ў друку
2.06.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 843

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12